

Збирка на аналитички извештаи бр. 1

Дијагностика на општинските пазари на труд во Северна Македонија

Збирка на аналитички извештаи бр. 1

Дијагностика на општинските пазари на труд во Северна Македонија

Дијагностика на пазарот на труд во општина Битола

Бриф за политиките

Овој бриф за политиките препорачува да се преземат конкретни акции за намалување на јазовите меѓу образованието и занимањето на пазарот на труд во општина Битола преку:

- Квалификација на невработените лица без занимање во општи работници (во соработка со АВРСМ)
- Засилување на соработката меѓу средните стручни училишта со бизнис-секторот, особено со странските инвеститори во општина Битола, вклучително со дуално пилот-образование на две до три занимања (во линија со стратегијата на Министерство за образование и наука)
- Реосмислување на програмите / насоките и на вештините што ги нуди здобиената диплома, во согласност со потребните занимања на пазарот на труд на општина Битола и според потребните вештини (на пример, вештини поврзани со СТЕМ-науките, аналитички вештини, критичко размислување и слично)
- Советување за кариера и насочување на младите во изборот на занимање базирано на потребите на пазарот на труд

Во општина Битола се присутни повисока квалификација, јаз според занимање и недостиг од работна сила. На секој побаран работник со високо образование за регионот Пелагонија, општина Битола има 2,5 невработени лица. Поголема понуда од побарувачка постои кај занимањата со високи вештини: стручњаци за образование; правни и општествени стручњаци и стручњаци од областа на културата; и стручњаци за наука и за инженеринг. Поголема побарувачка од понуда има за занимањето со високи вештини – ИКТ стручњаци и за занимањата со ниски вештини: ИКТ техничари; општи работници во рударството, градежништвото, производството и транспортот; и собирачи на смет и сродни занимања. Недостигот од работници за елементарните занимања во општина Битола е ургентен.

ЦЕЛ

Целта на овој бриф е да направи дијагностика на пазарот на труд во општина Битола и да понуди конкретни препораки за подобрување на состојбата пазарот на труд на локалното население и намалување на хоризонталните и вертикалните јазови.

ВОВЕД

Општина Битола е една од најголемите општини во регионот Пелагонија, со 92.203¹ жители, со што зафаќа 40 проценти од вкупниот број жители во Пелагонискиот регион. Во моментот, пазарот на труд во Пелагонискиот регион е поволен; регионот има четврта² по ред стапка на невработеност и втора³ по ред стапка на вработеност и на активност во споредба со другите седум региони. Во 2019 година, стапката на

невработеност на популацијата од 15 години и повеќе е 13,1 проценти (12,4 проценти за жени и 13,6 проценти за мажи), стапката на вработеност е 56 проценти, и стапката на активност е 64,5 проценти. Поволниот тренд е одразен и врз просечната бруто-плата: со 35.117 денари, Пелагонискиот регион е втор регион по ред (Регионите во Република Северна Македонија, ДЗС, 2020 година). Поволната местоположба, високообработливото земјоделско земјиште, како и најголемите наоѓалишта на јаглен во овој регион создаваат природни предуслови за поволни постигнувања на пазарот на труд. Исто така, овој регион е атрактивен за странските инвестиции и неколку големи компании се лоцирани во непосредна близина на Битола, со што значајно придонесуваат за вработеноста во регионот и во општина Битола.

¹Процени на населението на 31.12.2015 год., (НТЕС 3-2007 година), Скопје.

²По Вардарски регион (10,8 проценти), Источен регион (7,8 проценти) и Југоисточен регион (6,3 проценти)

³По Југоисточен регион (63,3 проценти)

МЕТОДОЛОГИЈА И ПОДАТОЦИ

Методологијата се состои од дескриптивна анализа на:

- Понудата на пазарот на труд, преку анализа на невработените активни баратели на работа во општина Битола
- Побарувачката на пазарот на труд, преку анализа на очекувани вработувања според занимања и степен на потребно знаење
- Потенцијал за продуцирање кадри, преку анализа на образовните институции во општината и
- Јазот меѓу понудата и побарувачката, по занимање и по образование

Користени се административни податоци за: невработени лица, според различни карактеристики, од Центарот за вработување на општина Битола; анкета за очекувани побарувања од Агенцијата за вработување; податоци за образовни насоки и за број на ученици / студенти по години од образовните институции во општина Битола.

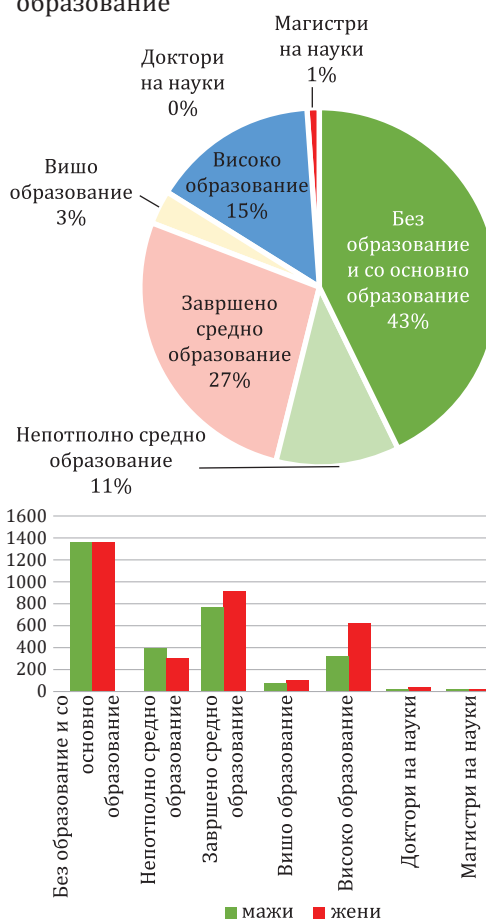
Недостиг на оваа анализа е што е недостапен податок за вработени лица и за работоспособно население на ниво на општина и оттука анализата е направена преку апсолутни бројки, а не преку стапки, во мера во која е тоа возможно. Агенцијата за вработување на Република Северна Македонија регистрира вработени лица според договорот за вработување, што може да не ја одразува најпрецизната состојба поради потенцијално двојно регистрирање. Прецизна бројка за бројот на вработени може да се добие од Фондот за здравствено осигурување, но дезагрегиран податок се води на ниво на регионални единици (вкупно 30) и не соодветствува со општинското ниво. Државниот завод за статистика не продуцира податок за стапка на вработеност, невработеност и на активност на ниво на општина.

СТРУКТУРА НА ПАЗАР НА ТРУД

Понуда

Од регистрираните невработени лица што активно бараат работа во општина Битола во 2020 година, 53 проценти се жени и 47 проценти се мажи. Од аспект на образование, доминираат лица со ниско образование. Повеќе од една половина (54 проценти) од невработените лица се без основно и со основно образование (43 проценти) и нецелосно средно образование (43 проценти) и нецелосно средно образование (графикон 1).

Графикон 1: Невработени лица во општина Битола, според степен на образование

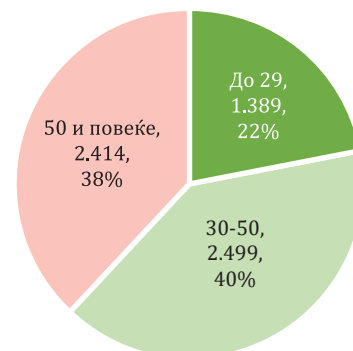

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија

Најголем дел од невработените се на возраст од 30 до 50 години (40 проценти), слично како и невработените со 50 и повеќе години (38 проценти) (графикон 2). Релативно ниското учество на младите во вкупната структура (22 проценти) веројатно се должи на подоцнежното активирање на пазарот на труд поради школување,

но и пропорционално помал опфат на население во групата млади.

Графикон 2: Структура на невработени според возраст

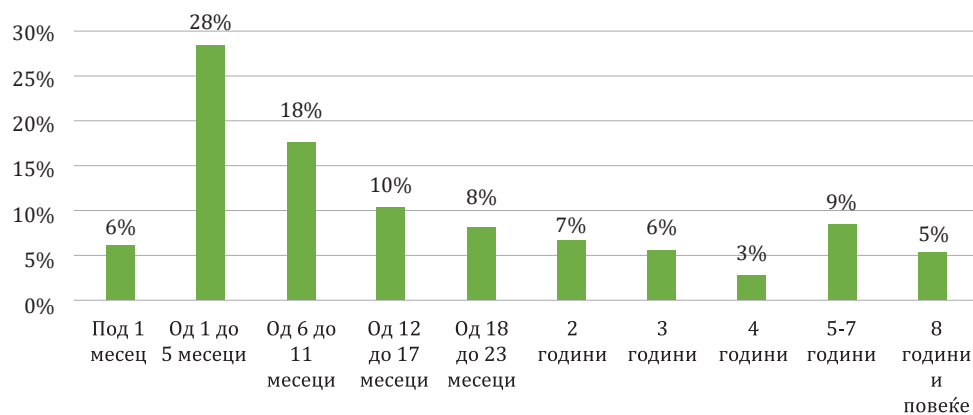

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија

52 процента од невработените чекаат вработување до една година, од кои најголем дел од еден до пет месеци (графикон 3). Веројатно индивидуалните карактеристики на оваа група невработени (степен на образование, образовен профил, возраст) се посоодветни до побарувачката на пазарот на труд, во споредба со невработените што чекаат за вработување повеќе од една година. За оваа група има изгледи на фрикциска невработеност, која може да се објасни со потребниот период на транзиција од образование кон вработување, приспособување на резервациската плата, времето потребно за аплицирање за работа и процесот на регрутирање до вработување и слично. Иако ваквата структура изгледа охрабрувачка, една третина од невработените чекаат за вработување повеќе од две години, што упатува на веројатност за структурна невработеност.

Освен невработените активни баратели на работа, значаен контингент во општина Битола се и лицата регистрирани како пасивни баратели на работа. Според Агенцијата за вработување, оваа категорија има 4.274 лица, што е околу 80 проценти од вкупниот број активни баратели. 39 проценти од пасивните баратели на работа се со основно образование, а дополнителни 11 проценти се со нецелосно средно образование. Тоа упатува на тоа дека овие лица се,

Графикон 3: Невработени за општина Битола според време на чекање

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија

главно, со ниско образование. Но, 13 проценти од оваа група лица се со завршено високо образование. Причините за пасивно барање работа може да се од различна природа: лицата изгубиле надеж дека АВРСМ ќе им помогне да најдат работа, но притоа останале подготвени да прифатат работа надвор од државниот систем на посредување; имале повремена, привремена или хонорарна работа, неформална работа; како и лица што, евентуално, не биле присутни во државата; поради што ваквите подгрупи ги немало ниту во регистрираната вработеност ниту во активните баратели на работа при АВРСМ.

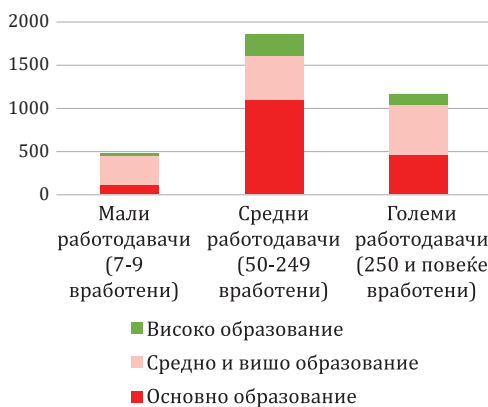
Побарувачка

Според регионалната анкета за побарувачка за 2020 година, вкупната побарувачка за Пелагонискиот регион изнесува 3.491 работно место, што претставува 55,4 проценти од невработената работна сила во општина Битола.

Графикон 4 прави преглед на побарувачката за работни места според образование и големина на компанија. Една половина од празните работни места се очекува да бидат генерирани од средноголеми работодавци, дополнителни 33 проценти од големи компании и 13 проценти од мали работодавци. Од аспект на потребата според образование,

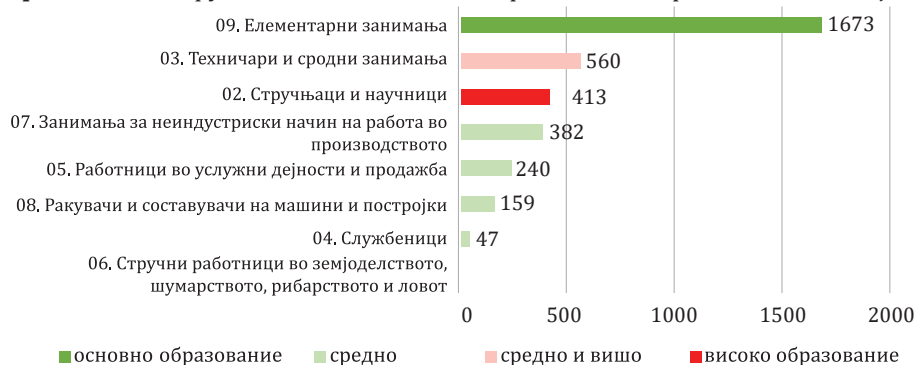
доминира потребата за работници со основно (47 проценти) и со средно образование (40 проценти).

Графикон 4: Побарувачка по образование и големина на компанија

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија

Графикон 5: Побарувачка по занимање и образование за регион Пелагонија

Извор: АВРСМ, регионална анкета за потреба од вештини на пазарот на трудот во РСМ за 2020 година ⁴

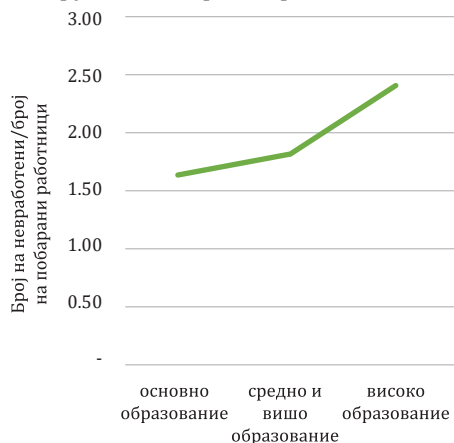
Доколку ја вкрстиме побарувачката според образование и занимање (НКЗ-ISCO 08) (графикон 5), ќе забележиме дека целата побарувачката за работници со завршено основно образование е од групата елементарни занимања (доминантно за општ работник, работник за едноставни работи во преработката на тутун и работник на едноставни работи на товарење, претоварање и на пренос на товар). Побарувачката за работници со средно образование е похетерогена од аспект на занимања. Во апсолутен број, побарувачката за занимања со средно стручно образование е поголема во споредба со таа за средно општо образование. 16 проценти од вкупната побарувачката за работници и 40 проценти од побарувачката за работници со средно и со вишо образование е за техничари и за сродни занимања, и тоа речиси 90 проценти се однесува на техничар-оператор. Следни се занимања за индустриски начин на работа во производството и вклучуваат: шивач, продавач, возач на товарно возило, келнер, бравар, магационер, заварувач, готвач и слични занимања. Следни барани работници со средно образование се работници во услужни дејности и во продажба и ракувачи и поставувачи на машини и на постројки. Сите работници што се бараат со високо образование се во занимањето стручњаци и научници. Од нив, една третина се однесува на систем-администратор и 17 проценти за програмер.

⁴ Анкетата е на примерок од 3.295 работодавци во приватниот сектор со седум и повеќе вработени, стратификувана по регион и по сектор на работодавец. Примерокот ги вклучува сите средни и големи работодавци, а другиот дел се избрани по случаен избор до постигнување на целта.

Јаз на пазарот на труд според образование и занимање

Јазот на пазарот на труд во општина Битола се идентификува со вкрстување на понудата и на побарувачката на работници, земајќи го предвид нивото на образование и занимањето. Графикон 6 го прикажува бројот на понудени работници (што сакаат да работат) на секое побарано работно место, според степенот на образование. Резултатите покажаа дека јазот е најголем кај високото образование. На секој побаран работник со високо образование, од компаниите за Пелагонискиот регион, општина Битола има 2,5 невработени лица, за средно и за вишо образование овој сооднос е 1,8, а за основно е најмал, 1,6.

Графикон 6: Јаз во понуда и побарувачка според образование

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија, 2020

Подетална слика за јазот на пазарот труд се добива со вкрстување на бараните занимања на пазарот на труд со понудените профили на невработени активни баратели на работа.

Табела 1 прави дијагностика на јазот на пазарот на труд според бараните занимања и профилот на невработени активни баратели на работа за општина Битола. Јазот може да се анализира според степенот на образование во рамки на едно занимање (хоризонтално) и вертикално, за различни занимања. Јазот каде што понудата е поголема од побарувачка е означен со црвени нијанси (интензивно

црвена – драстичен јаз, бледа црвена - умерен јаз). Бледожолта боја означува дека вкрстувањето на понудата и на побарувачката е речиси целосно и нема јаз. Зелените нијанси означуваат дефицитарен јаз, каде што побарувачката за работни места е поголема од понудата (интензивна зелена – драстичен јаз, бледозелена - умерен јаз).

Резултатите покажуваат дека кај високите вештини јазот постои кај осум од девет занимања. Кај пет занимања јазот е позитивен, од кои кај три занимања со високо образование има потенцијална повисока квалификуваност (стручњаци за образование; правни и општествени стручњаци и стручњаци од областа на културата; и стручњаци за наука и за инженеринг). Драстичен суфицитарен јаз има и кај занимањата помошни стручњаци за наука и за инженеринг; и бизнис и административни стручни соработници со средно образование, но магнитудата на јазот се намалува или преминува во дефицитарен јаз со транзиција кон вишо образование. Тоа упатува за занимања со потенцијална пониска квалификација. Дефицитарен јаз се појавува кај четири занимања, од кои две се со драстичен јаз (стручњаци и техничари за информатичка и за комуникациска технологија), што упатува на дефицитарно занимање, без разлика на нивото на образование. Додека, кај бизнис и административни стручни занимања постои дефицит за работна сила со вишо образование.

Кај занимањата со средни вештини, суфицитарен јаз на поголема понуда од побарувачка на работна сила има само кај едно од 11 занимања (обработувачи на метали, машински монтери и сродни занимања), за кое било ниво на образование, што упатува на тоа дека ова занимање е суфицитарно. Кај другите занимања со средни вештини јазот е умерено суфицитарен или умерено дефицитарен. Умерено суфицитарни занимања

се прецизни механичари, изработувачи на ракетворби и печатари и работници со електротехнологија, а тоа може да се објасни и со пазарни неусогласувања од привремен карактер. Додека кај преработувачи на храна, дрво, текстил, кожа и сродни занимања позитивниот јаз исчезнува кога се зголемува нивото на образование од основно на средно. Тоа упатува на тоа дека е потребна доквалификација на лицата со основно образование. Умерено дефицитарни се и занимањата: службеници во книговодство, финансии, статистика и евиденција на материјалите и во транспортот; работници во персонални служби; продавачи; занимања за заштита на лица и на имот; градежници и сродни градежни работници; ракувачи на машини и на постројки и возачи на моторни возила, подвижни постројки и бродски екипаж.

Кај занимањата со ниски вештини карактеристично е што јазот е, главно, од несоодветно образование. Постои дефицит за општи работници во рударството, градежништвото, производството и транспортот и општи работници, собирачи на смет и сродни занимања со средно образование, што не е случај за тие со основно образование. Од друга страна, суфицит на невработена работна сила има кај лицата без занимање и кај лицата со гимназиско средно образование. Оттука, јазот во занимањата со ниски вештини би можел да се намали доколку лицата без занимање се квалификуваат до ниво на општ работник и соодветно да се вкрстат со потребите за тоа занимање. Кај лицата со гимназиско образование, неопходно е да се преземат акции за доквалификација и / или преквалификација.

Генералниот заклучок е дека суфицитарен јаз (кога понудата е поголема од побарувачката) се појавува кај занимањата со високи вештини, особено кај општествени и образовни занимања. Додека кај занимањата со средни и со ниски

вештини доминира дефицитарен јаз, со недостиг од работници со средно образование за различни занимања. Иако, во споредба со високите вештини, кај средните и кај ниските вештини јазот според образование е позастапен. Тоа упатува на тоа дека занимањата

се соодветни, но потребна е доквалификација. Освен јазот од аспект на формално образование, квалитетот на образование и здобиените вештини се, исто така, значајни. Истражувањето на Светска банка (2020) идентификува дека обуките

понудени од образовниот систем не соодветствуваат со потребите на компаниите. Во истата студија е идентификувано дека учениците немаат и соодветни практични вештини според здобиената диплома⁵.

Табела 1: Јазови на пазарот на труд според занимање – образовен профил

Вештина	Шифра	Занимање/профил	Основно	Средно	Вишо	Високо
Висока вештина	21	Стручњаци за наука и инженеринг				
	22	Стручњаци од областа на здравството				
	23	Стручњаци за образование				
	24	Стручњаци за бизнис и администрација				
	25	Стручњаци за информатичка и комуникациска технологија				
	26	Правни, општествени и стручњаци од областа на културата				
	31	Помошни стручњаци за наука и инженеринг				
	32	Техничари и асистенти во здравството				
	35	Техничари за информатичка и комуникациска технологија				
	33	Бизнис и административни стручни соработници				
Средна вештина	43	Службеници во книговодство, финансии, статистика и евиденција на материјалите и транспортот				
	51	Работници во персонални служби				
	52	Продавачи				
	54	Занимања за заштита на лица и имот				
	71	Градежници и сродни градежни работници				
	72	Обработувачи на метали, машински монтери и сродни занимања				
	73	Прецизни механичари, изработувачи на ракотворби и печатари				
	74	Работници со електротехнологија				
	75	Преработувачи на храна, дрво, текстил, кожа и сродни занимања				
	81	Ракувачи на машини и постројки				
	83	Возачи на моторни возила, подвижни постројки и бродски екипаж				
Ниска вештина	92	Општи работници во земјоделството, шумарството и рибарството				
	93	Општи работници во рударството, градежништвото, производството и транспортот				
	96	Општи работници, собирачи на смет и сродни занимања				
		Без занимање				
		Гимназија				

Извор: Агенција за Вработување на Република Северна Македонија, пресметка на авторот

Легенда:

Значително суфицитарно
Суфицитарно

Соодветно вкрстување
Дефицитарно
Значително дефицитарно

⁵Светска банка (2020 година) [Наоѓање решенија за невработеноста на младите во Северна Македонија](#).

Образовното профилирање како фактор за надминување или засилување на јазовите

Во општина Битола има шест средни училишта, 15 високообразовни институции и еден центар за доквалификација и за преквалификација. Се очекува овие институции во следните две години да продуцираат 3.194 профилирани кадри на пазарот на труд. 84 проценти од вкупната понуда на образовни профили е во пет занимања: техничари и асистенти во здравство; бизнис и административни стручњаци; правни и општествени науки; помошни стручњаци за наука и за инженеринг и лица со завршено гимназиско образование, кои се класифицирани како без занимање. Овие резултати упатуваат на тоа дека општина Битола има воспоставена образовна инфраструктура за продуцирање профилирана работна сила, особено високообразовни и стручни профили во повеќе области. Со цел да идентификуваме колку овие кадри се соодветни на пазарот на труд, во табела 2 го вклучуваме идентификуваниот јаз со очекуваните образовни профили за следните две години. Резултатите покажуваат дека дефицитарниот јаз кај стручњаци за информатичка

и за комуникациска технологија може да се надмине со продуцирање кадар од Факултетот за информациски и за комуникациски технологии во Битола. За лицата со завршено средно училиште со образовен профил техничари, неопходно е дообразование до вишо ниво. Од друга страна, натамошното продуцирање образовни профили: стручњаци за образование; правни и општествени стручњаци и стручњаци од областа на културата; и бизнис и административни стручни соработници, ќе го продлабочи суфицитарниот јаз и ќе создава дополнителни нарушувања на пазарот на труд. Во однос на профилирање со општо гимназиско образование, можностите на пазарот на труд ќе зависат само од тоа дали овие лица ќе се допрофилираат во дефицитарни или суфицитарни занимања, но останувањето само со општо гимназиско образование ги затвара перспективите на овие лица. На крај, центрите за доквалификација и за преквалификација се релативно малку застапени и треба да бидат стимулирани за развој на програми што ќе помогнат да се продуцираат кадри во дефицитарните занимања, особено кај занимањата со ниски вештини.

Графикон 7: Понуда на профилирана работна сила од образовните институции во следните две години

Извор: Образовни институции на територија на општина Битола, собрани од Општина Битола

Табела 2: Вкрстување на јазот и на понудата на профилирани кадри од образовните институции во следните две години

Шифра	Занимање/образовен профил	Јазови				Понуда од образовни институции		
		Основно	Средно	Вишо	Високо	Средно	Вишо	Високо
14	Директори на претпријатија за угостителство, трговија и други услуги							27
21	Стручњаци за наука и за инженеринг							42
22	Стручњаци од областа на здравството							61
23	Стручњаци за образование							91
24	Стручњаци за бизнис и за администрација							0
25	Стручњаци за информатичка и за комуникациска технологија							242
26	Правни и општествени стручњаци и стручњаци од областа на културата							400
31	Помошни стручњаци за наука и за инженеринг					214		142
32	Техничари и асистенти во здравството					477	269	6
35	Техничари за информатичка и за комуникациска технологија					12		
33	Бизнис и административни стручни соработници					267		397
43	Службеници во книговодство, финансии, статистика и евиденција на материјалите и во транспорт							
51	Работници во персонални служби							
52	Продавачи							
54	Занимања за заштита на лица и на имот							
71	Градежници и сродни градежни работници							
72	Обработувачи на метали, машински монтери и сродни занимања							
73	Прецизни механичари, изработувачи на ракотворби и печатари					14		
74	Работници со електротехнологија							
75	Преработувачи на храна, дрво, текстил, кожа и сродни занимања					15		
81	Ракувачи на машини и на постројки							
83	Возачи на моторни возила, подвижни постројки и бродски екипаж							
92	Општи работници во земјоделството, шумарството и рибарството							
93	Општи работници во рударството, градежништвото, производството и во транспортот							
96	Општи работници, собирачи на смет и сродни занимања							
	Без занимање							
	Гимназија					518		

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија, пресметка на авторот

Легенда:

- Соодветно вкрстување
- Значително суфицитарно
- Суфицитарно
- Дефицитарно
- Значително дефицитарно

ЗАКЛУЧОК И ПРЕПОРАКИ

Дијагностиката на пазарот на труд на општина Битола покажа дека најголем јаз образование – занимање постои кај лицата со високо образование. На секој побаран работник со високо образование за регионот Пелагонија, општина Битола располага со 2,5 невработени лица. Кај лицата со високи вештини, суфицитарен јаз со драстично поголема понуда од побарувачка постои кај занимањата: стручњаци за образование; правни и општествени стручњаци и стручњаци од областа на културата; и стручњаци за наука и за инженеринг. Дефицитарен јаз со поголема побарувачка од понуда има за занимањето стручњаци за информатичка и за комуникациска технологија. Дефицитарен јаз кај ниски вештини постои за занимањата: техничари за информатичка и за комуникациска технологија, општи работници во рударството, градежништвото, производството и транспортот и општи работници, собирачи на смет и сродни занимања. Образовните институции во општина Битола имаат потенцијал да го адресираат јазот кај дефицитарните занимања, но дел од нив дополнително го продлабочуваат јазот кај суфицитарните занимања со интензивно и масовно продуцирање суфицитарни образовни профили.

ПРЕПОРАКИ

Препораки за центрите за вработување и за АВРСМ

Да се дизајнираат активни мерки за вработување за невработените активни баратели на работа во општина Битола, и тоа:

- Квалификација на лицата без занимање и со основно образование во општи работници. Центрите за квалификација и за преквалификација во соработка со АВРСМ да дизајнираат и испорачаат курсеви и модули за лицата без занимање да добијат квалификација соодветна за занимања со вештини од ниво 1
- До/преквалификација на лицата со завршено општо гимназиско образование во некои од дефицитарните занимања (на пример, техничари за информатичка и за комуникациска технологија)
- До/преквалификација на лицата со средно образование од занимањето бизнис и административни стручни соработници во занимања: службеници во книговодство, финансии, статистика и евиденција на материјалите и во транспортот; работници во персонални служби; продавачи; занимања за заштита на лица и на имот; и градежници и сродни градежни работници

- Општокорисна работа со различни потребни вештини за лицата што се класирани во занимања / образование со значаен суфицитарен јаз:

- о Работа со потребни ниски вештини за лица без занимање (одржување хигиена во општината, собирање смет, собирање масивен отпад за рециклирање и слично)
- о Работа со високи вештини за лицата со високи вештини од суфицитарните занимања (поддршка во учењето на ученици од ранлива категорија граѓани, поддршка во училиштата и за градинките и слично)

За образовните институции и МОН

- На краток рок да се надмине јазот со дефицитарни занимања преку:
 - о Образовните институции што имаат воспоставени програми во дефицитарните занимања да ги зголемат атрактивноста и квотите за продуцирање повеќе кадар
 - о Центрите за квалификација и за преквалификација во соработка со АВРСМ и со Центарот за вработување да се стимулираат да го интензивираат своето дејствување

о Стручните средни училишта да ја подобрат соработката со приватниот сектор, особено со големите компании и со странските инвеститори лоцирани во општина Битола или во непосредна близина (на пр., „Кромберг и Шуберт“, „Гентерм“ и сл.). Соработката може да се поттикне преку:

- Редовна практика за учениците од средните стручни училишта во соодветни компании

- Пилот-проект за дефицитарни занимања (на пр., техничари-оператори)

- Потенцијално вкрстување меѓу компаниите и средните стручни училишта: „Горѓи Наумов“, со потенцијал да продуцира ИКТ-техничари, може да се вкрсти со странските компании: „Кромберг и Шуберт“, „Гентерм“ и ВИК; „Јован Калаузи“, со потенцијал да продуцира медицински техничари и асистенти, да се вкрсти со приватната болница „Плодност“; „Таки Даскало“ да се вкрсти со текстилните компании во општината и во нејзина близина

- На среден рок, неопходно е да се направи реосмислување на програмите / насоките и на вештините што ги создава здобиената диплома:

- о Програмите и насоките на образовните институции да се дизајнираат во согласност со потребните занимања на пазарот на труд во општина Битола

- о Курикулумите да ги одразуваат бараните вештини на 21 век (на пр., вештини поврзани со СТЕМ-науките, аналитички вештини, критичко размислување и сл.)

- о Советување за кариера и насочување на младите во изборот на занимањето базирано на потребите на пазарот на труд

За бизнис секторот

- Да се интензивира соработката со средните стручни училишта и активно да се учествува во потенцијално формирањето дуално образование или пилот-занимања
- Да се подобри квалитетот на работното место и квалитетот на практичната настава за учениците

и за студентите во рамки на компаниите

- При барање општи работници да се прошират огласите со можност да аплицираат и лица без занимање

- Во соработка со АВРСМ, да се овозможи обука на работно место за општите работници што се без занимање, до нивна минимална квалификација

За Општина Битола, регионалните комори, средните училишта

- Да се засили свеста кај младите за тоа кои образовни профили недостигаат, а кои образовни профили се вишок, со цел при изборот на поле на образование младите лица да донесат одлука според информациите

За Државниот завод за статистика

- Да собира и објавува статистика на пазарот на труд на ниво на општина (стапка на вработеност, невработеност и активност)

Дијагностика на пазарот на труд во општина Ресен

Бриф за политиките

Овој бриф за политиките препорачува да се преземат конкретни акции за намалување на јазовите меѓу образованието и занимањето на пазарот на труд во општина Ресен преку:

- Квалификација на невработените лица без занимање во општи работници (во соработка со АВРСМ)
- Активација на работоспособните пасивни баратели на работа преку кампања за активирање на пасивните баратели за работа
- Продуцирање профили од центрите за доквалификација и за преквалификација од Пелагонискиот регион од занимањето за кое постои најголема побарувачка: работник за едноставни работи во преработката на тутун, шивач, продавач, возач на товарно возило
- Засилување на соработката меѓу средното стручно училиште „Цар Самуил“ со соодветните компании во општината
- Реосмислување на програмите / насоките и на вештините што ги нуди здобиената диплома во согласност со потребните занимања на пазарот на труд на општина Ресен и според потребни вештини (на пример, вештини поврзани со СТЕМ науките, аналитички вештини, критичко размислување и слично)
- Советување за кариера и насочување на младите кон избор на занимање базирано на потребите на пазарот на труд

Во општина Ресен се присутни недостиг од квалификувана работна сила и дефицитарен јаз за занимањата со средни и со ниски вештини. На секој побаран работник со основно образование од компаниите за Пелагонискиот регион, општина Ресен има 0,42 невработени лица. Во општина Ресен доминира дефицитарен јаз, што укажува на недостиг од квалификувана работна сила, особено изразен за занимањата со ниски и со средни вештини. Кај лицата со високи вештини, суфицитарен јаз со драстично поголема понуда од побарувачка постои кај занимањето правни и општествени стручњаци и стручњаци од областа на културата. Истовремено, драстичен суфицитарен јаз е создаден од лицата без занимање со основно образование и од лицата со завршено гимназиско образование. Образовните институции во општина Ресен имаат умерен потенцијал да го адресираат јазот кај дефицитарните занимања. Истовремено, потребна е внимателност во натамошното продуцирање кадри што го продлабочуваат суфицитарниот јаз. Потребен е поголем напор за надминување на проблемот со недостиг од работна сила.

ЦЕЛ

Целта на овој бриф е да направи дијагностика на пазарот на труд во општина Ресен и да понуди конкретни препораки за подобрување на состојбата на пазарот на труд на локалното население и за намалување на хоризонталните и вертикалните јазови.

ВОВЕД

Општина Ресен е трета по големина општина во Пелагонискиот регион, со 16.352¹ жители, и зафаќа седум проценти од вкупниот број жители во Пелагонискиот регион. Во моментот, пазарот на труд во Пелагонискиот регион е поволен; регионот има четврта² по ред стапка на невработеност и втора³ по ред стапка на вработеност и на активност во споредба со другите седум

региони. Во 2019 година, стапката на невработеност на популацијата од 15 години и повеќе е 13,1 проценти (12,4 проценти за жени и 13,6 проценти за мажи), стапката на вработеност е 56 проценти, и стапката на активност е 64,5 проценти. Поволниот тренд се одразува и врз просечната бруто-плата: со 35.117 денари, Пелагонискиот регион е втор регион по ред (Регионите во Република Северна Македонија, ДЗС, 2020 година). Поволната местоположба, високообразовливото земјоделско земјиште, како и најголемите наоѓалишта на јаглен во овој регион создаваат природни предуслови за поволни постигнувања на пазарот на труд. Исто така, овој регион е атрактивен за странските инвестиции и во регионот се лоцирани неколку големи компании, кои значително придонесуваат за вработеноста во регионот.

¹Процени на населението на 31.12.2015 год., (НТЕС 3-2007 година), Скопје.

²По Вардарски регион (10,8 проценти), Источен регион (7,8 проценти) и Југоисточен регион (6,3 проценти)

³По Југоисточен регион (63,3 проценти)

МЕТОДОЛОГИЈА И ПОДАТОЦИ

Методологијата се состои од дескриптивна анализа на:

- Понудата на пазарот на труд, преку анализа на невработените активни баратели на работа во општина Ресен
- Побарувачката на пазарот на труд, преку анализа на очекувани вработувања според занимањата и степен на потребно знаење
- Потенцијалот за продуцирање кадри, преку анализа на образовните институции во општината и
- Јазот меѓу понудата и побарувачката, по занимање и по образование

Користени се административни податоци за: невработени лица, според различни карактеристики од Центарот за вработување на општина Ресен; анкета за очекувани побарувања од Агенцијата за вработување; податоци за образовни насоки и број на ученици / студенти по години од образовните институции во општина Ресен.

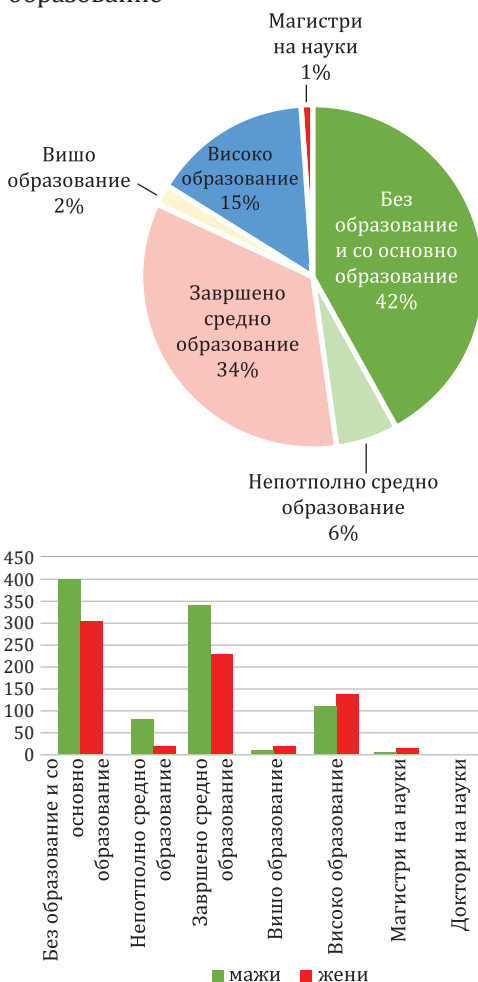
Недостиг на оваа анализа е што е недостапен податок за вработени лица и за работоспособно население на ниво на општина и оттука анализата е направена преку апсолутни бројки, а не преку стапки, во мера во која е тоа возможно. Агенцијата за вработување на Република Северна Македонија регистрира вработени лица според договорот за вработување, што може да не ја одразува најпрецизната состојба поради потенцијално двојно регистрирање. Прецизна бројка за бројот на вработени може да се добие од Фондот за здравствено осигурување, но на ниво на регионални единици (вкупно 30) се води дезагрегиран податок, кој не е соодветен на општинско ниво. Државниот завод за статистика не продуцира податок за стапка на вработеност, невработеност и на активност на ниво на општина.

СТРУКТУРА НА ПАЗАР НА ТРУД

Понуда

Од регистрираните невработени лица што активно бараат работа во општина Ресен во 2020 година, 43 проценти се жени и 57 проценти се мажи. Од аспект на образование, доминираат лица со ниско образование. Речиси една половина (48 проценти) од невработените лица се без основно и со основно образование (42 процента) и со нецелосно средно образование. Но, исто така, има 15 проценти невработени лица со високо образование (графикон 1).

Графикон 1: Невработени лица во општина Ресен според степенот на образование

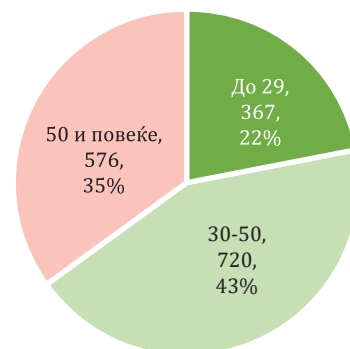

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија

Најголем дел од невработените се на возраст од 30 до 50 години (43 проценти), потоа се невработените со 50 и повеќе години (35 проценти) (графикон 2).

Релативно ниското учество на младите во вкупната структура (22 проценти) веројатно се должи на подоцнежнo активирање на пазарот на труд поради школување, но и пропорционално помал опфат на население во групата млади.

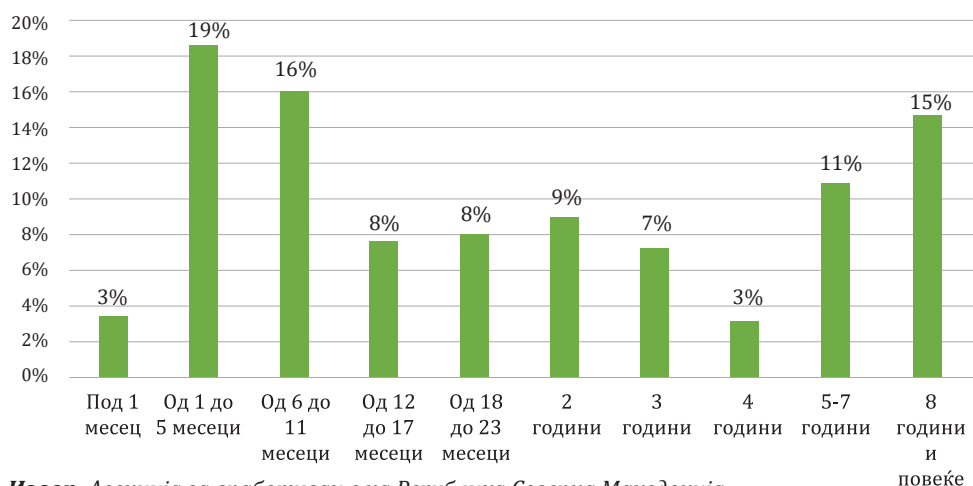
Графикон 2: Структура на невработени според возраст

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија

39 проценти од невработените чекаат вработување до една година, од кои најголем дел од еден до пет месеци (графикон 3). Веројатно индивидуалните карактеристики на оваа група невработени лица (степен на образование, образовен профил, возраст) се посоодветни до побарувачката на пазарот на труд, во споредба со невработените што чекаат за вработување повеќе од една година. За оваа група има изгледи за фрикциска невработеност, која може да се објасни со потребниот период на транзиција од образование кон вработување, приспособување на резервациската плата, времето потребно за аплицирање за работа и процесот на регрутирање до вработување и слично. Сепак, за општина Ресен посериозен проблем претставуваат долгорочно невработените лица. 46 проценти од невработените чекаат за вработување повеќе од две години, што упатува на веројатност за структурна невработеност.

Графикон 3: Невработени лица во општина Ресен според времето на чекање

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија

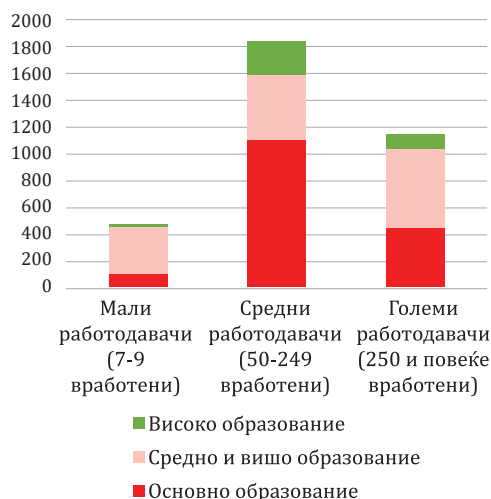
Освен невработените активни баратели на работа, во умерена мера во општина Ресен постојат и лица регистрирани како пасивни баратели на работа. Според Агенцијата за вработување, оваа категорија има 597 лица, што е 35 проценти од вкупниот број активни баратели. Една половина (49 проценти) се без образование и со завршено основно образование, 41 процент се со средно образование (34 проценти), и со нецелосно средно образование (седум проценти). Истовремено, само осум проценти од оваа група лица се со завршено високо образование. Причините за пасивно барање работа може да се од различна природа: лицата изгубиле надеж дека АВРСМ ќе им помогне да најдат работа, но притоа останале подготвени да прифатат работа надвор од државниот систем на посредување; имале повремена, привремена или хонорарна работа, неформална работа; како и лица што, евентуално, не биле присутни во државата; поради што ваквите подгрупи ги немало ниту во регистрираната вработеност ниту во активните баратели на работа при АВРСМ.

Побарувачка

Според регионалната анкета за побарувачка за 2020 година, вкупната побарувачка за Пелагонискиот регион изнесува 3.491 работно место, што претставува 48 проценти од невработената работна сила во општина Ресен.

Графикон 4 прави преглед на побарувачката за работни места според образование и големина на компанија. Една половина од празните работни места се очекува да бидат генерирани од средноголеми работодавци, дополнителни 33 проценти од големи компании и 13 проценти од мали работодавци. Од аспект на потребата според образование, доминира потребата за работници со основно (47 проценти) и со средно образование (40 проценти).

Графикон 4: Побарувачка по образование и големина на компанија

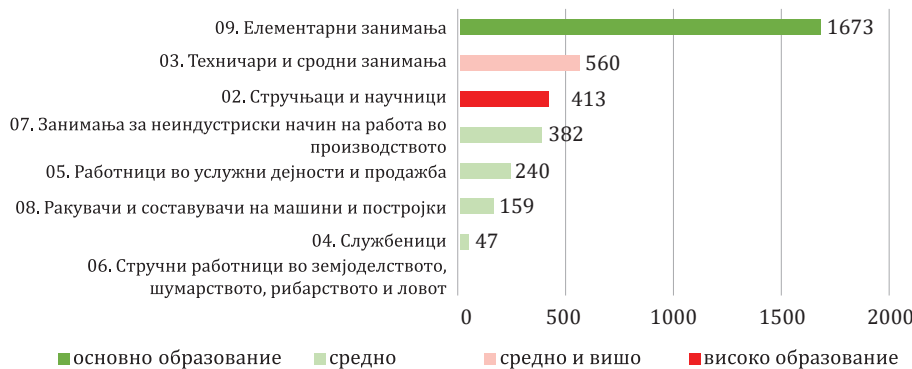

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија

Доколку ја вкрстиме побарувачката според образование и занимање (НКЗ-ISCO 08) (графикон 5), ќе забележиме дека целата побарувачката за работници со завршено основно образование е од групата елементарни занимања (доминантно за општ работник,

работник за едноставни работи во преработката на тутун и работник на едноставни работи на товарење, претоварење и пренос на товар). Побарувачката за работници со средно образование е похетерогена од аспект на занимања. Во апсолутен број, побарувачката за занимања со средно стручно образование е поголема, во споредба со тие со средно општо образование. 16 проценти од вкупната побарувачката за работници и 40 проценти од побарувачката за работници со средно и со вишо образование е за техничари и за сродни занимања, и тоа речиси 90 проценти се однесува на техничар-оператор. Следни се занимања за индустриски начин на работа во производството и вклучуваат: шивач, продавач, возач на товарно возило, келнер, бравар, магационер, заварувач, готвач и слични занимања. Следни барани работници со средно образование се работници во услужни дејности и во продажба и ракувачи и поставувачи на машини и на постројки. Сите барани работници со високо образование се од занимањето стручњаци и научници. Од нив, една третина се за систем-администратор и 17 проценти за програмер.

Графикон 5: Побарувачка според занимање и образование за Пелагонискиот регион

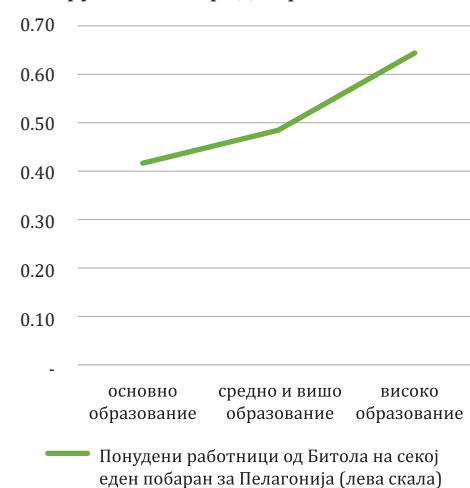

Извор: АВРСМ, регионална анкета за потреба од вештини на пазарот на трудот во РСМ за 2020 година ⁴

Јаз на пазарот на труд според образование и занимање

Јазот на пазарот на труд во општина Ресен се идентификува со споредување на понудата и на побарувачката на работници земајќи го предвид нивото на образование и на занимање. Графикон 6 го прикажува бројот на понудени работници (што сакаат да работат) на секое побарано работно место, според степенот на образование. Резултатите покажаа дека општина Ресен може да пополни 48 проценти од вкупната побарувачка на работници за Пелагонискиот регион. За разлика од другите општини каде што вообичаено за едно отворено работно место има повеќе од едно невработено лице, во општина Ресен ситуацијата е обратна и понудата е помала од побарувачката. Тоа во одредена мера се должи и на тоа што учеството на општината во вкупниот регион според број на жители е релативно мало, само седум проценти. Оттука, на секој побаран работник со основно образование од компаниите од Пелагонискиот регион, општина Ресен има 0,42 невработени лица, слично и за средно и за вишо образование, 0,49, а овој сооднос е повисок за лицата со високо образование и изнесува 0,64.

Графикон 6: Јаз во понуда и побарувачка според образование

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија, 2020

Подетална слика за јазот на пазарот на труд се добива со вкрстување на бараните занимања на пазарот на труд со понудените профили на невработени активни баратели на работа. Табела 1 прави дијагностика на јазот на пазарот на труд според бараните занимања и профилот на невработени активни баратели на работа за општина Ресен. Јазот може да се анализира според степенот на образование во рамки на едно занимање (хоризонтално) и вертикално, за различни занимања. Јазот каде што понудата е поголема од побарувачка е означен со црвени нијанси (интензивно црвена – драстичен јаз, бледа

црвена - умерен јаз). Бледожолта боја означува дека вкрстувањето на понудата и на побарувачката е речиси целосно и нема јаз. Зелените нијанси означуваат дефицитарен јаз, каде што побарувачката за работни места е поголема од понудата (интензивна зелена – драстичен јаз, бледозелена - умерен јаз).

Резултатите покажуваат дека кај високите вештини, јазот постои кај девет од десет занимања. Кај шест занимања јазот е позитивен, а кај две занимања со високо образование има драстичен јаз (стручњаци за образование и правни и општествени стручњаци и стручњаци од областа на културата). Суфицитарен јаз постои и кај три занимања со средно образование (помошни стручњаци за наука и за инженеринг; техничари и асистенти во здравството; и бизнис и административни стручни соработници), но магнитудата на јаз преминува во дефицитарен јаз со транзиција кон вишо образование. Тоа упатува за занимања со потенцијална пониска квалификација. Дефицитарен јаз се појавува кај занимањето стручњаци и техничари за информатичка и за комуникациска технологија.

Кај занимањата со средни вештини доминира дефицитарен јаз за речиси сите занимања. Умерено суфицитарен јаз на поголема понуда од побарувачка на работна сила има само кај три занимања со основно образование: работници во персонални служби; обработувачи на метали, машински монтери и сродни занимања; и преработувачи на храна, дрво, текстил, кожа и сродни занимања. Но, јазот исчезнува и станува дефицитарен за лицата со средно образование. Тоа упатува на тоа дека постои потенцијална пониска квалификација и несоодветно образование. Кај другите занимања со средни вештини јазот е дефицитарен, а кај пет

⁴ Анкетата е на примерок од 3.295 работодавци во приватниот сектор со седум и повеќе вработени, стратификувана по регион и по сектор на работодавец. Примерокот ги вклучува сите средни и големи работодавци, а другиот дел се избрани по случаен избор до постигнување на целта.

постои драстичен дефицитарен јаз: службеници во книговодство, финансии, статистика и евиденција на материјали и во транспорт; продавачи; ракувачи на машини и на постројки; и возачи на моторни возила, подвижни постројки и бродски екипаж.

Кај занимањата со ниски вештини има недостиг од работници. Освен за лицата без занимање со основно образование, кај сите други четири занимања постои дефицитарен јаз, а за занимањата: општи работници, собирачи на смет и сродни занимања и општи работници во рударството,

градежништвото, производството и во транспортот јазот е драстично дефицитарен. Од друга страна, суфицит на невработена работна сила има кај лицата без занимање и кај лицата со гимназиско средно образование. Оттука, јазот во занимањата со ниски вештини би можел да се намали доколку лицата без занимање се квалификуваат до ниво на општ работник и соодветно да се вкрстат со потребите за тоа занимање. Кај лицата со гимназиско образование неопходно е да се преземат акции за доквалификација и / или преквалификација.

Генералниот заклучок е дека суфицитарен јаз (кога понудата е поголема од побарувачката) се појавува кај занимањата со високи вештини, особено кај општествени и образовни занимања. Додека, кај занимањата со средни и со ниски вештини доминира дефицитарен јаз, со недостиг од работници со средно образование за различни занимања. Ова во одредена мера може да се должи и на трендот на емиграција во земјата. Иако, во споредба со високите вештини, кај средните и кај ниските вештини, позастапен е јаз според образование. Тоа упатува на тоа дека занимањата се соодветни,

Табела 1: Јазови на пазарот на труд според занимање – образовен профил

Вештина	Шифра	Занимање/профил	Основно	Средно	Вишо	Високо
Висока вештина	21	Стручњаци за наука и инженеринг				
	22	Стручњаци од областа на здравството				
	23	Стручњаци за образование				
	24	Стручњаци за бизнис и администрација				
	25	Стручњаци за информатичка и комуникациска технологија				
	26	Правни, општествени и стручњаци од областа на културата				
	31	Помошни стручњаци за наука и инженеринг				
	32	Техничари и асистенти во здравството				
	35	Техничари за информатичка и комуникациска технологија				
	33	Бизнис и административни стручни соработници				
Средна вештина	42	Службеници за услужни дејности				
	43	Службеници во книговодство, финансии, статистика и евиденција на материјалите и транспортот				
	51	Работници во персонални служби				
	52	Продавачи				
	54	Занимања за заштита на лица и имот				
	71	Градежници и сродни градежни работници				
	72	Обработувачи на метали, машински монтери и сродни занимања				
	74	Работници со електротехнологија				
	75	Преработувачи на храна, дрво, текстил, кожа и сродни занимања				
	81	Ракувачи на машини и постројки				
Ниска вештина	83	Возачи на моторни возила, подвижни постројки и бродски екипаж				
	91	Чистачи и помошници				
	92	Општи работници во земјоделството, шумарството и рибарството				
	93	Општи работници во рударството, градежништвото, производството и транспортот				
	96	Општи работници, собирачи на смет и сродни занимања				
		Без занимање				
		Гимназија				

Извор: Агенција за Вработување на Република Северна Македонија, пресметка на авторот

Легенда:

Значително суфицитарно
Суфицитарно

Соодветно вкрстување
Дефицитарно
Значително дефицитарно

но потребна е доквалификација. Освен јазот од аспект на формално образование, исто така, се значајни квалитетот на образование и здобиените вештини.

Истражувањето на Светска банка (2020) идентификува дека обуките понудени од образовниот систем не соодветствуваат со потребите на компаниите. Во истата студија, идентификувано е дека учениците немаат и соодветни практични вештини на здобиената диплома⁵.

Образовното профилирање како фактор за надминување или засилување на јазот

Во општина Ресен има едно средно училиште и една институција за верификација на возрасни. Се очекува средното училиште во следните четири години да произведе 318 профилирани кадри на пазарот на труд. Сепак, 82 процента од произведените кадри се со гимназиско образование, кои се класифицираат како без занимање, додека останатите 18 проценти се во занимањето помошни стручњаци за наука и за инженеринг (агротехничар и техничар за фитомедицина / земјоделско-ветеринарна

насока и техничар за фармерско производство / земјоделско-ветеринарен техничар).

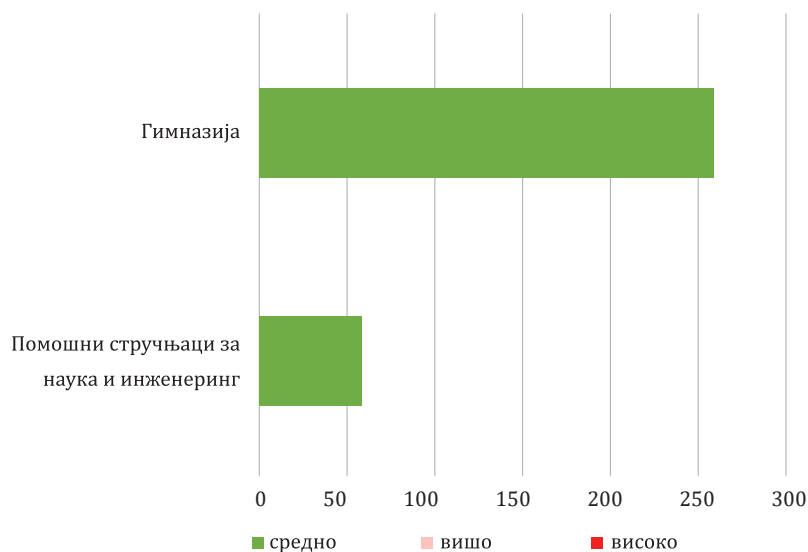
Овие резултати упатуваат на тоа дека општина Ресен има умерено воспоставена образовна инфраструктура за произведување профилирана работна сила. Со цел да идентификуваме колку овие кадри се соодветни на пазарот на труд, во табела 2 го вклучуваме идентификуваниот јаз со очекуваните образовни профили за следните две години.

Резултатите покажуваат дека занимањата и профилите што ги нудат образовните институции во голема мера не го надминуваат јазот што постои на пазарот на труд. Дополнително, произведените профили го продлабочуваат суфицитарниот јаз. Па така, кај произведените кадри со гимназиско образование веќе има драстичен суфицитарен јаз. Додека кај занимањето помошни стручњаци за наука и за инженеринг, јазот е суфицитарен за лицата со средно образование, но исчезнува кога се зголеми образованието. Оттука, произведувањето кадри во оваа насока може да не се одрази

негативно на пазарот на труд доколку овие лица продолжат со натамошна едукација. Со цел да се ублажи дефицитарниот јаз, ОСУ „Цар Самуил“ - Ресен, да размисли за воведување нови насоки во дефицитарните занимања: работници во персонални служби; продавачи; преработувачи на храна, дрво, текстил, кожа и сродни занимања; и ракувачи на машини и на постројки. Исто така, да се размисли за намалување на дефицитарниот јаз на занимањата преку преквалификација на лицата со завршено средно гимназиско образование, а во соработка со центрите за доквалификација и за преквалификација во соседните општини.

Во однос на профилирање со општо гимназиско образование, можностите на пазарот на труд ќе зависат само од тоа дали овие лица ќе се допрофилираат во дефицитарни или во суфицитарни занимања, но останувањето само со општо гимназиско образование ги затвора перспективите на овие лица. На крај, центрите за доквалификација и за преквалификација од соседните општини во Пелагонискиот регион може да ја засилат својата улога и активно да се вклучат во ублажување на јазот во дефицитарните занимања за општи работници со основно образование преку доквалификација и преквалификација на невработените лица без занимање.

Графикон 7: Понуда на профилирана работна сила од образовните институции во следните четири години

Извор: Образовни институции на територија на општина Ресен, прибрани од Општина Ресен и Министерство за образование и наука на Република Северна Македонија

⁵Светска банка (2020 година) [Наоѓање решенија за невработеноста на младите во Северна Македонија](#).

Табела 2: Вкрстување на јазот и на понудата на профилирани кадри од образовните институции во следните четири години

Вештина	Шифра	Занимање/образовен профил	Јаз на пазарот на труд				Кадар продуциран од образовните институции
			Основно	Средно	Вишо	Високо	Средно
Висока вештина	21	Стручњаци за наука и за инженеринг					
	22	Стручњаци од областа на здравството					
	23	Стручњаци за образование					
	24	Стручњаци за бизнис и за администрација					
	25	Стручњаци за информатичка и за комуникациска технологија					
	26	Правни и општествени стручњаци и стручњаци од областа на културата					
	31	Помошни стручњаци за наука и за инженеринг - агротехничар и техничар за фитомедицина / земјоделско-ветеринарна насока - техничар за фармерско производство / земјоделско-ветеринарен техничар					59
	32	Техничари и асистенти во здравството					
	35	Техничари за информатичка и за комуникациска технологија					
	33	Бизнис и административни стручни соработници					
Средна вештина	42	Службеници за услужни дејности					
	43	Службеници во книговодство, финансии, статистика и евиденција на материјалите и во транспортот					
	51	Работници во персонални служби					
	52	Продавачи					
	54	Занимања за заштита на лица и на имот					
	71	Градежници и сродни градежни работници					
	72	Обработувачи на метали, машински монтери и сродни занимања					
	74	Работници со електротехнологија					
	75	Преработувачи на храна, дрво, текстил, кожа и сродни занимања					
	81	Ракувачи на машини и на постројки					
	83	Возачи на моторни возила, подвижни постројки и бродски екипаж					
Ниска вештина	91	Чистачи и помошници					
	92	Општи работници во земјоделството, шумарството и во рибарството					
	93	Општи работници во рударството, градежништвото, производството и во транспортот					
	96	Општи работници, собирачи на смет и сродни занимања					
		Без занимање					
		Гимназија					259

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија, Министерство за образование и за наука на Република Северна Македонија, податоци доставени од Општина Ресен, Министерство за образование и наука на Република Северна Македонија, пресметка на авторот

Легенда:

■ Значително суфицитарно
 ■ Дефицитарно
 ■ Соодветно вкрстување
 ■ Значително дефицитарно
 ■ Суфицитарно

ЗАКЛУЧОК И ПРЕПОРАКИ

Дијагностиката на пазарот на труд на општина Ресен покажа дека најголем јаз образование – занимање постои кај лицата со основно образование. На секој побаран работник со средно образование за Пелагонискиот регион, општина Ресен има 0,5 невработени лица, за основно образование соодносот е 3,8, а за високо соодносот е 4,5. Во одредена мера ова се должи и на тоа што учеството на општината во вкупниот регион според број на жители е релативно мало, само седум проценти. Во општина Ресен доминира дефицитарен јаз, што укажува на недостиг од квалификувана работна сила, особено изразен за занимањата со ниски и со средни вештини. Кај лицата со високи вештини, суфицитарен јаз со драстично поголема понуда од побарувачка постои кај занимањето правни и општествени стручњаци и стручњаци од областа на образование. Образовните институции во општина Ресен имаат умерен потенцијал да го адресираат јазот кај дефицитарните занимања. Истовремено, потребна е внимателност во натамошното продуцирање кадри што го продлабочуваат суфицитарниот јаз. Потребен е поголем напор за надминување на проблемот со недостиг од работна сила, кој потенцијално може да се ублажи преку преквалификација на невработените лица со гимназија, доквалификација на невработените лица без квалификација и активирање на пасивните баратели на работа.

ПРЕПОРАКИ

Препораки за надминување на проблемот со недостиг од квалификувана работна сила за Центарот за вработување и за АВРСМ

Да се дизајнираат **обуки за доквалификација** и за **преквалификација** во рамки на активни мерки за вработување за невработените активни баратели на работа во општина Ресен, и тоа:

- Квалификација на лицата без занимање и со основно образование во општи работници. Центрите за доквалификација од соседните општини во Пелагонискиот регион, во соработка со АВРСМ, да дизајнираат и испорачаат курсеви и модули за лицата без занимање да добијат квалификација соодветна за занимања со вештини од ниво 1
- Продуцирање профили од центрите за доквалификација и за преквалификација од Пелагонискиот регион од занимањето за кое постои најголема побарувачка: продавач, бравар, заварувач, работник за едноставни работи во преработката на тутун, работник за едноставни работи на товарење, претоварање и пренос на товар, работник за едноставни работи на производствена линија)
- До/преквалификација на лицата со завршено општо гимназиско образование во некои од дефицитарните занимања со средно образование (на пример,

шивач, продавач, возач на товарно возило, келнер, бравар и слично)

Да се дизајнира **процес на издавање сертификат на неформално здобиените вештини**, во соработка со АВРСМ и со центрите за доквалификација и за преквалификација во регионот.

Зголемување на понудата на работна сила преку активација на работоспособните пасивни баратели на работа. Центарот за вработување да спроведе кампања за активирање на пасивните баратели за работа и за идентификување на причините за пасивизацијата. Да се зацврстат механизмите што ќе оневозможат манипулација на системот и доследна примена на законот за прекинување на минималната гарантирана помош во случај на одбивање понудена работа.

За образовните институции и МОН

- На краток рок да се надмине јазот со дефицитарни занимања преку:

о ОСУ „Цар Самуил“ - Ресен да размисли за воведување нови насоки во дефицитарното занимање: преработувачи на храна, дрво, текстил, кожа и сродни занимања

о Центрите за квалификација и за преквалификација од Пелагонискиот регион, во соработка со АВРСМ и со Центарот за вработување, да се стимулираат да го интензивираат своето дејствување.

о Стручното средно училиште да ја подобрат соработката со приватниот сектор. Соработката може да се поттикне преку:

- Редовна практика за учениците од средното стручно училиште во соодветни компании

- Пилот-проект за дефицитарни занимања

• На среден рок, неопходно е да се направи реосмислување на програмите / насоките и на вештините што ги создава здобиената диплома:

о Програмите и насоките на образовните институции да се дизајнираат во согласност со потребните занимања на пазарот на труд во општина Ресен

о Курикулумите да ги одразуваат бараните вештини на 21 век (на пр., вештини поврзани со СТЕМ-науките, аналитички вештини, критичко размислување и сл.)

о Советување за кариера и насочување на младите кон избор на занимање базирано на потребите на пазарот на труд

За бизнис секторот

• Да се интензивира соработката со средното стручно училиште „Цар Самуил“

• При барање општи работници да се прошират огласите со можност да аплицираат и лица без занимање

• Да се подобрат квалитетот на работното место и квалитетот на практичната настава за учениците и за студентите во рамки на компаниите

• Во соработка со АВРСМ, да се овозможи обука на работно место за општите работници што се без занимање, до нивна минимална квалификација

• Да се стимулираат услови за работа за родители преку организиран транспорт до оддалечените и рурални места, можности за флексибилно работно време и работа од дома

За Општина Ресен, регионалните комори, средните училишта

• Да се засили свеста кај младите за тоа кои образовни профили недостигаат, а кои образовни профили се вишок, со цел при изборот на поле на образование, младите лица да донесуваат одлуки според информациите

• Да ги интензивираат инвестициите во градинки и во домови за стари лица, со што ќе се овозможи активација на пасивните невработени лица на пазарот на труд, кои поради грижа за децата и за постарите лица не се активни

За Државниот завод за статистика

• Да собира и објавува статистика на пазарот на труд на ниво на општина (стапка на вработеност, невработеност и на активност)

Дијагностика на пазарот на труд во општина Свети Николе

Бриф за политиките

Овој бриф за политиките препорачува да се преземат конкретни акции за намалување на јазовите меѓу образованието и занимањето на пазарот на труд во општина Свети Николе преку:

- Квалификација на невработените лица без занимање во општи работници (во соработка со АВРСМ)
- Активација на работоспособните пасивни баратели на работа преку кампања за активирање на пасивните баратели за работа
- Продуцирање профили од центрите за доквалификација и за преквалификација од Вардарскиот регион за занимањето за кое постои најголема побарувачка: шивач, продавач, бравар, заварувач
- Засилување на соработката меѓу средното стручно училиште „Кочо Рацин“ и соодветните компании во општината
- Реосмислување за програмите / насоките и за вештините што ги нуди здобиената диплома, во согласност со потребните занимања на пазарот на труд на општина Свети Николе и според потребните вештини (на пример, вештини поврзани со СТЕМ-науките, аналитички вештини, критичко размислување и слично)
- Советување за кариера и насочување на младите во изборот на занимањето, базирано на потребите на пазарот на труд

Во општина Свети Николе се присутни недостиг од квалификувана работна сила и дефицитарен јаз за занимањата со средни и со ниски вештини. На секој побаран работник со основно образование за Вардарскиот регион, општина Свети Николе располага со 0,38 невработени лица. Во одредена мера ова се должи и на тоа што учеството на општината во вкупниот регион, според број на жители, е релативно мало, само 12 проценти. Во општина Свети Николе доминира дефицитарен јаз, што укажува на недостиг од квалификувана работна сила, особено изразен за занимањата со ниски и со средни вештини. Кај лицата со високи вештини, суфицитарен јаз со драстично поголема понуда од побарувачка постои кај занимањето правни и општествени стручњаци и стручњаци од областа на културата. Образовните институции во општина Свети Николе имаат умерен потенцијал да го адресираат јазот кај дефицитарните занимања. Истовремено, потребна е внимателност во натамошното продуцирање кадри што го продлабочуваат суфицитарниот јаз. Потребен е поголем напор за надминување на проблемот со недостиг од работна сила.

ЦЕЛ

Целта на овој бриф е да направи дијагностика на пазарот на труд во општина Свети Николе и да понуди конкретни препораки за подобрување на состојбата на пазарот на труд на локалното население и за намалување на хоризонталните и вертикалните јазови.

ВОВЕД

Општина Свети Николе е четврта општина по големина во Вардарскиот регион, со 17.853¹ жители, и зафаќа 12 проценти од вкупниот број жители во Вардарскиот регион. Во моментот, пазарот на труд во Вардарскиот регион е поволен; регионот има трета по ред² стапка на невработеност, стапка на вработеност и на активност во споредба со другите седум региони.

Во 2019 година стапката на невработеност на популацијата од 15 години и повеќе е 10,8 проценти (12 проценти за жени и 9,9 проценти за мажи), стапката на вработеност е 55,2 проценти, и стапката на активност 61,8 проценти. Сепак, поволниот тренд не се одразува врз просечната бруто-плата, која е умерена и изнесува 31.078 денари. Со тоа, Вардарскиот регион е четврт (во средина) по ред според просечна плата (Регионите во Република Северна Македонија, ДЗС, 2020 година). Регионот се карактеризира со поволни климатски услови, особено карактеристични за производство на винова лоза, па оттука овој регион е препознатлив по концентрацијата на винарски визби. Во овој регион има и значајни наоѓалишта на фероникел, кој се експлоатира и се преработува.

¹Процени на населението на 31. 12. 2015 год., (НТЕС 3-2007 година), Скопје.

²По Југоисточниот регион (невработеност 6,3 проценти) и Источниот регион (невработеност 7,8 проценти)

МЕТОДОЛОГИЈА И ПОДАТОЦИ

Методологијата се состои од дескриптивна анализа на:

- Понудата на пазарот на труд, преку анализа на невработените активни баратели на работа во општина Свети Николе
- Побарувачката на пазарот на труд, преку анализа на очекувани вработувања според занимања и степен на потребно знаење
- Потенцијал за продуцирање кадри, преку анализа на образовните институции во општината и
- Јаз меѓу понудата и побарувачката, по занимање и по образование

Користени се административни податоци за: невработени лица, според различни карактеристики од Центарот за вработување на општина Свети Николе; анкета за очекувани побарувања од Агенцијата за вработување; податоци за образовни насоки и број на ученици / студенти според години од образовните институции во општина Свети Николе.

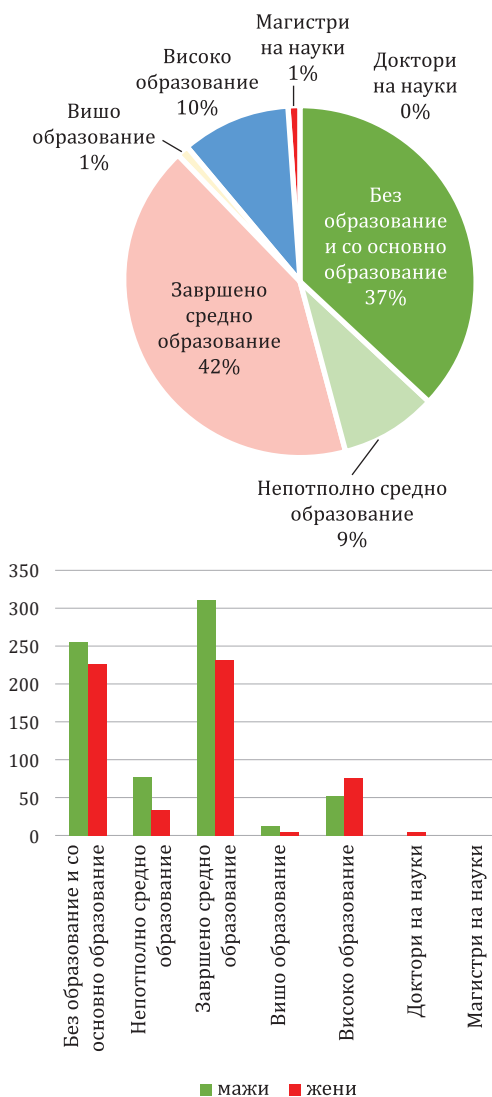
Недостиг на оваа анализа е што е недостапен податок за вработени лица и за работоспособно население на ниво на општина и оттука анализата е направена преку апсолутни бројки, а не преку стапки, во мера во која е возможно. Агенцијата за вработување на Република Северна Македонија регистрира вработени лица според договорот за вработување, што може да не ја одразува најпрецизната состојба поради потенцијално двојно регистрирање. Прецизна бројка за бројот на вработени може да се добие од Фондот за здравствено осигурување, но дезагрегиран податок се води на ниво на регионални единици (вкупно 30) и не соодветствува со општинското ниво. Државниот завод за статистика не продуцира податок за стапка на вработеност, невработеност и за активност на ниво на општина.

СТРУКТУРА НА ПАЗАР НА ТРУД

Понуда

Од регистрираните невработени лица што активно барале работа во општина Свети Николе во 2020 година, 44 проценти се жени и 55 проценти се мажи. Од аспект на образование, речиси еднаква застапеност има на лицата без основно и со основно образование (37 проценти) и со завршено средно образование (42 процента). Лицата со најмалку високо образование се застапени со 12 проценти (графикон 1).

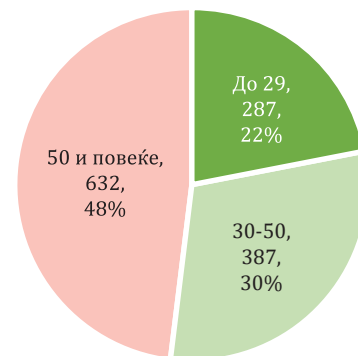
Графикон 1: Невработени лица во општина Свети Николе според степенот

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија

Најголем дел од невработените се на возраст од 50 години и повеќе (48 проценти). Потоа се невработени од 30 до 50 години (30 проценти) и најмалку се кај младите до 29 години (22 проценти) (графикон 2).

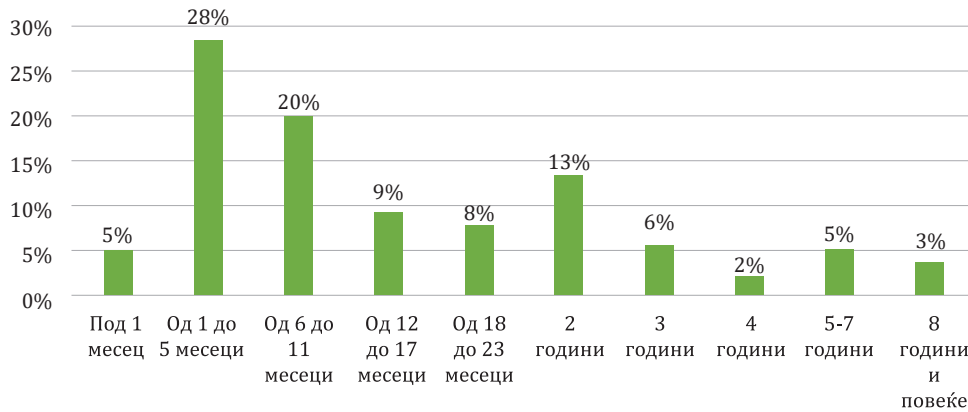
Графикон 2: Структура на невработени според возраст

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија

53 проценти од невработените чекаат вработување до една година, од кои најголем дел од еден до пет месеци (графикон 3). Веројатно индивидуалните карактеристики на оваа група невработени (степен на образование, образовен профил, возраст) се посоодветни до побарувачката на пазарот на труд, во споредба со невработените што чекаат за вработување повеќе од една година. За оваа група има изгледи на фрикциска невработеност, која може да се објасни со потребниот период на транзиција од образование кон вработување, приспособување на резервациската плата, времето потребно за аплицирање за работа и процесот на регрутирање до вработување и слично. Иако ваквата структура изгледа охрабрувачка, 29 проценти од невработените чекаат за вработување повеќе од две години, што упатува на веројатност за структурна невработеност.

Графикон 3: Невработени за општина Свети Николе според времето на чекање

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија

Освен невработените активни баратели на работа, значаен контингент во општина Свети Николе се и лицата регистрирани како пасивни баратели на работа. Според Агенцијата за вработување, оваа категорија има 1.052 лица, што е 80 проценти од вкупниот број активни баратели. Една половина (51 процент) се со завршено средно образование, 41 процент се со основно образование (32 проценти), и со нецелосно средно образование (девет проценти). Истовремено, само седум проценти од оваа група лица се со завршено високо образование. Причините за пасивно барање работа може да се од различна природа: лицата изгубиле надеж дека АВРСМ ќе им помогне да најдат работа, но притоа останале подготвени да прифатат работа надвор од државниот систем на посредување; имале повремена, привремена или хонорарна работа, неформална работа; како и лица што, евентуално, не биле присутни во државата; поради што ваквите подгрупи ги немало ниту во регистрираната вработеност ниту во активните баратели на работа при АВРСМ.

Побарувачка

Според регионалната анкета за побарувачка за 2020 година, вкупната побарувачка за Вардарскиот регион изнесува 3.447 работно место, што претставува 160 проценти повеќе од невработената работна сила во општина Свети Николе. Тоа упатува

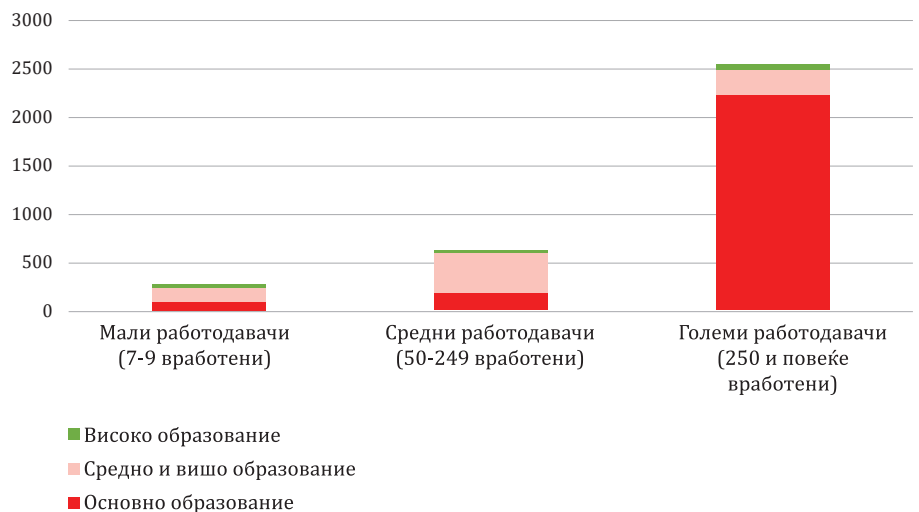
на тоа дека има недостиг од работници, но, исто така, ова може да е резултат на релативно малото учество на општината во вкупниот регион.

Графикон 4 прави преглед на побарувачката за работни места според образование и според големина на компанија. Се очекува 74 проценти од празните работни места да бидат генерирани од големи работодавци, дополнителни 18 проценти од средните компании и само осум проценти од малите работодавци. Тоа може да ја објасни и структурата на работодавците во Вардарскиот регион, каде што најголеми работодавци се големите компании, а локациски регионот е атрактивен и за странските инвеститори. Од аспект на потребата според образование, доминира потребата за работници

со основно образование (73 проценти) и со средно образование (24 проценти).

Доколку ја вкрстиме побарувачката според образование и занимање (НКЗ-ISCO 08) (графикон 5), ќе забележиме дека целата побарувачка за работници со завршено основно образование е од групата елементарни занимања (доминантно за општ работник, потоа работник за едноставни работи, нераспределен на друго место; полјоделски работник; работник за едноставни работи на производствена линија). Побарувачката за работници со средно образование е похетерогена од аспект на занимања. 11 проценти од вкупната побарувачката за работници и 64 проценти од побарувачката за работници со средно образование е за неиндустриски начин на работа во производство и вклучуваат: шивач, бравар, заварувач, други работници за неиндустриски начин на работа во производството, електричар за одржување, месар, автомеханичар и слично. Следни се занимања за работници во услужни занимања и вклучуваат: келнер, продавач, готвач и слични занимања. Сите барани работници со високо образование се во занимањето стручњаци и научници. Од нив, 20 проценти се однесува на машински инженер и 18 проценти за инженер за индустриска логистика.

Графикон 4: Побарувачка по образование и големина на компанија

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија

Графикон 5: Побарувачка по занимање и образование образование за Вардарскиот регион

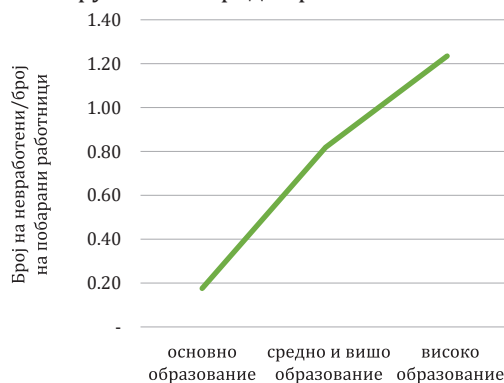

Извор: АВРСМ, регионална анкета за потреба од вештини на пазарот на трудот во РСМ за 2020 година ³

Јаз на пазарот на труд според образование и занимање

Јазот на пазарот на труд во општина Свети Николе се идентификува со соодносот на понудата и на побарувачката на работници земајќи го предвид нивото на образование и занимањето. Графикон 6 го прикажува бројот на понудени работници (што сакаат да работат) на секое побарано работно место, според степенот на образование. Резултатите покажаа дека општина Свети Николе може да пополни 38 проценти од вкупната побарувачка на работници за Вардарскиот регион. За разлика од другите општини каде што, вообичаено, за едно барано работно место има повеќе од едно невработено лице, во општина Свети Николе ситуацијата е обратна и понудата е помала од побарувачката. Тоа во одредена мера се должи и на тоа што учеството на општината во вкупниот регион според број на жители е релативно мало, само 12 проценти. Оттука, на секој побаран работник со основно образование од компаниите за Вардарскиот регион, општина Свети Николе има 0,2 невработени лица, за средно и за вишо образование постои посоодветна споредба и соодносот е 0,83, а за високо соодносот е 1,3.

Графикон 6: Јаз во понуда и побарувачка според образование

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија, 2020

Подетална слика за јазот на пазарот на труд се добива со вкрстување на бараните занимања на пазарот на труд со понудените профили на невработени активни баратели на работа.

Табела 1 прави дијагностика на јазот на пазарот на труд според бараните занимања и профилот на невработени активни баратели на работа за општина Свети Николе. Јазот може да се анализира според степенот на образование во рамки на едно занимање (хоризонтално), и вертикално, за различни занимања. Јазот каде што понудата е поголема од побарувачка е означен со црвени нијанси (интензивно црвена – драстичен јаз, бледа црвена - умерен јаз).

Бледојолта боја означува дека вкрстувањето на понудата и на побарувачката е речиси целосно и нема јаз. Зелените нијанси означуваат дефицитарен јаз, каде што побарувачката за работни места е поголема од понудата (интензивна зелена – драстичен јаз, бледозелена - умерен јаз).

Резултатите покажуваат дека кај високите вештини, драстичен јаз постои кај пет од девет занимања. Кај четири занимања јазот е позитивен и само кај едно занимање постои дефицитарен јаз. Кај занимањата со високо образование има потенцијална повисока квалификуваност за занимањето правни и општествени стручњаци од областа на културата и постои поголема понуда и недостиг од побарувачка за стручњаци за образование. Кај занимањата со високи вештини и со средно образование, позитивниот јаз е поради помала побарувачка. Кај три занимања, помошни стручњаци за наука и за инженеринг, техничари и асистенти во здравството и бизнис и административни стручни соработници, драстичниот позитивен јаз го снемјува и преминува во дефицитарни професии со зголемување на нивото на образование од средно во вишо. Што упатува на потенцијална пониска квалификација.

Кај занимањата со средни вештини, драстичен суфицитарен јаз на поголема понуда од побарувачка на работна сила има само кај едно од 11 занимања, пазарноориентирани стручни земјоделски работници. Веројатно, се работи за релативно ново занимање, за кое пазарот треба да генерира соодветна побарувачка. Со оглед на тоа дека земјоделскиот сектор во општина Свети Николе е високо развиен, овој јаз има привремен карактер. Кај седум занимања со средно образование има драстичен дефицитарен јаз, главно во: услужните занимања; градежници и сродни градежни

³ Анкетата е на примерок од 3.295 работодавци во приватниот сектор со седум и повеќе вработени, стратификувана по регион и по сектор на работодавец. Примерокот ги вклучува сите средни и големи работодавци, а другиот дел се избрани по случаен избор до постигнување на целта.

работници; ракувачи на машини и на постројки; и возачи на моторни возила, подвижни постројки. Ова упатува на недостиг од работна сила за овие занимања. Додека, кај занимањата преработувачи на храна, дрво, текстил, кожа и сродни занимања и прецизни механичари, изработувачи на ракотворби и печатари позитивниот јаз исчезнува кога се зголемува нивото на образование од основно на средно. Тоа упатува на пониска квалификација и дека е потребна доквалификација на лицата со основно образование.

Кај занимањата со ниски вештини карактеристично е што постои драстичен дефицитарен јаз за сите занимања со основно образование, главно општи работници и помошници во различни дејности, но истовремено постои драстичен суфицит на невработена работна сила кај лицата без занимање и кај лицата со гимназиско средно образование. Оттука, јазот во занимањата со ниски вештини би можел да се намали доколку лицата без занимање се квалификуваат до ниво на општ работник и соодветно да се вкрстат со потребите за тоа занимање.

Кај лицата со гимназиско образование, неопходно е да се преземат акции за доквалификација и / или преквалификација.

Генералниот заклучок е дека во општина Свети Николе пазарот на труд има недостиг од работна сила, главно за занимањата со средни вештини, недостиг од општи работници и пониска квалификуваност кај лицата со основно образование и без занимање. Ова во одредена мера може да се должи и на трендот на емиграција во земјата.

Табела 1: Јазови на пазарот на труд според занимање – образовен профил

Вештина	Шифра	Занимање/профил	Основно	Средно	Вишо	Високо
Висока вештина	21	Стручњаци за наука и за инженеринг				
	22	Стручњаци од областа на здравството				
	23	Стручњаци за образование				
	24	Стручњаци за бизнис и за администрација				
	25	Стручњаци за информатичка и за комуникациска технологија				
	26	Правни и општествени стручњаци и стручњаци од областа на културата				
	31	Помошни стручњаци за наука и за инженеринг				
	32	Техничари и асистенти во здравството				
	33	Бизнис и административни стручни соработници				
Средна вештина	43	Службеници во книговодство, финансии, статистика и евиденција на материјалите и во транспортот				
	51	Работници во персонални служби				
	52	Продавачи				
	54	Занимања за заштита на лица и на имот				
	61	Пазарноориентирани стручни земјоделски работници				
	71	Градежници и сродни градежни работници				
	72	Обработувачи на метали, машински монтери и сродни занимања				
	73	Прецизни механичари, изработувачи на ракотворби и печатари				
	74	Работници со електротехнологија				
	75	Преработувачи на храна, дрво, текстил, кожа и сродни занимања				
	83	Возачи на моторни возила, подвижни постројки и бродски екипаж				
Ниска вештина	92	Општи работници во земјоделството, шумарството и во рибарството				
	93	Општи работници во рударството, градежништвото, производството и во транспортот				
	96	Општи работници, собирачи на смет и сродни занимања				
		Без занимање				
		Гимназија				

Извор: Агенција за Вработување на Република Северна Македонија, пресметка на авторот

Легенда:

Значително суфицитарно
Суфицитарно

Соодветно вкрстување
Дефицитарно
Значително дефицитарно

Суфицитарен јаз (кога понудата е поголема од побарувачката) со високи вештини постои кај општествените и образовни занимања, што е резултат на општата образовна стратегија во изминатата деценија на национално ниво. Освен јазот од аспект на формално образование, квалитетот на образование и здобиените вештини се, исто така, значајни. Истражувањето на Светска банка (2020 година) идентификува дека обуките понудени од образовниот систем не соодветствуваат со потребите на компаниите. Во истата студија, идентификувано е дека учениците немаат и соодветни практични вештини на здобиената диплома⁴.

Образовното профилирање како фактор за надминување или засилување на јазот

Во општина Свети Николе има едно средно училиште и една високообразовна институција. Се очекува овие институции во следните две години да продуцираат 686 профилирани кадри на пазарот на труд. 75 проценти од вкупната понуда на образовни профили е во три

занимања: правни и општествени науки; техничари и асистенти во здравство; и лица со завршено гимназиско образование, кои се класификувани како без занимање.

Овие резултати упатуваат на тоа дека општина Свети Николе има умерено воспоставена образовна инфраструктура за продуцирање профилирана работна сила. Со цел да идентификуваме колку овие кадри се соодветни на пазарот на труд, во табела 2 го вклучуваме идентификуваниот јаз со очекуваните образовни профили за следните две години.

Резултатите покажуваат дека занимањата и профилите што ги нудат образовните институции во голема мера не го надминуваат јазот што постои на пазарот на труд. Дополнително, дел од продуцираните профили го продлабочуваат суфицитарниот јаз. Па така, кај продуцираните кадри со високи вештини од Меѓународен славјански универзитет „Гаврило Романович Державин“ - Свети Николе, се во занимања кај кои веќе има драстичен суфицитарен јаз. Кај занимањата со средни вештини и со средно образование, продуцираните кадри се

посоодветни. Продуцираните кадри за: техничар за моторни возила и автотехничар-мехатроничар во целост одговараат на потребите на пазарот на труд и ќе придонесат кон намалување на дефицитарниот јаз. Од друга страна, продуцираните занимања од земјоделско-ветеринарните насоки може дополнително да го продлабочат суфицитарниот јаз затоа што за тие занимања веќе има значајна понуда на невработени лица.

Со цел да се ублажи дефицитарниот јаз, СОУ „Кочо Рацин“ - Св. Николе да размисли за воведување нови насоки во дефицитарното занимање: преработувачи на храна, дрво, текстил, кожа и сродни занимања, и тоа во соработка со Акционерско друштво за производство на конфекциски производи „Мода“ од Свети Николе, кое веќе е вклучено во верификација на возрасни во занимањето шивач на лесна конфекција. Кај другите занимања со дефицитарен јаз да се ублажи јазот со преквалификација на лицата со завршено средно гимназиско образование, а во соработка со центрите за доквалификација и за преквалификација во соседните општини.

Во однос на профилирање со општо гимназиско образование, можностите на пазарот на труд ќе зависат само од тоа дали овие лица ќе се допрофилираат во дефицитарни или суфицитарни занимања, но останувањето само со општо гимназиско образование ги затвора перспективите на овие лица. На крај, центрите за доквалификација и за преквалификација од соседните општини во Вардарскиот регион може да ја засилат својата улога и активно да се вклучат во ублажување на јазот во дефицитарните занимања за општи работници со основно образование преку доквалификација и преквалификација на невработените лица без занимање.

Графикон 7: Понуда на профилирана работна сила од образовните институции во следните четири години

Извор: Образовни институции на територија на општина Ресен, прибрани од Општина Ресен и Министерство за Образование и Наука на Република Северна Македонија

⁴Светска банка (2020 година) [Наоѓање решенија за невработеноста на младите во Северна Македонија](#).

Табела 2: Вкрстување на јазот и на понудата на профилирани кадри од образовните институции во следните две години

Вештина	Шифра	Занимање/образовен профил	Јаз на пазарот на труд				Кадар продуциран од образовните институции	
			Основно	Средно	Вишо	Високо	Средно	Високо
Висока вештина	21	Стручњаци за наука и за инженеринг						
	22	Стручњаци од областа на здравството						
	23	Стручњаци за образование						
	24	Стручњаци за бизнис и за администрација						
	25	Стручњаци за информатичка и за комуникациска технологија						45
	26	Правни и општествени стручњаци и стручњаци од областа на културата						199
	31	Помошни стручњаци за наука и за инженеринг					67	
	32	324 -Ветеринарни техничари и асистенти 325 - Инженери за безбедност и за здравје при работа						
	33	Бизнис и административни стручни соработници - Полициски инспектори и детективи					43	56
	35	Техничари за информатичка и за комуникациска технологија - Автомеханичари, мехатроничари						
Средна вештина	43	Службеници во книговодство, финансии, статистика и евиденција на материјалите и во транспортот						
	51	Работници во персонални служби						
	52	Продавачи						
	54	Занимања за заштита на лица и на имот						
	61	Пазарноориентирани стручни земјоделски работници						
	71	Градежници и сродни градежни работници						
	72	Обработувачи на метали, машински монтери и сродни занимања - Автомеханичари, мехатроничари				57		
	73	Прецизни механичари, изработувачи на ракотворби и печатари						
	74	Работници со електротехнологија						
	75	Преработувачи на храна, дрво, текстил, кожа и сродни занимања						
	83	Возачи на моторни возила, подвижни постројки и бродски екипаж						
Ниска вештина	92	Општи работници во земјоделството, шумарството и во рибарството						
	93	Општи работници во рударството, градежништвото, производството и во транспортот						
	96	Општи работници, собирачи на смет и сродни занимања						
		Без занимање						
		Гимназија				219		

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија, Министерство за образование и наука на Република Северна Македонија, податоци доставени од Општина Свети Николе, пресметка на авторот

Легенда:

Значително суфицитарно
Суфицитарно

Соодветно вкрстување
Дефицитарно
Значително дефицитарно

ЗАКЛУЧОК И ПРЕПОРАКИ

Дијагностиката на пазарот на труд на општина Свети Николе покажа дека најголем јаз образование – занимање постои кај лицата со основно образование. На секој побаран работник со основно образование за Вардарскиот регион, општина Свети Николе има 0,2 невработени лица, за средно и за вишо образование постои посоодветна распределба и соодносот е 0,83, а за високо соодносот е 1,3. Во одредена мера ова се должи и на тоа што учеството на општината во вкупниот регион според бројот на жители е релативно мало, само 12 проценти. Во општина Свети Николе доминира дефицитарен јаз што укажува на недостиг од квалификувана работна сила, особено изразен за занимањата со ниски и со средни вештини. Кај лицата со високи вештини, суфицитарен јаз со драстично поголема понуда од побарувачка постои кај занимањето правни и општествени стручњаци и стручњаци од областа на културата. Образовните институции во општина Свети Николе имаат умерен потенцијал да го препознаат јазот кај дефицитарните занимања. Истовремено, потребна е внимателност во натамошното продуцирање кадри што го продлабочуваат суфицитарниот јаз. Потребен е поголем напор за надминување на проблемот со недостиг од работна сила, кој потенцијално може да се ублажи преку преквалификација на невработените лица со гимназија, доквалификација на невработените лица без квалификација и со активирање на пасивните баратели на работа.

ПРЕПОРАКИ

Препораки за надминување на проблемот со недостиг од квалификувана работна сила за Центарот за вработување и за АВРСМ

Да се дизајнираат **обуки за доквалификација** и за **преквалификација** во рамки на активните мерки за вработување за невработените активни баратели на работа во општина Свети Николе, и тоа:

- Квалификација на лицата без занимање и со основно образование во општи работници. Центрите за доквалификација од соседните општини во Вардарскиот регион, во соработка со АВРСМ, да дизајнираат и испорачаат курсеви и модули за лицата без занимање да добијат квалификација соодветна за занимања со вештини од ниво 1
- Центрите за доквалификација и за преквалификација од Вардарскиот регион да продуцираат профили од занимањето со најголема побарувачка: продавач, бравар, заварувач
- До/преквалификација на лицата со завршено општо гимназиско образование во некои од дефицитарните занимања со средно образование (на пример, возачи на моторни возила, подвижни постројки и бродски екипаж, службеници за услужни дејности, работници во персонални служби, занимања за заштита на лица и на имот и слично)

Да се дизајнира **процес на издавање сертификат за неформално здобиените вештини**, во соработка со АВРСМ и со центрите за доквалификација и за преквалификација во регионот.

Зголемување на понудата на работна сила преку активација на работоспособните пасивни баратели на работа. Центарот за вработување да спроведе кампања за активирање на пасивните баратели за работа и за идентификување на причините за пасивизацијата. Да се зацврстат механизмите што ќе оневозможат манипулација на системот и доследна примена на законот за прекинување на минималната гарантирана помош во случај на одбивање понудена работа.

За образовните институции и МОН

- На краток рок да се надмине јазот со дефицитарни занимања преку:

о Образовните институции што имаат воспоставени програми во дефицитарни занимања да ја зголемат атрактивноста преку стипендии и кампањи и преку квотите за продуцирање повеќе кадар. На пример, дефицитарниот јаз кај обработувачи на метали, машински монтери и сродни занимања може да се ублажи со продуцирање кадар од СОУ „Кочо Рацин“ - Св. Николе. Исто така, да се размисли за воведување нови насоки во дефицитарното занимање: преработувачи на храна, дрво, текстил, кожа и сродни занимања, и тоа во соработка со Акционерско друштво за производство на конфекциски производи „Мода“ од Свети Николе, кое веќе е вклучено во верификација на возрасни во занимањето шивач на лесна конфекција

о Центрите за квалификација и за преквалификација од Вардарскиот регион во соработка со АВРСМ и со

Центарот за вработување да се стимулираат да го интензивираат своето дејствување

о Стручното средно училишта да ја подобри соработката со приватниот сектор. Соработката може да се поттикне преку:

- Редовна практика за учениците од средното стручно училиште во соодветни компании

- Пилот-проект за дефицитарни занимања

• На среден рок, неопходно е да се направи реосмислување на програмите / насоките и на вештините што ги создава здобиената диплома:

о Програмите и насоките на образовните институции да се дизајнираат во согласност со потребните занимања на пазарот на труд во општина Свети Николе

о Курикулумите да ги одразуваат бараните вештини на 21 век (на пр., вештини поврзани со СТЕМ-науките, аналитички вештини, критичко размислување и сл.)

о Советување за кариера и насочување на младите во изборот на занимање базирано на потребите на пазарот на труд

За бизнис секторот

• Да се интензивира соработката со средното стручно училишта „Кочо Рацин“

• При барање општи работници да се прошират огласите со можност да аплицираат и лица без занимање

• Да се подобри квалитетот на работното место и квалитетот на практичната настава за учениците и за студентите во рамки на компаниите

• Во соработка со АВРСМ, да се овозможи обука на работно место за општите работници што се без занимање, до нивна минимална квалификација

• Да се стимулираат услови за работа за родители преку организиран транспорт до оддалечените и рурални места, можности за флексибилно работно време и за работа од дома

За Општина Свети Николе, регионалните комори, средните училишта

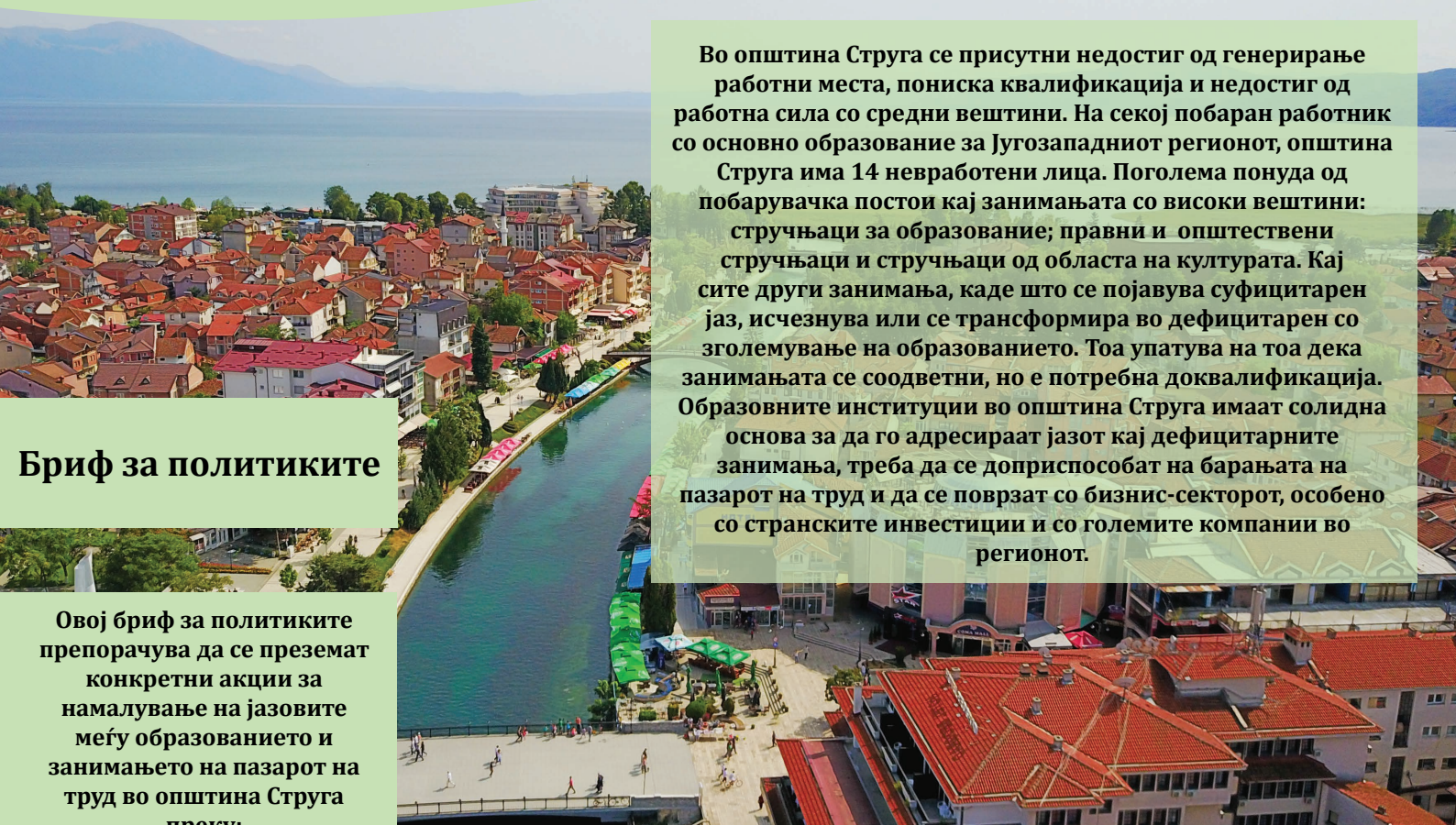
• Да се засили свеста кај младите за тоа кои образовни профили недостигаат, а кои образовни профили се вишок со цел при изборот на поле на образование младите лица да донесуваат одлуки според информациите што ги имаат

• Да ги интензивира инвестициите во градинки и во домови за стари лица, со што ќе се овозможи активација на пасивните невработени лица на пазарот на труд, кои поради грижа за децата и за постарите лица не се активни

За Државниот завод за статистика

• Да собира и да објавува статистика на пазарот на труд на ниво на општина (стапка на вработеност, невработеност и активност)

Дијагностика на пазарот на труд во општина Струга

An aerial photograph of the town of Struga, showing a dense residential area with red-tiled roofs along the shore of a lake. In the background, mountains are visible under a clear sky. The town's layout follows the curve of the lake, with a mix of modern and older buildings.

Во општина Струга се присутни недостиг од генерирање работни места, пониска квалификација и недостиг од работна сила со средни вештини. На секој побаран работник со основно образование за Југозападниот регионот, општина Струга има 14 невработени лица. Поголема понуда од побарувачка постои кај занимањата со високи вештини: стручњаци за образование; правни и општествени стручњаци и стручњаци од областа на културата. Кај сите други занимања, каде што се појавува суфицитарен јаз, исчезнува или се трансформира во дефицитарен со зголемување на образованието. Тоа упатува на тоа дека занимањата се соодветни, но е потребна доквалификација. Образовните институции во општина Струга имаат солидна основа за да го адресираат јазот кај дефицитарните занимања, треба да се доприспособат на барањата на пазарот на труд и да се поврзат со бизнис-секторот, особено со странските инвестиции и со големите компании во регионот.

Бриф за политиките

Овој бриф за политиките препорачува да се преземат конкретни акции за намалување на јазовите меѓу образованието и занимањето на пазарот на труд во општина Струга преку:

- Квалификација на невработените лица без занимање во општи работници (во соработка со АВРСМ)
- Зголемување на атрактивноста на општината за привлекување странски инвеститори во слободната ТИРЗ
- Засилување на соработката меѓу средното стручно училиште „Нико Нестор“ со бизнис-секторот, особено со странските инвеститори во општина Струга, вклучително со дуално пилот-образование на две до три занимања (во линија со стратегијата на Министерство за образование и наука)
- Советување за кариера и насочување на младите во изборот на занимање базирано на потребите на пазарот на труд

ЦЕЛ

Целта на овој бриф е да направи дијагностика на пазарот на труд во општина Струга и да понуди конкретни препораки за подобрување на состојбата на пазарот на труд на локалното население и за намалување на хоризонталните и вертикалните јазови.

ВОВЕД

Општина Струга е една од најголемите општини во Југозападниот регион, со 65.485¹ жители, со што зафаќа 30 проценти од вкупниот број жители во регионот. Во моментот, пазарот на труд во Југозападниот регион е умерено неповолен; регионот има трета² по висина стапка на невработеност и трета³ одзади стапка на вработеност и четврта стапка на активност во споредба со другите седум региони.

Во 2019 година, стапката на невработеност на популацијата од 15 години и повеќе е 24,4 проценти (26,4 проценти за жени и 23,1 проценти за мажи), стапката на вработеност е 43,1 проценти и стапката на активност 57 проценти. Умерено неповолниот тренд се одразува и врз просечната бруто-плата: со 33.099 денари, (Регионите во Република Северна Македонија, ДЗС, 2020 година). Сепак, регионот има поволна местоположба, голем и недоволно искористен хидропотенцијал, како и развиен туризам во делот на Охридско Езеро. Исто така, овој регион е атрактивен за странските инвестиции и неколку големи компании се лоцирани во непосредна близина на Струга, со што значајно придонесуваат за вработеноста во регионот и во општина Струга.

¹Процени на населението на 31.12.2015 год., (НТЕС 3-2007 година), Скопје.

²По Североисточниот регион (33 проценти) и по Полошкиот регион (28,5 проценти)

³По Југоисточниот регион (63,3 проценти)

МЕТОДОЛОГИЈА И ПОДАТОЦИ

Методологијата се состои од дескриптивна анализа на:

- Понудата на пазарот на труд, преку анализа на невработените активни баратели на работа во општина Струга
- Побарувачката на пазарот на труд, преку анализа на очекувани вработувања според занимања и степен на потребно знаење
- Потенцијал за продуцирање кадри, преку анализа на образовните институции во општината и
- Јазот меѓу понудата и побарувачката, според занимање и според образование

Користени се административни податоци за: невработени лица, според различни карактеристики од Центарот за вработување на општина Струга; анкета за очекувани побарувања од Агенцијата за вработување; податоци за образовни насоки и број на ученици / студенти по години од образовните институции во општина Струга.

Недостиг на оваа анализа е што е недостапен податок за вработени лица и за работоспособно население на ниво на општина и оттука анализата е направена преку апсолутни бројки, а не преку стапка, во мера во која е возможно. Агенцијата за вработување на Република Северна Македонија регистрира вработени лица според договорот за вработување, што може да не ја одразува најпрецизната состојба поради потенцијално двојно регистрирање. Прецизна бројка за бројот на вработени може да се добие од Фондот за здравствено осигурување, но дезагрегиран податок се води на ниво на регионални единици (вкупно 30) и не соодветствува со општинското ниво.

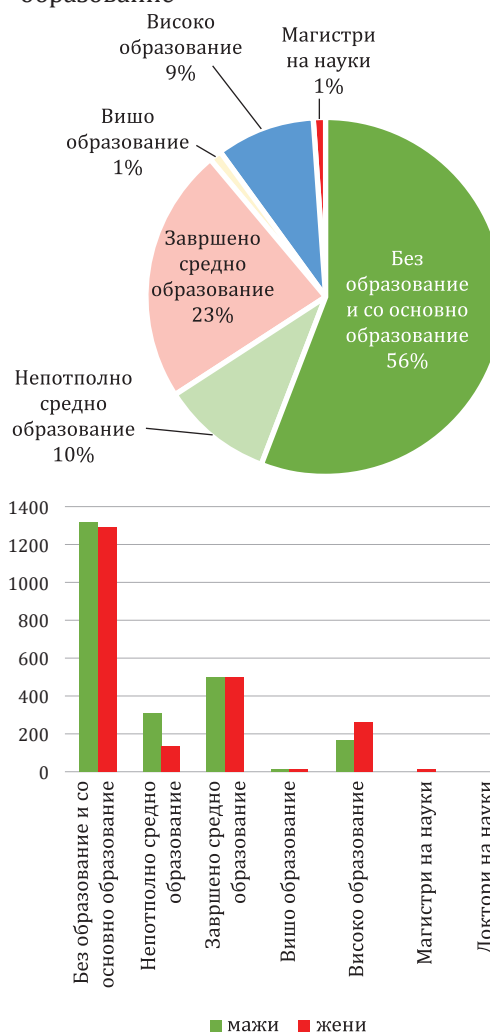
Државниот завод за статистика не продуцира податок за стапка на вработеност, невработеност и на активност на ниво на општина.

СТРУКТУРА НА ПАЗАР НА ТРУД

Понуда

Од регистрираните невработени лица што активно бараат работа во општина Струга во 2020 година бројот на мажи и на жени е еднаков. Од аспект на образование, доминираат лица со ниско образование. Повеќе од една половина (60 проценти) од невработените лица се без основно и со основно образование (56 проценти) и со нецелосно средно образование (графикон 1).

Графикон 1: Невработени лица во општина Струга според степенот на образование

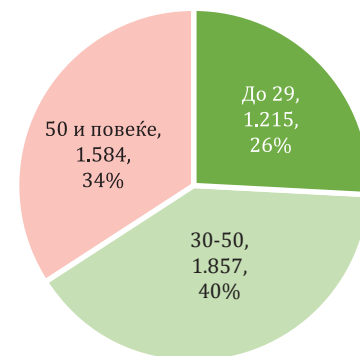

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија

Најголем дел од невработените

лица се на возраст од 30 до 50 години (40 проценти), потоа се невработените со 50 и повеќе години (34 проценти) (графикон 2). Релативно ниското учество на младите во вкупната структура (26 проценти) веројатно се должи на подоцнежното активирање на пазарот на труд заради школување, но и пропорционално помал опфат на население во групата млади.

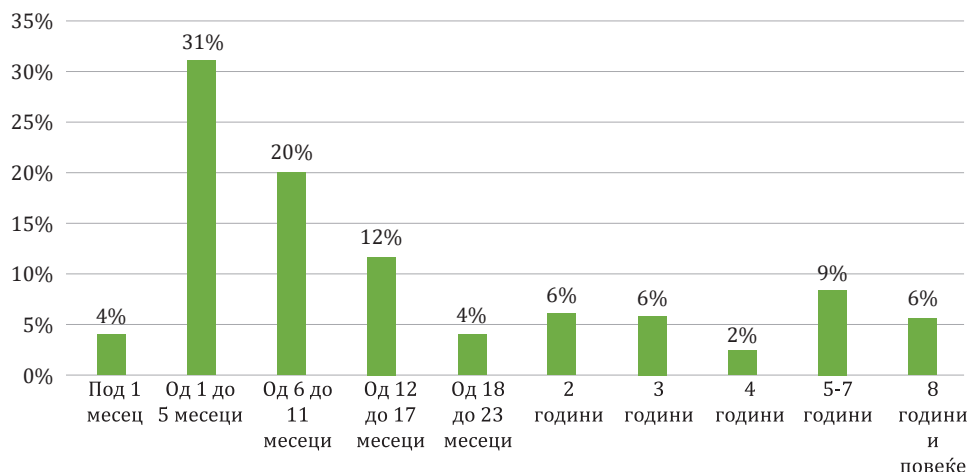
Графикон 2: Структура на невработени според возраст

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија

55 проценти од невработените чекаат вработување до една година, од кои најголем дел од еден до пет месеци (графикон 3). Веројатно индивидуалните карактеристики на оваа група невработени (степен на образование, образовен профил, возраст) се посоодветни до побарувачката на пазарот на труд, во споредба со невработените лица што чекаат за вработување повеќе од една година. За оваа група има изгледи на фрикциска невработеност, која може да се објасни со потребниот период на транзиција од образование кон вработување, приспособување на резервациската плата, времето потребно за аплицирање за работа и процесот на регрутирање до вработување и слично. Иако ваквата структура изгледа охрабрувачка, една третина од невработените чекаат за вработување повеќе од две години, што упатува на веројатност за структурна невработеност.

Графикон 3: Невработени за општина Струга според времето на чекање

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија

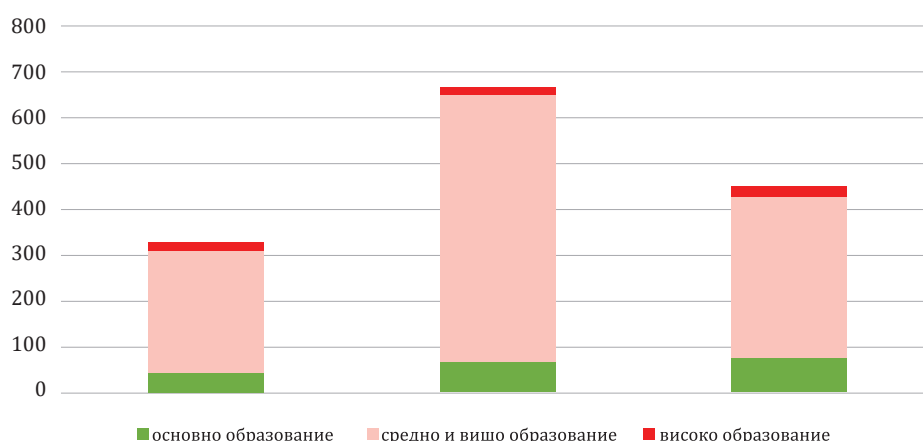
Освен невработените активни баратели на работа, значителен контингент во општина Струга се и лицата регистрирани како пасивни баратели на работа. Според Агенцијата за вработување, оваа категорија има 2.886 лица, што е 62 процента од вкупниот број активни баратели. 74 проценти од пасивните баратели на работа се без и со основно образование, а дополнителни осум проценти со нецелосно средно образование. Тоа упатува на тоа дека овие лица се, главно, со ниско образование. Само три проценти од оваа група лица се со завршено високо образование. Причините за пасивно барање работа може да се од различна природа: лицата изгубиле надеж дека АВРСМ ќе им помогне да најдат работа, но притоа останале подготвени да прифатат работа надвор од државниот систем на посредување; имале повремена, привремена или хонорарна работа, неформална работа; како и лица што, евентуално, не биле присутни во државата; поради што ваквите подгрупи ги немало ниту во регистрираната вработеност ниту во активните баратели на работа при АВРСМ.

Побарувачка

Според регионалната анкета за побарувачка за 2020 година, вкупната побарувачка за Југозападниот регион изнесува 1.448 работни места, што претставува 32 процента од невработената работна сила во општина Струга.

Графикон 4 прави преглед на побарувачката за работни места според образование и големина на компанија. Речиси една половина (46 проценти) од празните работни места се очекува да бидат генерирани од средно големи работодавци, дополнителни 31 процент од големи компании и 23 проценти од мали работодавци. Од аспект на потребата според образование, доминира потребата за работници со средно образование (83 проценти), додека за основно образование (12 проценти) и високо образование (четири проценти) побарувачката е релативно мала.

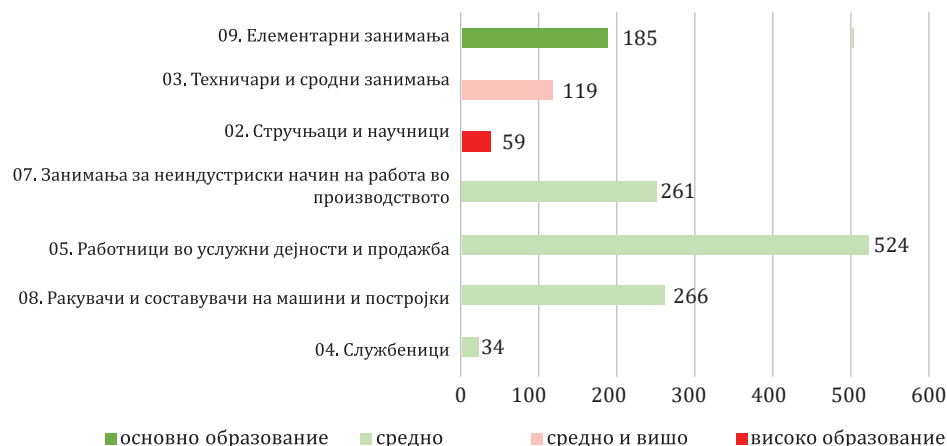
Графикон 4: Побарувачка по образование и големина на компанија

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија

Доколку ја вкрстиме побарувачката по образование и занимање (НКЗ-ISCO 08) (графикон 5), ќе забележиме дека целата побарувачката за работници со завршено основно образование е од групата елементарни занимања (доминантно за општ работник). Побарувачката за работници со средно образование е похетерогена од аспект на занимања. 36 проценти од вкупната побарувачката за работници и 78 проценти од побарувачката за работници со средно образование е за работници во услужни дејности и продажба (келнер, продавач, продавач преку телефон, готвач, шанкер и слично). Следни барани работници со средно образование се ракувачи и поставувачи на машини и на постројки. Потоа се работници со занимања за индустриски начин на работа во производство и вклучуваат: шивач, пекар, екохигиеничар, бравар, градежен работник, армирач, електроинсталатер и слично. Сите барани работници со високо образование се во занимањето техничари и сродни занимања и се похетерогени занимања, кои вклучуваат: машински инженер, сметководител, инженер-технолог, програмер, електроинженер-проектант, инженер за електроодржување и слично.

Графикон 5: Побарувачка по занимање и образование образование за Југозападниот регион

Извор: АВРСМ, регионална анкета за потреба од вештини на пазарот на трудот во РСМ за 2020 година ⁴

Јаз на пазарот на труд според образование и занимање

Јазот на пазарот на труд во општина Струга се идентификува со споредување на понудата и на побарувачката на работници земајќи го предвид нивото на образование и на занимање. Графикон 6 го прикажува бројот на понудени работници (што сакаат да работат) на секое побарано работно место, според степенот на образование. Резултатите покажаа дека јазот е најголем кај основното образование. На секој побаран работник со основно образование од компаниите за Југозападниот регион, општина Струга има 14 невработени лица, за средно и за вишо образование споредбата е посоодветна и овој сооднос е 1,3, додека за високо е 8,3.

Графикон 6: Јаз во понуда и побарувачка според образование

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија, 2020

Подетална слика за јазот на пазарот труд се добива со вкрстување на бараните занимања на пазарот на труд со понудените профили на невработени активни баратели на работа.

Табела 1 прави дијагностика на јазот на пазарот на труд според бараните занимања и профилот на невработени активни баратели на работа за општина Струга. Јазот може да се анализира според степенот на образование во рамки на едно занимање (хоризонтално) и вертикално, за различни занимања. Јазот каде што понудата е поголема од побарувачка е означен со

црвени нијанси (интензивно црвена – драстичен јаз, бледа црвена - умерен јаз). Бледојолта боја означува дека вкрстувањето на понудата и на побарувачката е речиси целосно и нема јаз. Зелените нијанси означуваат дефицитарен јаз, каде што побарувачката за работни места е поголема од понудата (интензивна зелена – драстичен јаз, бледозелена - умерен јаз).

Резултатите покажуваат дека кај високите вештини, јаз постои кај пет од единаесет занимања. Кај две занимања јазот е позитивен и драстичен, без разлика на нивото на образование (стручњаци за образование; и правни и општествени стручњаци и стручњаци од областа на културата). Тоа упатува на тоа дека постои поголема понуда од побарувачка за тие занимања. Кај три занимања има драстичен суфицитарен јаз, и тоа: помошни стручњаци за наука и за инженеринг; техничари и асистенти во здравството и бизнис и административни стручни соработници со средно образование, но магнитудата на јазот се намалува или преминува во дефицитарен јаз со транзиција кон вишо образование. Тоа упатува на занимања со потенцијална пониска квалификација. Умерен дефицитарен јаз се појавуваат кај едно занимање, стручњаци од областа на здравство.

Кај занимањата со средни вештини постои потенцијална пониска квалификација и доминантно дефицитарен јаз за лицата со завршено средно образование. Кај десет од четиринаесет занимања со средно образование има дефицитарен јаз. Од нив, кај четири занимања јазот е драстичен (работници во персонални служби; продавачи, преработувачи на храна, дрво, текстил, кожа и сродни занимања и ракувачи на машини и на постројки). Тоа упатува на тоа дека постои недостиг од работници со средно образование

⁴ Анкетата е на примерок од 3.295 работодавци во приватниот сектор со седум и повеќе вработени, стратификувана по регион и по сектор на работодавец. Примерокот ги вклучува сите средни и големи работодавци, а другиот дел се избрани по случаен избор до постигнување на целта.

за занимања со средни вештини. Во овие занимања недостиг од работници постои за: ракувач со полуавтоматски и со автоматски шивач, шивач, келнер, продавач, продавач преку телефон, готвач, шанкер. Умерен дефицитарен јаз постои кај занимањата: службеници за услужни дејности; службеници во книговодство, финансии, статистика и евиденција на материјалите и во транспортот; занимања за лична нега и

сродни занимања; занимања за заштита на лица и на имот; градежници и сродни градежни работници; и возачи на моторни возила, подвижни постројки и бродски екипаж. Суфицитарен јаз се појавува за лица со основно образование. Но, речиси кај сите занимања каде што се појавува суфицитарен јаз, магнитудата се намалува, или јазот преминува во дефицитарен кога се зголемува нивото на образование.

Тоа упатува на тоа дека е потребна доквалификација на лицата со основно образование.

Кај занимањата со ниски вештини постои дефицит за општи работници, собирачи на смет и сродни занимања; помошници за подготовка на храна и чистачи и помошници. Од друга страна, суфицит на невработена работна сила има кај лицата без занимање и кај лицата со гимназиско средно образование.

Табела 1: Јазови на пазарот на труд според занимање – образовен профил

Вештина	Шифра	Занимање/профил	Основно	Средно	Вишо	Високо
Висока вештина	21	Стручњаци за наука и за инженеринг				
	22	Стручњаци од областа на здравството				
	23	Стручњаци за образование				
	24	Стручњаци за бизнис и за администрација				
	25	Стручњаци за информатичка и за комуникациска технологија				
	26	Правни и општествени стручњаци и стручњаци од областа на културата				
	31	Помошни стручњаци за наука и за инженеринг				
	32	Техничари и асистенти во здравството				
	35	Техничари за информатичка и за комуникациска технологија				
	33	Бизнис и административни стручни соработници				
Средна вештина	41	Службеници за општи канцелариски работи и секретари				
	42	Службеници за услужни дејности				
	43	Службеници во книговодство, финансии, статистика и евиденција на материјалите и во транспортот				
	51	Работници во персонални служби				
	52	Продавачи				
	53	Занимања за лична нега и сродни занимања				
	54	Занимања за заштита на лица и на имот				
	71	Градежници и сродни градежни работници				
	72	Обработувачи на метали, машински монтери и сродни занимања				
	73	Прецизни механичари, изработувачи на ракотворби и печатари				
	74	Работници со електротехнологија				
	75	Преработувачи на храна, дрво, текстил, кожа и сродни занимања				
	81	Ракувачи на машини и на постројки				
	83	Возачи на моторни возила, подвижни постројки и бродски екипаж				
Ниска вештина	91	Чистачи и помошници				
	92	Општи работници во земјоделството, шумарството и во рибарството				
	93	Општи работници во рударството, градежништвото, производството и во транспортот				
	96	Општи работници, собирачи на смет и сродни занимања				
	94	Помошници за подготовка на храна				
		Без занимање				
		Гимназија				

Извор: Агенција за Вработување на Република Северна Македонија, пресметка на авторот

Легенда:

Значително суфицитарно Суфицитарно Соодветно вкрстување Дефицитарно Значително дефицитарно

Оттука, јазот во занимањата со ниски вештини би можел да се намали доколку лицата без занимање се квалификуваат до ниво на општ работник и соодветно се вкрстат со потребите за тоа занимање. Кај лицата со гимназиско образование неопходно е да се преземат акции за доквалификација и / или преквалификација.

Генералниот заклучок е дека во општина Струга има недостиг од генерирање работни места, пониска квалификација и недостиг од работници за различни занимања со средни вештини со средно образование. Суфицитарен јаз (кога понудата е поголема од побарувачката) се појавува кај занимањата со високи вештини, особено кај општествени и образовни занимања. Додека, кај занимањата со ниски вештини дефицитарен јаз постои за општи работници, но истовремено постои драстичен суфицитарен јаз за лицата без занимање. Иако, во споредба со високите вештини, кај средните и ниските вештини јазот според образование е позастапен. Тоа упатува на тоа дека занимањата се соодветни, но е потребна доквалификација. Освен јазот од аспект на формално образование, квалитетот на образование и здобиените

вештини се, исто така, значајни. Истражувањето на Светска банка (2020 година) идентификува дека обуките понудени од образовниот систем не соодветствуваат со потребите на компаниите. Во истата студија, идентификувано е дека учениците немаат и соодветни практични вештини за здобиената диплома⁵.

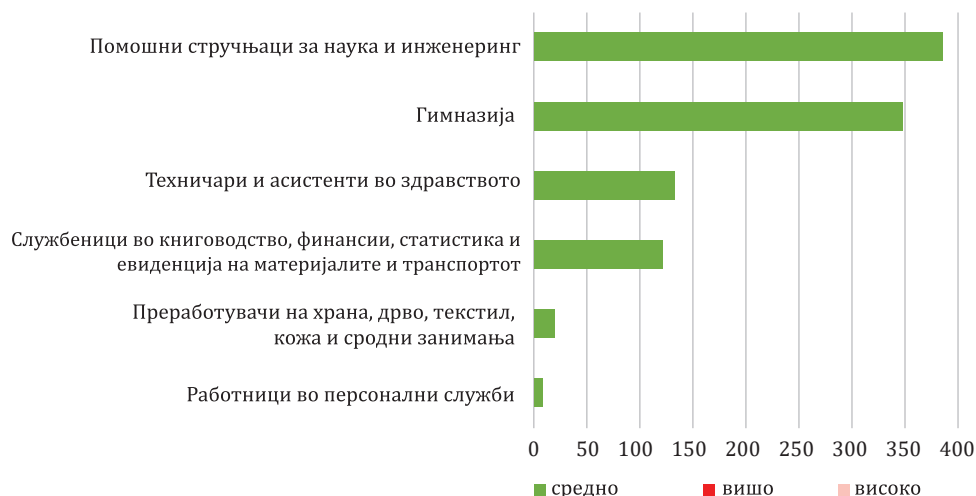
Образовното профилирање како фактор за надминување или засилување на јазот

Во општина Струга има две средни училишта и две институции што прават верификација на возрасни. Се очекува овие институции во следните две години да продуцираат 1.016 профилирани кадри на пазарот на труд. Една третина од вкупната понуда на образовни профили се со гимназиско образование, кои се класификувани како без занимање. 38 проценти се различни профили во занимање помошни стручњаци за наука и за инженеринг (архитектонски, градежни, геодетски техничар, електротехничари, текстилно-кожарски техничари и сл.). Потоа се профили од занимањата службеници во книговодство, финансии, статистика и евиденција на материјалите и во транспортот и техничари и асистенти во здравството.

Овие резултати упатуваат на тоа дека општина Струга има воспоставена образовна инфраструктура за продуцирање профилирана работна сила. Со цел да идентификуваме колку овие кадри се соодветни на пазарот на труд, во табела 2 ги вкрстуваме идентификуваниот јаз со очекуваните образовни профили за следните две години.

Резултатите покажуваат дека јазот што постои во умерена мера ќе се надмине со моментната поставеност на образовната инфраструктура. Три од шесте занимања што ги продуцираат образовните институции во општина Струга се занимања со дефицитарен јаз и ќе придонесат кон негово намалување. Кај две занимања (помошни стручњаци за наука и инженеринг и техничари и асистенти во здравството), постои драстичен суфицитарен јаз за лицата со средно образование. Но, за продуцираните профили - техничари, овој јаз исчезнува кога се зголемува образованието, додека кај техничарите и асистентите во здравство, освен тоа што јазот исчезнува со зголемување на образованието, и мобилноста на оваа струка е повисока. Оттука, и за двете занимања продуцирањето на овие профили не мора да претставува сериозна закана. Но, сепак, треба да бидат преземени конкретни акции кон соодветно поврзување на продуцираните кадри со компаниите од регионот и нивно соодветно насочување кон доквалификација. Дефицитарните кадри за занимања со средни вештини и со средно образование и понатаму остануваат непокриени. Тоа создава можност да се размисли да се создадат образовни струки за кои има драстичен дефицитарен јаз на пазарот на труд. Во однос на профилирање со општо гимназиско образование, можностите на пазарот на труд ќе зависат само од тоа дали овие лица ќе се допрофилираат во дефицитарни или суфицитарни занимања, но останувањето само со општо гимназиско образование ги затвора перспективите на овие лица.

Графикон 7: Понуда на профилирана работна сила од образовните институции во следните две години⁶

Извор: Образовни институции на територија на општина Струга, присобрани од Општина Струга

⁵Светска банка (2020 година) [Наоѓање решенија за невработеноста на младите во Северна Македонија](#).

⁶Податоците за дисперзирани студии на територија на општина Струга, од високообразовни институции не се вклучени

Табела 2: Вкрстување на јазот и на понудата на профилирани кадри од образовните институции во следните две години

Вештина	Шифра	Занимање/образовен профил	Јаз на пазарот на труд				Кадар продуциран од образовните институции
			Основно	Средно	Вишо	Високо	Средно
Висока вештина	21	Стручњаци за наука и за инженеринг					
	22	Стручњаци од областа на здравството					
	23	Стручњаци за образование					
	24	Стручњаци за бизнис и за администрација					
	25	Стручњаци за информатичка и за комуникациска технологија					
	26	Правни и општествени стручњаци и стручњаци од областа на културата					
	31	Помошни стручњаци за наука и за инженеринг					386
	32	Техничари и асистенти во здравството					133
	35	Техничари за информатичка и за комуникациска технологија					
	33	Бизнис и административни стручни соработници					
Средна вештина	41						
	42	Службеници за услужни дејности					
	43	Службеници во книговодство, финансии, статистика и евиденција на материјалите и во транспортот					122
	51	Работници во персонални служби					8
	52	Продавачи					
	54	Занимања за заштита на лица и на имот					
	71	Градежници и сродни градежни работници					
	72	Обработувачи на метали, машински монтери и сродни занимања					
Ниска вештина	73	Прецизни механичари, изработувачи на ракотворби и печатари					
	74	Работници со електротехнологија					
	75	Преработувачи на храна, дрво, текстил, кожа и сродни занимања					19
	81	Ракувачи на машини и на постројки					
	83	Возачи на моторни возила, подвижни постројки и бродски екипаж					
	91	Чистачи и помошници					
	92	Општи работници во земјоделството, шумарството и во рибарството					
	93	Општи работници во рударството, градежништвото, производството и во транспортот					
	96	Општи работници, собирачи на смет и сродни занимања					
	94						
		Без занимање					
		Гимназија					348

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија; општина Струга за новопродуцирани кадри, пресметка на авторот

Легенда:

Значително суфицитарно
Суфицитарно

Соодветно вкрстување
Дефицитарно
Значително дефицитарно

На крај, да се размисли за формирање центар за доквалификација и за преквалификација, кој ќе се стимулира за развој на програми што ќе помогнат да се продуцираат кадри во дефицитарните занимања, особено кај занимањата со ниски вештини.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕПОРАКИ

Дијагностиката на пазарот на труд на општина Струга покажа дека најголем јаз образование – занимање постои кај лицата со основно образование. На секој побаран работник со основно образование за Југозападниот регионот, општина Струга располага со 14 невработени, за средно и за вишо образование споредбата е посоодветна и овој сооднос е 1,3, додека за високо е 8,3. Тоа упатува на тоа дека проблемот со недостиг од генерирање работни места е ургентен. Кај лицата со високи вештини, суфицитарен јаз со драстично поголема понуда од побарувачка постои кај занимањата: стручњаци за образование и правни и општествени стручњаци и стручњаци од областа на културата. Исто така, драстичен суфицитарен јаз постои за лицата без занимање и само со завршена гимназија. Кај сите други занимања, каде што се појавува суфицитарен јаз, исчезнува или се трансформира во дефицитарен со зголемување на образованието. Тоа упатува на тоа дека занимањата се соодветни, но потребна е доквалификација. Општина Струга има недостиг од работници за различни занимања со средни вештини со средно образование. Образовните институции во општина Струга имаат солидна основа за да го адресира јазот кај дефицитарните занимања, тие треба да се доприспособат до барањата на пазарот на труд и да се поврзат со бизнис-секторот, особено со странските инвестиции и со големите компании во регионот.

ПРЕПОРАКИ

Препораки за надминување на проблемот со недостиг од квалификувана работна сила за Центарот за вработување и за АВРСМ

Да се дизајнираат активни мерки за вработување за невработените активни баратели на работа во општина Струга, и тоа:

Тренинг и доквалификација

- Квалификација на лицата без занимање и со основно образование во општи работници. Центрите за квалификација и за преквалификација во соработка со АВРСМ да дизајнираат и испорачаат курсеви и модули за лицата без занимање да добијат квалификација соодветна за занимања со вештини од ниво 1
- До/преквалификација на лицата со завршено општо гимназиско образование во некои од дефицитарните занимања (на пример, ракувач со полуавтоматски и со автоматски шивач, шивач, келнер, продавач, продавач преку телефон)
- Доквалификација на лицата со основно образование од занимањата: преработувачи на храна, дрво, текстил, кожа и сродни занимања; и ракувачи на машини и на постројки

Активни мерки за вработување

- Активни мерки што стимулираат формализација на неформалната работа
- Општокорисна работа со различни потребни вештини за лицата што се класирани во занимања / образование со значителен суфицитарен јаз:
 - о Работа со потребни ниски вештини за лица без занимање (одржување хигиена во општината, собирање смет, собирање масивен отпад за рециклирање и слично)

о Работа со високи вештини за лицата со високи вештини од суфицитарните занимања (поддршка во учењето на ученици од ранлива категорија граѓани, поддршка во училиштата и во градинките и слично)

За образовните институции и за МОН

- На краток рок да се надмине јазот со дефицитарни занимања преку:

о Образовните институции што имаат воспоставени програми во дефицитарни занимања да ги зголемат атрактивноста и квотите за продуцирање повеќе кадар. На пример, дефицитарниот јаз кај работници во персонални служби и преработувачи на храна, дрво, текстил, кожа и сродни занимања (келнер, готвач, пекар), може да се ублажат со продуцирање кадар од веќе воспоставените насоки во СОУ „Нико Нестор“, преку доквалификација до средно образование на невработените лица од тоа занимање, а со завршено основно образование

о Да се размисли за воспоставување центар за квалификација и за преквалификација, кој во соработка со АВРСМ ќе прави доквалификација на лицата во дефицитарните занимања.

о Стручното средно училиште „Нико Нестор“ да ја унапреди соработката со приватниот сектор, особено со големите компании и со странските инвеститори лоцирани во општина Струга, слободната зона во Струга и Косел во Охрид (на пр. „ОДВ Електрик“, „Костал“, „ЛТХ леарница“ и сл.). Соработката може да се поттикне преку:

- Редовна практика за учениците од средното стручно училиште „Нико Нестор“ во соодветни компании

- Пилот-програми за дефицитарни занимања во соработка со странските инвестиции (на пр., преработувачи на храна, дрво, текстил, кожа и сродни занимања и ракувачи на машини и на постројки)

- На среден рок е неопходно да се направи реосмислување на програмите / насоките и на вештините што ги создава здобиената диплома:

о Програмите и насоките на образовните институции да се дизајнираат во согласност со потребните занимања на пазарот на труд во општина Струга

о Курикулумите да ги одразуваат бараните вештини на 21 век (на пр., вештини поврзани со СТЕМ-науките, аналитички вештини, критичко размислување и сл.)

о Советување за кариера и насочување на младите во изборот на занимање базирано на потребите на пазарот на труд

За бизнис-секторот

- Да се зголеми атрактивноста на општината за привлекување странски инвеститори во слободната ТИРЗ
- Да се интензивира соработката со средните стручни училишта и активно да учествува во потенцијално формирање дуално пилот-образование или занимања
- Да се подобри квалитетот на работното место и квалитетот на практичната настава за учениците и за студентите во рамки на компаниите
- При барање општи работници да се прошират огласите со можност да аплицираат и лица без занимање
- Во соработка со АВРСМ, да се овозможи обука на работно место за општите работници што се без занимање, до нивна минимална квалификација

За Општина Струга

- Да се намалат барањата за регистрација и да се поедностави административната постапка за легализација на бизнисот
- Да се засили свеста кај младите за тоа кои образовни профили недостигаат, а кои образовни профили се вишок, со цел при изборот на поле на образование младите лица да донесуваат одлуки според информациите
- Да се намалат парафискалните давачки за бизнис-секторот

За Државниот завод за статистика

- Да собира и објавува статистика на пазарот на труд на ниво на општина (стапка на вработеност, невработеност и на активност)

Дијагностика на пазарот на труд во општина Струмица

Бриф за политиките

Овој бриф за политиките препорачува да се преземат конкретни акции за намалување на јазовите меѓу образованието и занимањето на пазарот на труд во општина Струмица преку:

- Квалификација на невработените лица без занимање во општи работници (во соработка со АВРСМ)
- Активација на работоспособните пасивни баратели на работа преку кампања за активирање на пасивните баратели за работа, идентификување на причините за пасивизацијата и зацврстување на механизмите што ќе оневозможат манипулација на системот
- Засилување на соработката меѓу средните стручни училишта со бизнис-секторот
- Реосмислување на програмите / насоките и на вештините што ги нуди здобиената диплома, во согласност со потребните занимања на пазарот на труд на општина Струмица и според потребни вештини (на пример, вештини поврзани со СТЕМ-науките, аналитички вештини, критичко размислување и слично)
- Советување за кариера и насочување на младите во изборот на занимање базирано на потребите на пазарот на труд

Во општина Струмица се присутни пониска квалификација, недостиг од квалификувана работна сила и дефицитарен јаз за занимањата со средни и со ниски вештини. На секој побаран работник со основно образование за Југоисточниот регион, општина Струмица располага со седум невработени лица. Но, овој јаз исчезнува кај лицата со средно образование.

Што упатува на тоа дека постои потенцијална пониска квалификација. Кај лицата со високи вештини, суфицитарен јаз со драстично поголема понуда од побарувачка постои кај занимањето правни и општествени стручњаци и стручњаци од областа на културата. Образовните институции во општина Струмица имаат потенцијал делумно да го адресираат јазот кај дефицитарните занимања. Иако, потребен е поголем напор за надминување на проблемот со недостиг од работна сила, кој е ургентен (особено за занимањата со ниски и со средни вештини).

ЦЕЛ

Целта на овој бриф е да направи дијагностика на пазарот на труд во општина Струмица и да понуди конкретни препораки за подобрување на состојбата на пазарот на труд на локалното население и намалување на хоризонталните и вертикалните јазови.

ВОВЕД

Општина Струмица е најголема општина во Југоисточниот регион, со 56.961¹ жител, и зафаќа 32 проценти од вкупниот број жители во Југоисточниот регион. Во моментот, пазарот на труд во Југоисточниот регион е поволен; регионот има најниска стапка на невработеност и највисока стапка на вработеност и активност во споредба

со другите седум региони. Во 2019 година стапката на невработеност на популација од 15 години и повеќе е 6,3 проценти (5,1 проценти за жени и 7,9 проценти за мажи), стапката на вработеност е 63,3 проценти и стапката на активност е 67,6 проценти. Сепак, поволниот тренд не е одразен врз просечната бруто-плата, која е умерена и изнесува 30.029 денари. Со тоа, Југоисточниот регион е втор регион по ред одзади според висината на просечната плата² (Регионите во Република Северна Македонија, ДЗС, 2020 година). Регионот се карактеризира со поволни климатски и педолошки услови за развој на земјоделството и, веројатно, доминантноста на овој сектор влијае врз нивото на просечната плата.

¹Процени на населението на 31.12.2015 год., (НТЕС 3-2007 година), Скопје

²По Североисточниот регион со 29.131 денари

МЕТОДОЛОГИЈА И ПОДАТОЦИ

Методологијата се состои од дескриптивна анализа на:

- Понудата на пазарот на труд, преку анализа на невработените активни баратели на работа во општина Струмица
- Побарувачката на пазарот на труд, преку анализа на очекувани вработувања според занимања и степен на потребно знаење
- Потенцијалот за продуцирање кадри, преку анализа на образовните институции во општината и
- Јазот меѓу понудата и побарувачката според занимање и образование

Користени се административни податоци за: невработени лица, според различни карактеристики од Центарот за вработување на општина Струмица; анкета за очекувани побарувања од Агенцијата за вработување; податоци за образовни насоки и за број на ученици / студенти по години од образовните институции во општина Струмица.

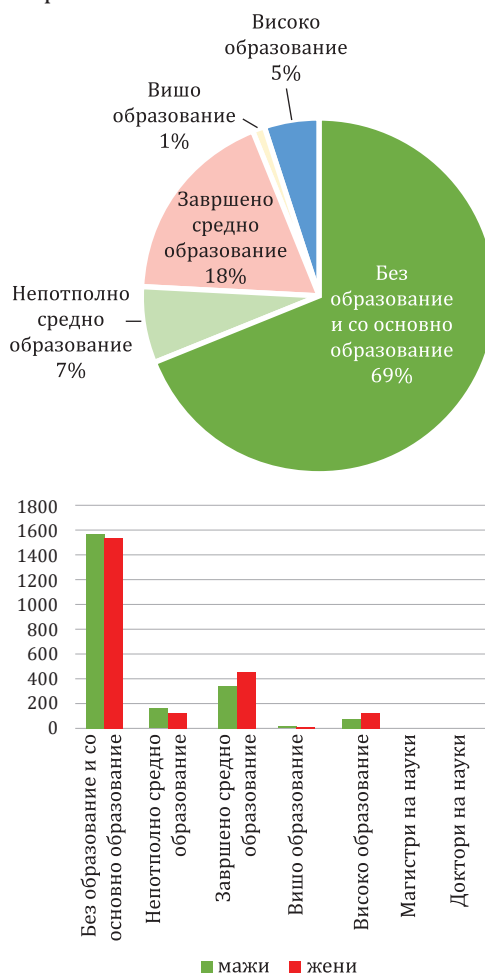
Недостиг на оваа анализа е што е недостапен податок за вработени лица и за работоспособно население на ниво на општина, и оттука анализата е направена преку апсолутни бројки, а не преку стапки, во мера во која тоа е возможно. Агенцијата за вработување на Република Северна Македонија регистрира вработени лица според договорот за вработување, што може да не ја одразува најпрецизната состојба поради потенцијално двојно регистрирање. Прецизна бројка за бројот на вработени може да се добие од Фондот за здравствено осигурување, но дезагрегиран податок се води на ниво на регионални единици (вкупно 30) и не соодветствува со општинско ниво. Државниот завод за статистика не продуцира податок за стапка на вработеност, невработеност и за активност на ниво на општина.

СТРУКТУРА НА ПАЗАР НА ТРУД

Понуда

Од регистрираните невработени лица што активно бараат работа во општина Струмица во 2020 година, 51 процент се жени и 49 проценти се мажи. Од аспект на образование, доминираат лица со ниско образование. Три четвртини (76 проценти) од невработените лица се без основно и со основно образование (69 проценти) и со нецелосно средно образование (седум проценти) (графикон 1).

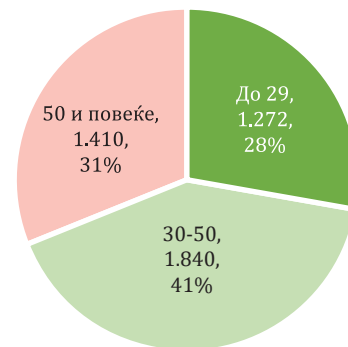
Графикон 1: Невработени лица во општина Струмица, според степен на образование

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија

Најголем дел од невработените се на возраст од 30 до 50 години (41 процент). Помалку регистрирани невработени лица и со сличен број има кај лицата со 50 години и повеќе и кај младите до 29 години (графикон 2).

Графикон 2: Структура на невработени според возраст

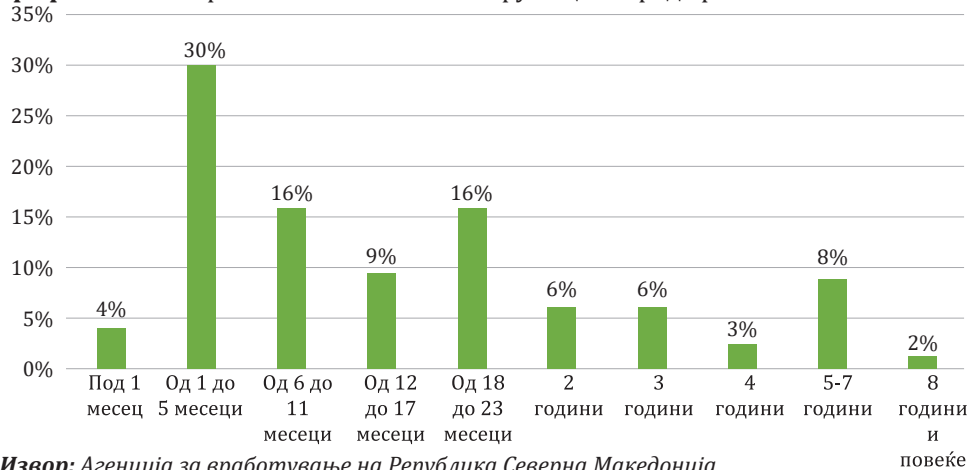

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија

50 проценти од невработените чекаат вработување до една година, од кои најголем дел од еден до пет месеци (графикон 3). Веројатно индивидуалните карактеристики на оваа група невработени (степен на образование, образовен профил, возраст) се посоодветни до побарувачката на пазарот на труд во споредба со невработените што чекаат за вработување повеќе од една година. За оваа група има изгледи на фрикциска невработеност, која може да се објасни со потребниот период на транзиција од образование кон вработување, приспособување на резервациската плата, времето потребно за аплицирање за работа и процесот на регрутирање до вработување и слично. Иако ваквата структура изгледа охрабрувачка, 25 проценти од невработените чекаат за вработување повеќе од две години, што упатува на веројатност за структурна невработеност.

Освен невработените активни баратели на работа, значаен контингент во општина Струмица се и лицата регистрирани како пасивни баратели на работа. Според Агенцијата за вработување, оваа категорија има 3.334 лица, што е 74 проценти од вкупниот број активни баратели. Две третини од нив се со основно образование (55 проценти) и со нецелосно средно образование (13 проценти). Тоа упатува на тоа дека овие лица се, главно, со ниско образование. Истовремено, само седум проценти од оваа група лица се со завршено високо образование.

Графикон 3: Невработени за општина Струмица според време на чекање

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија

Причините за пасивно барање работа може да се од различна природа: лицата изгубиле надеж дека АВРСМ ќе им помогне да најдат работа, но притоа останале подготвени да прифатат работа надвор од државниот систем на посредување; имале повремена, привремена или хонорарна работа, неформална работа; како и лица што, евентуално, не биле присутни во државата; поради што ваквите подгрупи ги немало ниту во регистрираната вработеност ниту во активните баратели на работа при АВРСМ.

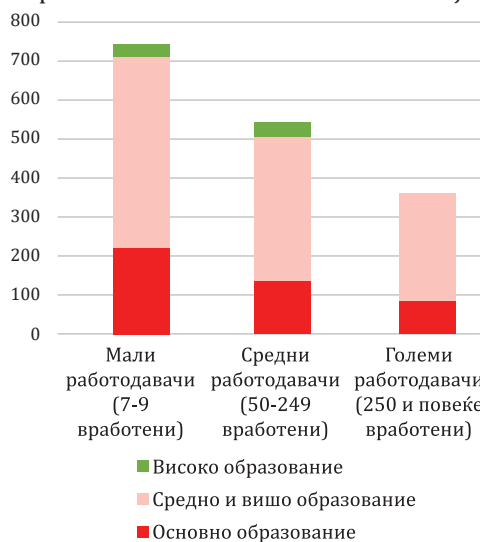
Побарувачка

Според регионалната анкета за побарувачка за 2020 година, вкупната побарувачка за Југоисточниот регион изнесува 1.640 работни места, што претставува 36 проценти од невработената работна сила во општина Струмица.

Графикон 4 прави преглед на побарувачката за работни места според образование и големина на компанија. Речиси една половина од празните работни места се очекува да бидат генерирани од мали работодавци, дополнителни 33 проценти од средните компании, и 22 процента од големите работодавци. Тоа може да ја објасни и структурата на работодавците во општина Струмица, каде што доминираат малите работодавци. Од аспект на потребата според

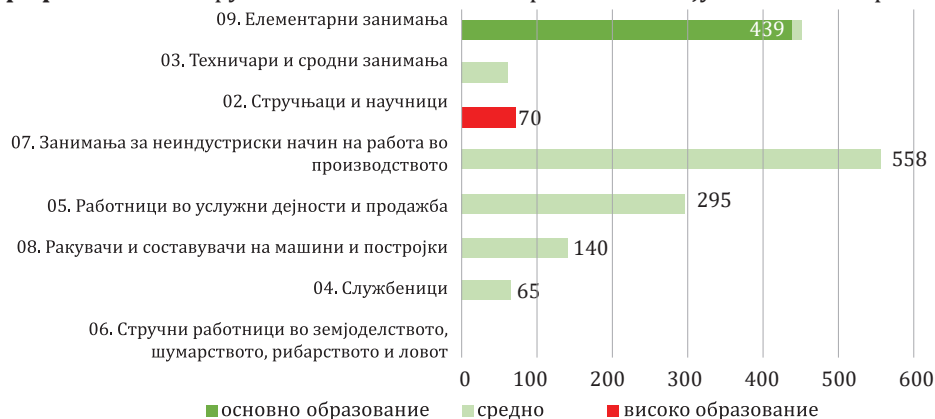
образование, доминира потребата за работници со средно образование (69 проценти) и со основно образование (27 проценти).

Графикон 4: Побарувачка по образование и големина на компанија

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија

Графикон 5: Побарувачка по занимање и образование за Југоисточниот регион

Извор: АВРСМ, регионална анкета за потреба од вештини на пазарот на трудот во РСМ за 2020 година ³

Доколку ја вкрстиме побарувачката според образование и занимање (НКЗ-ISCO 08) (графикон 5), ќе забележиме дека целата побарувачката за работници со завршено основно образование е од групата елементарни занимања (доминантно за општ работник, потоа собирач на пари од автомати за игри, дистрибутер, работник на едноставни работи при изработка на градежен материјал, портир, работник за рачно пакување и слично). Побарувачката за работници со средно образование е похетерогена од аспект на занимања. Дури и за елементарните занимања, има побарувачка за работници со средно образование. 34 проценти од вкупната побарувачка за работници и 49 проценти од побарувачката за работници со средно образование е за неиндустриски начин на работа во производство и вклучува: шивач, градежен работник, кројач, сидар, заварувач, бравар и слични занимања. Следни се занимања за работници во услужни занимања и вклучуваат: келнер, продавач, касиер, бармен, готвач и слични занимања. Сите барани работници со високо образование се во занимањето стручњаци и научници. Од нив, една третина се однесува на градежен инженер и 19 проценти за инженер технолог.

³ Анкетата е на примерок од 3.295 работодавци во приватниот сектор со седум и повеќе вработени, стратификувана по регион и по сектор на работодавец. Примерокот ги вклучува сите средни и големи работодавци, а другиот дел се избрани по случаен избор до постигнување на целта.

Јаз на пазарот на труд според образование и занимање

Јазот на пазарот на труд во општина Струмица се идентификува со споредба на понудата и на побарувачката на работници земајќи го предвид нивото на образование и занимањето. Графикон 6 го прикажува бројот на понудени работници (што сакаат да работат) на секое побарано работно место, според степенот на образование. Резултатите покажаа дека јазот е најголем кај основното образование. На секој побаран работник со основно образование од компаниите за Југоисточниот регион, општина Струмица има по седум невработени лица, за средно и за вишо образование постои целосно вкрстување и соодносот е еден, а за високо е 3,3.

Графикон 6: Јаз во понуда и побарувачка според образование

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија, 2020

Подетална слика за јазот на пазарот на труд се добива со вкрстување на бараните занимања на пазарот на труд со понудениот профил на невработени активни баратели на работа.

Табела 1 прави дијагностика на јазот на пазарот на труд според бараните занимања и профилот на невработени активни баратели на работа за општина Струмица. Јазот може да се анализира според степенот на образование во рамки на едно занимање (хоризонтално) и вертикално, за различни занимања. Јазот каде што понудата е поголема

од побарувачка е означен со црвени нијанси (интензивно црвена – драстичен јаз, бледа црвена - умерен јаз). Бледожолта боја означува дека вкрстувањето на понудата и на побарувачката е речиси целосно и нема јаз. Зелените нијанси означуваат дефицитарен јаз, каде што побарувачката за работни места е поголема од понудата (интензивна зелена – драстичен јаз, бледозелена - умерен јаз).

Резултатите покажуваат дека кај високите вештини, јазот постои кај пет од единаесет занимања. Кај четири занимања јазот е позитивен и само кај едно занимање постои дефицитарен јаз. Кај занимањата со високо образование има потенцијална повисока квалификуваност за занимањето правни и општествени стручњаци и стручњаци од областа на културата и постои поголема понуда и недостиг од побарувачка за стручњаци за образование. Кај занимањата со високи вештини и со средно образование, позитивниот јаз е поради помала побарувачка. Умерен дефицитарен јаз се појавува кај стручњаци и техничари за информатичка и за комуникациска технологија. Додека, кај бизнис и административни стручни занимања постои позитивен јаз.

Кај занимањата со средни вештини, драстичен суфицитарен јаз на поголема понуда од побарувачка на работна сила има само кај едно од 16 занимања (работници со електротехнологија), и умерен јаз за занимањето пазарноориентирани стручни земјоделски работници. Веројатно, во вториот случај се работи за релативно ново занимање за кое пазарот треба да генерира соодветна побарувачка. Со оглед на тоа дека земјоделскиот сектор во општина Струмица е високоразвиен, овој јаз има привремен карактер. Кај седум занимања со средно образование има драстичен дефицитарен јаз, главно во: услужните занимања; градежници и сродни градежни работници; ракувачи на машини и

на постројки; и возачи на моторни возила, подвижни постројки. Ова упатува на недостиг од работна сила за овие занимања. Додека, кај занимањата преработувачи на храна, дрво, текстил, кожа и сродни занимања и прецизни механичари, изработувачи на ракотворби и печатари позитивниот јаз исчезнува кога се зголемува нивото на образование од основно на средно. Тоа упатува на пониска квалификација и дека е потребна доквалификација на лицата со основно образование.

Кај занимањата со ниски вештини карактеристично е што постои драстичен дефицитарен јаз за сите занимања со основно образование, главно општи работници и помошници во различни дејности, но истовремено постои драстичен суфицит на невработена работна сила кај лицата без занимање и кај лицата со гимназиско средно образование. Оттука, јазот во занимањата со ниски вештини би можел да се намали доколку лицата без занимање се квалификуваат до ниво на општ работник и соодветно да се вкрстат со потребите за тоа занимање. Кај лицата со гимназиско образование, неопходно е да се преземат акции за доквалификација и / или преквалификација.

Генералниот заклучок е дека во општина Струмица пазарот на труд има недостиг од работна сила, главно за занимањата со средни вештини, недостиг за општи работници и пониска квалификуваност кај лицата со основно образование и без занимање. Ова во одредена мера може да се должи и на трендот на емиграција во земјата. Суфицитарен јаз (кога понудата е поголема од побарувачката) со високи вештини постои кај општествените и образовни занимања, што е резултат на општата образовна стратегија во изминатата деценија на национално ниво. Освен јазот од аспект на формално образование, квалитетот на образование и здобиените вештини се, исто така, значајни. Истражувањето

на Светска банка (2020) идентификува дека обуките понудени од образовниот систем не се соодветни со потребите на компаниите.

Во истата студија, идентификувано е дека учениците немаат и соодветни практични вештини на здобиената диплома⁴.

Табела 1: Јазови на пазарот на труд според занимање – образовен профил

Вештина	Шифра	Занимање/профил	Основно	Средно	Вишо	Високо
Висока вештина	21	Стручњаци за наука и за инженеринг				
	22	Стручњаци од областа на здравството				
	23	Стручњаци за образование				
	24	Стручњаци за бизнис и за администрација				
	25	Стручњаци за информатичка и за комуникациска технологија				
	26	Правни и општествени стручњаци и стручњаци од областа на културата				
	31	Помошни стручњаци за наука и за инженеринг				
	32	Техничари и асистенти во здравството				
	34	Правни, општествени и културни стручни соработници				
	35	Техничари за информатичка и за комуникациска технологија				
Средна вештина	33	Бизнис и административни стручни соработници				
	42	Службеници за услужни дејности				
	43	Службеници во книговодство, финансии, статистика и евиденција на материјалите и во транспортот				
	44	Други канцелариски службеници				
	51	Работници во персонални служби				
	52	Продавачи				
	54	Занимања за заштита на лица и на имот				
	61	Пазарноориентирани стручни земјоделски работници				
	71	Градежници и сродни градежни работници				
	72	Обработувачи на метали, машински монтери и сродни занимања				
	73	Прецизни механичари, изработувачи на ракотворби и печатари				
	74	Работници со електротехнологија				
	75	Преработувачи на храна, дрво, текстил, кожа и сродни занимања				
	81	Ракувачи на машини и на постројки				
	83	Возачи на моторни возила, подвижни постројки и бродски екипаж				
Ниска вештина	91	Чистачи и помошници				
	92	Општи работници во земјоделството, шумарството и во рибарството				
	93	Општи работници во рударството, градежништвото, производството и транспортот				
	94	Помошници за подготовка на храна				
	96	Општи работници, собирачи на смет и сродни занимања				
	99	Ракувач со градежна машина				
		Без занимање				
		Гимназија				

Извор: Агенција за Вработување на Република Северна Македонија, пресметка на авторот

Легенда:

Значително суфицитарно
Суфицитарно

Соодветно вкрстување
Дефицитарно
Значително дефицитарно

⁴Светска банка (2020 година) [Наоѓање решенија за невработеноста на младите во Северна Македонија](#).

Образовното профилирање како фактор за надминување или засилување на јазовите

Во општина Струмица има три средни училишта, два факултета од дисперзираните студии на високообразовни институции и еден центар за доквалификација и за преквалификација. Се очекува овие институции во следните две години да продуцираат 2.023 профилирани кадри на пазарот на труд. 80 проценти од вкупната понуда на образовни профили е во пет занимања: помошни стручњаци за наука и за инженеринг; техничари и асистенти во здравството; правни и општествени науки; службеници во книговодство, финансии, статистика и евиденција на материјалите и во транспортот; и лица со завршено гимназиско образование, кои се класификувани како без занимање.

Овие резултати упатуваат на тоа дека општина Струмица има релативно добра воспоставена образовна инфраструктура за

продуцирање профилирана работна сила. Со цел да идентификуваме колку овие кадри се соодветни на пазарот на труд, во табела 2 го вкрстуваме идентификуваниот јаз со очекуваните образовни профили за следните две години.

Резултатите покажуваат дека стручните училишта и центарот за доквалификација може да бидат клучни активни фактори во надминувањето на дел од дефицитарниот јаз во општина Струмица. Па така, дефицитарниот јаз кај преработувачите на текстил (кројач, шивач и шивач на текстил) може да се ублажат со продуцирање кадар од СОУ „Никола Карев“, со доквалификација до средно образование на невработените лица од тоа занимање, а со завршено основно образование. Јазот за занимањето градежници и сродни градежни работници може да се ублажи со зголемување на бројот на лица доквалификувани во ова занимање од страна на Отворениот граѓански

универзитет „Јоска Свештарот“ од Струмица. Исто така, граѓанскиот универзитет веќе продуцира кадар за занимањето работници во персонални служби. Може да продолжи во таа насока, со доквалификација за профилите од тоа занимање со најголема побарувачка: келнер, бармен, готвач, шанкер. Истовремено, треба да внимава со продуцирањето сметководители затоа што тој профил е баран со завршено високо образование и припаѓа на занимање со суфицитарен јаз.

Дел од образовните институции во Струмица, кои продуцираат кадар со високи вештини, како што се техничари и асистенти во здравството, создаваат умерен суфицитарен јаз. Но, земајќи предвид дека е занимање за кое има повисока мобилност на пазарот на труд, и веројатноста дека дел од лицата со завршено средно образование ќе продолжат со образование, овој притисок не претставува закана. Но, натамошното продуцирање образовни профили: правни и општествени стручњаци и стручњаци од областа на културата; помошни стручњаци за наука и за инженеринг и бизнис и административни стручни соработници, ќе го продлабочи суфицитарниот јаз и ќе создава дополнителни нарушувања на пазарот на труд.

Во однос на профилирање со општо гимназиско образование, можностите на пазарот на труд ќе зависат само од тоа дали овие лица ќе се допрофилираат во дефицитарни или во суфицитарни занимања, но останувањето само со општо гимназиско образование ги затвора перспективите на овие лица. На крај, центарот за доквалификација и за преквалификација може да ја засили својата улога и активно да се вклучи во ублажување на јазот во дефицитарните занимања за општи работници со основно образование преку доквалификација и преквалификација на невработените лица без занимање.

Графикон 7: Понуда на профилирана работна сила од образовните институции во следните две години

Извор: Образовни институции на територија на општина Струмица, собрани од Општина Струмица

Бриф за политиките

Табела 2: Вкрстување на јазот и на понудата на профилирани кадри од образовните институции во следните две години

Вештина	Шифра	Занимање/образовен профил	Јазови				Понуда од образовни институции		
			Основно	Средно	Вишо	Високо	Средно	Високо	доквалификација и преквалификација
Висока вештина	21	Стручњаци за наука и за инженеринг						94	
	22	Стручњаци од областа на здравството							
	23	Стручњаци за образование						10	
	24	Стручњаци за бизнис и за администрација							
	25	Стручњаци за информатичка и за комуникациска технологија							
	26	Правни и општествени стручњаци и стручњаци од областа на културата						211	
	31	Помошни стручњаци за наука и за инженеринг					595		
	32	Техничари и асистенти во здравството					210		12
	34	Правни, општествени и културни стручни соработници							
	35	Техничари за информатичка и за комуникациска технологија					61		
Средна вештина	33	Бизнис и административни стручни соработници							22
	41	Службеници за општи канцелариски работи и секретари							1
	42	Службеници за услужни дејности							
	43	Службеници во книговодство, финансии, статистика и евиденција на материјалите и во транспортот					214		
	44	Други канцелариски службеници							
	51	Работници во персонални служби							46
	52	Продавачи							
	53	Занимања за лична нега и сродни занимања							38
	54	Занимања за заштита на лица и на имот							
	61								
	71	Градежници и сродни градежни работници					13		21
	72	Обработувачи на метали, машински монтери и сродни занимања					28		7
	73	Прецизни механичари, изработувачи на ракетворби и печатари							
	74	Работници со електротехнологија							6
	75	Преработувачи на храна, дрво, текстил, кожа и сродни занимања					86		8
	81	Ракувачи на машини и на постројки							18
	82								
	83	Возачи на моторни возила, подвижни постројки и бродски екипаж							
Ниска вештина	91	Чистачи и помошници							
	92	Општи работници во земјоделството, шумарството и во рибарството							
	93	Општи работници во рударството, градежништвото, производството и во транспортот							
	94								
	96	Општи работници, собирачи на смет и сродни занимања							
	99								
		Без занимање							
		Гимназија					330		

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија, пресметка на авторот

Легенда:

■ Значително суфицитарно
 ■ Суфицитарно
 ■ Соодветно вкрстување
 ■ Дефицитарно
 ■ Значително дефицитарно

ЗАКЛУЧОК И ПРЕПОРАКИ

Дијагностиката на пазарот на труд на општина Струмица покажа дека најголем јаз образование – занимање постои кај лицата со основно образование. На секој побаран работник со основно образование за Југоисточниот регион, општина Струмица располага со седум невработени лица. Но, овој јаз исчезнува кај лицата со средно образование, што упатува на тоа дека постои потенцијална пониска квалификација. Во општина Струмица доминира дефицитарен јаз што укажува на недостиг од квалификувана работна сила, особено изразено за занимањата со ниски и со средни вештини. Кај лицата со високи вештини, суфицитарен јаз со драстично поголема понуда од побарувачка постои кај занимањето правни и општествени стручњаци и стручњаци од областа на културата. Образовните институции во општина Струмица имаат потенцијал делумно да го адресираат јазот кај дефицитарните занимања. Иако, потребен е поголем напор за надминување на проблемот со недостиг од работна сила, кој потенцијално може да се ублажи преку доквалификација на невработените лица без квалификација и со активирање на пасивните баратели на работа.

ПРЕПОРАКИ

Препораки за надминување на проблемот со недостиг од квалификувана работна сила за Центарот за вработување и за АВРСМ

Да се дизајнираат активни мерки за вработување за невработените активни баратели на работа во општина Струмица и тоа:

- Квалификација на лицата без занимање и со основно образование во општи работници. Отворениот граѓански универзитет „Јоска Свештарот“, во соработка со АВРСМ, да дизајнира и испорача курсеви и модули за лицата без занимање да добијат квалификација соодветна за занимања со вештини од ниво 1
- Ублажување на дефицитарниот јаз за занимањето градежници и сродни градежни работници со зголемување на бројот на лица доквалификувани во ова занимање од страна на Отворениот граѓански универзитет „Јоска Свештарот“ од Струмица
- Продолжување од страна на Отворениот граѓански универзитет со доквалификација и со преквалификација на кадри за персонални служби за профилите од тоа занимање со најголема побарувачка: келнер, бармен, готвач, шанкер. Истовремено, треба да внимава со продуцирањето сметководители затоа што тој профил се бара со завршено високо образование и припаѓа на занимање со суфицитарен јаз
- До/преквалификација на лицата со завршено општо гимназиско образование во некои од дефицитарните занимања со средно образование (на пример, службеници за услужни дејности, работници во персонални служби, занимања за заштита на лица и на имот и слично)

- Активација на работоспособните пасивни баратели на работа. Центарот за вработување да спроведе кампања за активирање на пасивните баратели за работа и за идентификување на причините за пасивизацијата. Да се зацврстат механизмите што ќе оневозможат манипулација на системот и доследна примена на законот за прекинување на минималната гарантирана помош во случај на одбивање понудена работа.

За образовните институции и МОН

- На краток рок да се надмине јазот со дефицитарни занимања преку:
 - о Образовните институции што имаат воспоставени програми во дефицитарни занимања да ги зголемат атрактивноста и квотите за продуцирање повеќе кадар. На пример, дефицитарниот јаз кај преработувачи на текстил (кројач, шивач и шивач на текстил), може да се ублажат со продуцирање кадар од СОУ „Никола Карев“, со доквалификација до средно образование на невработените лица од тоа занимање, а со завршено основно образование
 - о Центрите за квалификација и за преквалификација, во соработка со АВРСМ и со Центарот за вработување, да се стимулираат да го интензивираат своето дејствување
 - о Стручните средни училишта да ја подобрат соработката со приватниот сектор. Соработката може да се поттикне преку:
 - Редовна практика за учениците од средните стручни училишта во соодветни компании
 - Пилот-проекти за дефицитарни занимања (на пр., персонални служби (угостителство)

- На среден рок, неопходно е да се направи реосмислување на програмите / насоките и на вештините што ги создава здобиената диплома:

о Програмите и насоките на образовните институции да се дизајнираат во согласност со потребните занимања на пазарот на труд во општина Струмица

о Курикулумите да ги одразуваат бараните вештини на 21 век (на пр., вештини поврзани со СТЕМ-науките, аналитички вештини, критичко размислување и сл.)

о Советување за кариера и насочување на младите во изборот на занимањето, базирано на потребите на пазарот на труд.

За бизнис-секторот

- Да се интензивира соработката со средните стручни училишта и со Отворениот граѓански универзитет
- При барање општи работници да се прошират огласите со можност да аплицираат и лица без занимање
- Да се подобрат квалитетот на работното место и квалитетот на практичната настава за учениците и за студентите во рамки на компаниите;
- Во соработка со АВРСМ, да се овозможи обука на работно место за општите работници што се без занимање, до нивна минимална квалификација

За Општина Струмица, регионалните комори, средните училишта

- Да се засили свеста кај младите за тоа кои образовни профили недостигаат, а кои образовни профили се вишок, со цел при изборот на поле на образование, младите лица да донесуваат одлуки според информациите.

За Државниот завод за статистика

- Да собира и објавува статистика на пазарот на труд на ниво на општина (стапка на вработеност, невработеност и на активност)

Дијагностика на пазарот на труд во општина Тетово

Во општина Тетово има значителен недостиг од генерирање работни места и изразен суфицитарен јаз кај занимањата со високи вештини. На секој побаран работник од компаниите за Полошкиот регион, општина Тетово има 47 невработени лица. Сепак, јазот е најголем кај основното образование каде што овој сооднос е 93, потоа е високото образование, со сооднос 72, и најмал од нивоата на образование е за средно, со 26 невработени лица за едно побарано работно место. Недостигот од нови работни места во општина Тетово е ургентен.

Бриф за политиките

Овој бриф за политиките препорачува да се преземат конкретни акции за намалување на јазовите од недостиг од работни места и за намалување на суфицитарниот јаз во општина Тетово преку:

- Зголемување на атрактивноста на општината за привлекување големи деловни субјекти и за создавање нови работни места
- Активни мерки за вработување за формализација на неформалната работа
- Општокорисна работа со различни потребни вештини за лицата што се класирани во занимања / образование со значителен суфицитарен јаз
- Советување за кариера и насочување на младите во изборот на занимањето базирано на потребите на пазарот на труд

ЦЕЛ

Целта на овој бриф е да направи дијагностика на пазарот на труд во општина Тетово и да понуди конкретни препораки за подобрување на состојбата на пазарот на труд на локалното население и за намалување на хоризонталните и вертикалните јазови.

ВОВЕД

Општина Тетово е најголема општина според бројот на жители во Полошкиот регион, со 91.431¹ жители, и зафаќа 28 проценти од вкупниот број жители во Полошкиот регион. Во моментот, пазарот на труд во Полошкиот регион не е поволен; регионот има втора² по ред стапка на невработеност и втора³ одзади стапка на вработеност и на

активност во споредба со другите седум региони. Во 2019 година, стапката на невработеност на популација од 15 години и повеќе е 28,5 проценти (35,8 проценти за жени и 24,7 проценти за мажи), стапката на вработеност е 37,1 проценти, и стапката на активност е 51,9 процент. Истовремено, оваа неповолна слика не се одразува на просечната бруто-плата: со 34.850 денари Полошкиот регион е во средината, четвртотрангиран (Регионите во Република Северна Македонија, ДЗС, 2020 година). Овој регион се карактеризира со планински предели, поволни за развој на зимски туризам и за сточарство. А, исто така, регионот има богатата хидрографска мрежа, која нуди голем хидроенергетски потенцијал, кој е делумно искористен.

¹Процени на населението на 31.12.2015 год., (НТЕС 3-2007 година), Скопје

²По Североисточниот регион (33 проценти)

³По Североисточниот регион (37 проценти)

МЕТОДОЛОГИЈА И ПОДАТОЦИ

Методологијата се состои од дескриптивна анализа на:

- Понудата на пазарот на труд, преку анализа на невработените активни баратели на работа во општина Тетово
- Побарувачката на пазарот на труд, преку анализа на очекувани вработувања според занимања и степен на потребно знаење
- Потенцијалот за продуцирање кадри, преку анализа на образовните институции во општината и
- Јазот меѓу понудата и побарувачката, по занимање и по образование

Користени се административни податоци за: невработени лица, според различни карактеристики од Центарот за вработување на општина Тетово; анкета за очекувани побарувања од Агенцијата за вработување; податоци за образовни насоки и број на ученици / студенти по години од образовните институции во општина Тетово.

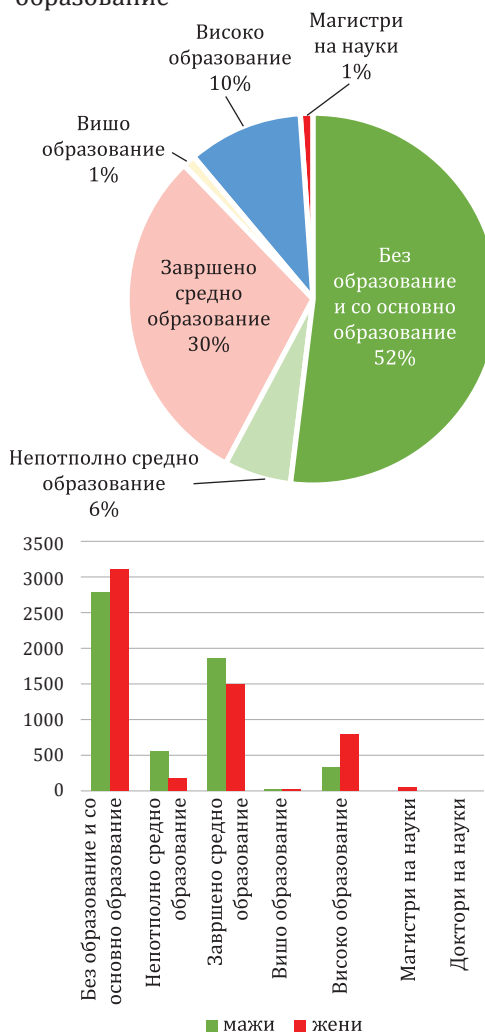
Недостиг на оваа анализа е што не е достапен податок за вработени лица и за работоспособно население на ниво на општина и оттука анализата е направена преку апсолутни бројки, а не преку стапки, во мера во која е тоа возможно. Агенцијата за вработување на Република Северна Македонија регистрира вработени лица според договорот за вработување, што може да не ја одразува најпрецизната состојба поради потенцијално двојно регистрирање. Прецизна бројка за бројот на вработени може да се добие од Фондот за здравствено осигурување, но дезагрегиран податок се води на ниво на регионални единици (вкупно 30) и не соодветствува со општинското ниво. Државниот завод за статистика не продуцира податок за стапка на вработеност, невработеност и на активност на ниво на општина.

СТРУКТУРА НА ПАЗАР НА ТРУД

Понуда

Од регистрираните невработени лица, кои активно бараат работа во општина Тетово во 2020 година, 50 проценти се жени и 50 проценти се мажи. Од аспект на образование, доминираат лица со ниско образование. Повеќе од една половина (58 проценти) од невработените лица се без основно и со основно образование (52 проценти) и со нецелосно средно образование (графикон 1).

Графикон 1: Невработени лица во општина Тетово, според степен на образование

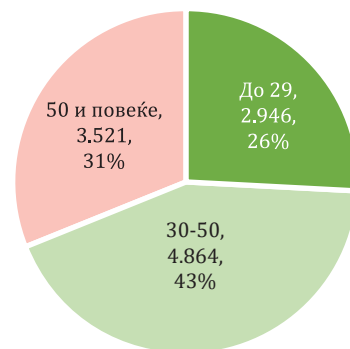

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија

Најголем дел од невработените се на возраст од 30 до 50 години (43 проценти), потоа невработените со 50 и повеќе години (31 процент) (графикон 2). Релативно ниското учество на младите во

вкупната структура (26 проценти) веројатно се должи на подоцнежното активирање на пазарот на труд поради школување, но и пропорционално поради помал опфат на население во групата на млади.

Графикон 2: Структура на невработени според возраст

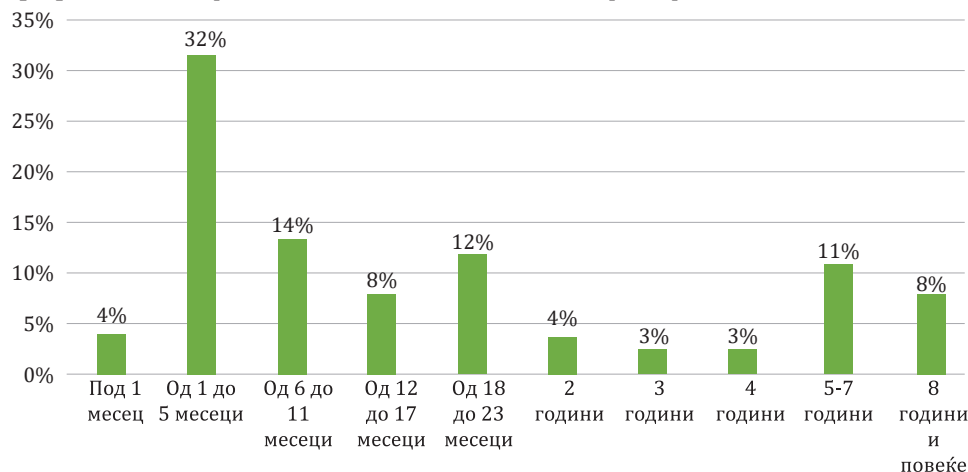

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија

50 проценти од невработените чекаат вработување до една година, од кои најголем дел од еден до пет месеци (графикон 3). Веројатно индивидуалните карактеристики на оваа група невработени (степен на образование, образовен профил, возраст) се посоодветни до побарувачката на пазарот на труд, во споредба со невработените што чекаат за вработување повеќе од една година. За оваа група има изгледи на фрикциска невработеност, која може да се објасни со потребниот период на транзиција од образование кон вработување, приспособување на резервациската плата, времето потребно за аплицирање за работа и процесот на регрутирање до вработување и слично. Иако ваквата структура изгледа охрабрувачки, една третина од невработените чекаат за вработување повеќе од две години, што упатува на веројатност за структурна невработеност.

Освен невработените активни баратели на работа, во општина Тетово има и лица регистрирани како пасивни баратели на работа. Според Агенцијата за вработување, оваа категорија има 2.203 лица, што е околу 20 проценти од вкупниот број активни баратели. Во споредба со другите општини, оваа стапка е релативно ниска. Веројатно, тоа

Графикон 3: Невработени за општина Тетово според време на чекање

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија

е резултат на високата стапка на корисници на социјална помош, кои се обврзани да бидат регистрирани активни баратели на работа. Полошкиот регион е трет регион по ред според стапката, 15,7 проценти, на домаќинства што се корисници на социјална парична помош, а се повозрасни од 18 години (Регионите во Република Северна Македонија, ДЗС, 2020 година). Причините за пасивно барање работа може да се од различна природа: лицата изгубиле надеж дека АВРСМ ќе им помогне да најдат работа, но притоа останале подготвени да прифатат работа надвор од државниот систем на посредување; имале повремени, привремена или хонорарна работа, неформална работа; како и лица што евентуално не биле присутни во државата; поради што ваквите подгрупи ги немало ниту во регистрираната вработеност ниту во активните баратели на работа при АВРСМ.

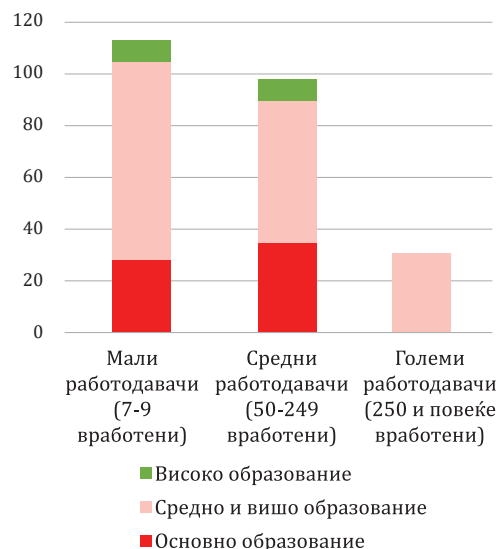
Побарувачка

Според регионалната анкета за побарувачка за 2020 година, вкупната побарувачка за Полошкиот регион изнесува 241 работно место, што претставува два процента од невработената работна сила во општина Тетово. Оваа стапка е екстремно ниска и упатува на исклучително неповолна состојба на пазарот на труд во општина Тетово. Ниската стапка е резултат на недоволно генерирани работни места.

Тоа може да е резултат на низок потенцијал на деловните субјекти да генерираат нови работни места; недоволен број деловни субјекти, особено големи деловни субјекти со повеќе од 250 вработени⁴; но и потенцијална поголема застапеност на неформалната економија.

Графикон 4 прави преглед на побарувачката за работни места според образование и големина на компанија. Речиси една половина од празните работни места се очекува да бидат генерирани од малите работодавци и дополнителни 40 проценти од средно големи работодавци, а само 12 проценти од големи работодавци. Од аспект на потребата според образование, доминира потребата за работници со средно образование (66 проценти) и со основно образование (26 проценти).

Графикон 4: Побарувачка по образование и големина на компанија

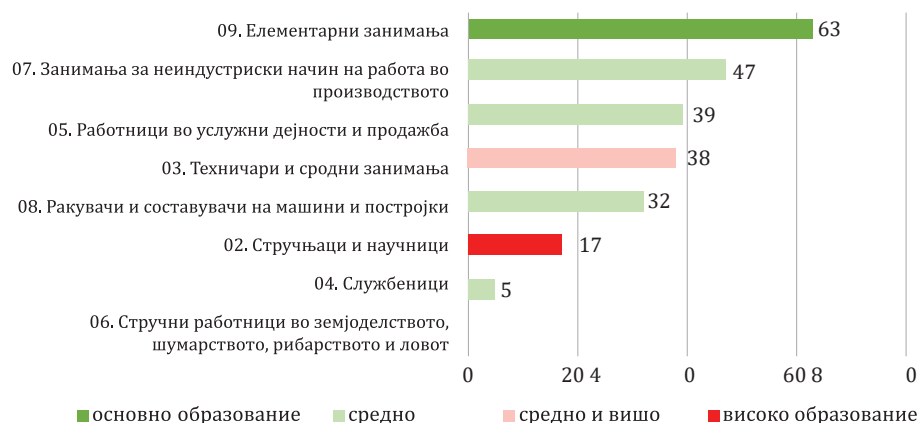

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија

Доколку ја вкрстиме побарувачката според образование и занимањето (НКЗ-ISCO 08) (графикон 5), ќе забележиме дека целата побарувачка за работници со завршено основно образование е од групата елементарни занимања (доминантно за општ работник, работник на едноставни работи при изработка на тули, рачно пакување и работник за едноставни работи на производствена линија). 26 проценти од вкупната побарувачката за работници и 100 проценти од побарувачката за работници со основно образование е за работници од елементарните занимања. Побарувачката за работници со средно образование е похетерогена од аспект на занимања. Занимања за неиндустриски начин на работа во производство учествуваат со 20 проценти во вкупната побарувачка и вклучуваат: шивач, столар, тапетар и слично. Следни барани работници со средно образование се работници во услужни дејности и продажба, службеници и ракувачи и поставувачи на машини и на постројки. Сите барани работници со високо образование се во занимањето стручњаци и научници и учествуваат со само седум проценти во вкупната побарувачка.

⁴ После Североисточниот регион, Полошкиот регион е втор регион со најмалку големи деловни субјекти, 8, во 2019 година

Графикон 5: Побарувачка по занимање и образование за регион Полог

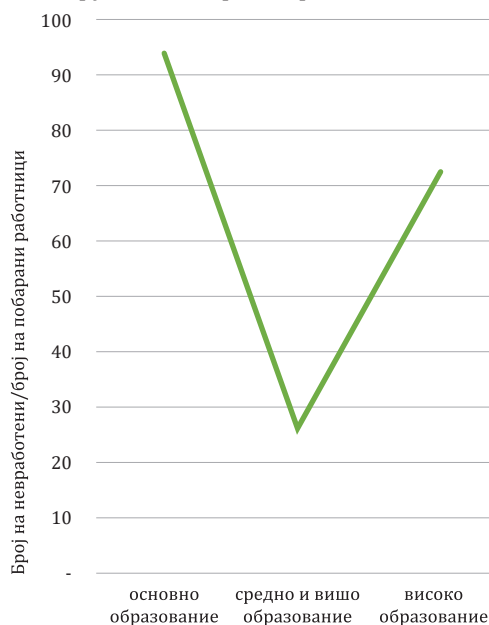

Извор: АВРСМ, регионална анкета за потреба од вештини на пазарот на трудот во РСМ за 2020 година⁵

Јаз на пазарот на труд според образование и занимање

Јазот на пазарот на труд во општина Тетово се идентификува со споредба на понудата и на побарувачката на работници земајќи го предвид нивото на образование и занимањето. Графикон 6 го прикажува бројот на понудени работници (што сакаат да работат) на секое побарано работно место, според степенот на образование. Резултатите покажаа дека вкупно постои огромен јаз на поголема понуда од побарувачка за сите нивоа на образование. На секој побаран работник од компаниите во Полошкиот регион, општина Тетово има 47 невработени лица. Сепак, јазот е најголем кај основното образование и овој сооднос е 93, потоа е високото образование, со сооднос 72, и најмало од трите нивоа на образование е за средно, со 26 невработени лица за едно побарано работно место.

Графикон 6: Јаз во понуда и побарувачка според образование

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија, 2020

Подетална слика за јазот на пазарот труд се добива со вкрстување на бараните занимања на пазарот на труд со понудените профили на невработени активни баратели на работа. Јазот може да се анализира според степенот на образование во рамки на едно занимање (хоризонтално) и вертикално, за различни занимања. Сепак, во ваква ситуација, кога имаме значително нарушување на пазарот на труд, со значително поголема понуда од побарувачка за работници, во

речиси сите занимања, тешко е да се направи подетална анализата на јазот по занимања и е потребна внимателност. Табела 1 прави дијагностика на јазот на пазарот на труд според побаруваните занимања и профилот на невработени активни баратели на работа за општина Тетово. Поради вкупно поголема понуда од побарувачка, анализата го идентификува драстичниот јаз каде што понудата е драстично поголема од побарувачката, означен со црвена боја. И прави апроксимација за потенцијален дефицитен јаз, каде што побарувачката за работни места е поголема од понудата означено со зелена боја.

Резултатите покажуваат дека кај високите вештини, драстичен позитивен јаз постои кај шест занимања. Кај три занимања со високо образование има потенцијална повисока квалификуваност (стручњаци за образование; правни и општествени стручњаци и стручњаци од областа на културата; и стручњаци за наука и за инженеринг). Драстичен суфицитен јаз има и кај занимањата помошни стручњаци за наука и за инженеринг; техничари и асистенти во здравството и бизнис и административни стручни соработници со средно образование. Кај занимањата со средни вештини, суфицитен јаз на поголема понуда од побарувачка на работна сила има кај преработувачи на храна, дрво, текстил, кожа и сродни занимања (драстичен суфицитен јаз) и кај возачи на моторни возила, подвижни постројки и бродски екипаж (умерено дефицитен јаз). Но, позитивниот јаз исчезнува кога се зголемува нивото на образование од основно на средно. Тоа упатува на тоа дека е потребна доквалификација на лицата со основно образование. И покрај тоа што општина Тетово се карактеризира со повисока

⁵ Анкетата е на примерок од 3.295 работодавци во приватниот сектор со седум и повеќе вработени, стратификувана по регион и по сектор на работодавец. Примерокот ги вклучува сите средни и големи работодавци, а другиот дел се избрани по случаен избор до постигнување на целта.

понуда од побарувачка, за секое ниво на образование и речиси за секое занимање, кај занимањата со ниски вештини постои дефицит за општи работници во рударството, градежништвото, производството и транспортот, и општи работници, собирачи на смет и сродни занимања со основно образование. Од друга страна, суфицит на невработена работна сила има кај лицата без занимање и кај лицата со гимназиско средно образование.

Генералниот заклучок е дека суфицитарниот јаз (кога понудата е поголема од побарувачката) е доминантен, изразен кај занимањата со високи вештини. Дефицитарен јаз постои само за општи работници со основно образование и за две занимања со средни вештини со средно образование. Тоа упатува на тоа дека во општина Тетово има значителен недостиг од генерирање работни места.

Освен јазот од аспект на формално образование, квалитетот на образование и здобиените вештини се, исто така, значајни. Истражувањето на Светска банка (2020) идентификува дека обуките понудени од образовниот систем не соодветствуваат со потребите на компаниите. Во истата студија, идентификувано е дека учениците немаат и соодветни практични вештини на здобиената диплома⁶.

Табела 1: Јазови на пазарот на труд според занимање – образовен профил

Вештина	Шифра	Занимање/профил	Основно	Средно	Вишо	Високо
Висока вештина	23	Стручњаци за образование				
	24	Стручњаци за бизнис и за администрација				
	26	Правни и општествени стручњаци и стручњаци од областа на културата				
	31	Помошни стручњаци за наука и за инженеринг				
	32	Техничари и асистенти во здравството				
	33	Бизнис и административни стручни соработници				
Средна вештина	75	Преработувачи на храна, дрво, текстил, кожа и сродни занимања				
	83	Возачи на моторни возила, подвижни постројки и бродски екипаж				
Ниска вештина	93	Општи работници во рударството, градежништвото, производството и во транспортот				
	96	Општи работници, собирачи на смет и сродни занимања				
		Без занимање				
		Гимназија				

Извор: Агенција за Вработување на Република Северна Македонија, пресметка на авторот

Легенда:

Значително суфицитарно
Суфицитарно

Соодветно вкрстување
Дефицитарно
Значително дефицитарно

⁶Светска банка (2020 година) [Наоѓање решенија за невработеноста на младите во Северна Македонија](#).

Образовното профилирање како фактор за надминување или засилување на јазовите

Во општина Тетово има пет средни училишта, две високообразовни институции и еден центар за доквалификација⁷. Се очекува образовните институции во следните четири години да продуцираат 14.565 профилирани кадри на пазарот на труд⁸. 71 процент од вкупната понуда на образовни профили е во пет занимања: стручњаци од областа на здравството; правни и општествени стручњаци и стручњаци од областа на културата; помошни стручњаци за наука и за инженеринг; стручњаци за образование; техничари и асистенти во здравството. Овие резултати упатуваат на тоа дека општина Тетово има воспоставена образовна инфраструктура за продуцирање профилирана работна сила, особено високообразовни и

стручни профили во повеќе области. Со цел да идентификуваме колку овие кадри се соодветни на пазарот на труд, во табела 2 го вкрстуваме идентификуваниот јаз со очекуваните образовни профили за следните четири години. Поради недостигот од генерирани работни места, се чини дека најголем дел од продуцираните нови кадри ќе го продлабочи суфицитарниот јаз. Таквиот заклучок би бил пресилен, сепак, треба да се внимава во натамошно продуцирање образовни профили: стручњаци за образование; правни и општествени стручњаци и стручњаци од областа на културата; и стручњаци за бизнис и за администрација и службеници во книговодство, финансии, статистика и евиденција на материјалите и во транспортот. За ваквите профили и, во моментот, суфицитарниот јаз во општина Тетово е драстичен. Дополнително, ова се профили што, генерално, се класификуваат како суфицитарни

и во други општини, што може да индицира на потенцијални суфицитарни профили на национално ниво. Во однос на идентификуваните дефицитарни профили возачи на моторни возила, подвижни постројки и бродски екипаж; општи работници во производството и во транспортот (работник на едноставни работи при изработка на тули, рачно пакување, работник за едноставни работи на производствена линија) и општи работници, собирачи на смет и сродни занимања, не се продуцираат нови кадри. Кај возачи на моторни возила постои потенцијал овој јаз да биде надоместен со профилите продуцирани од ССОУ „Моша Пијаде“. Додека кај занимањата со ниски вештини и потребно основно образование дефицитарниот јаз може да се надмине со понуда на доквалификација преку Отворен граѓански универзитет за доживотно учење – Тетово.

Графикон 7: Понуда на профилирана работна сила од образовните институции во следните четири години

Извор: Образовни институции на територија на општина Тетово, собрани од Општина Тетово

⁷<http://komspi.mk/category/imateliinfo/obrazovniinstitucii/>

⁸Недостига податокот колкав дел ќе се продуцираат во следните две години. Исто така, оваа бројка не ги вклучува продуцираните кадри од Универзитет на Југоисточна Европа – Тетово и СОУ гимназија „Кирил Пејчиновиќ“ - Тетово, за кои нема доставен податок.

Бриф за политиките

Табела 2: Вкрстување на јазот и на понудата на профилирани кадри од образовните институции во следните две години

Шифра	Занимање/образовен профил	Основно	Средно	Вишо	Високо	Средно	До-квалификација	Високо
21	Стручњаци за наука и за инженеринг							1131
22	Стручњаци од областа на здравството							3042
23	Стручњаци за образование							1683
24	Стручњаци за бизнис и за администрација							254
25	Стручњаци за информатичка и за комуникациска технологија							233
26	Правни и општествени стручњаци и стручњаци од областа на културата							2376
31	Помошни стручњаци за наука и за инженеринг					1189		
32	Техничари и асистенти во здравството					1693		
34	Правни, општествени и културни стручни соработници							260
35	Техничари за информатичка и за комуникациска технологија						70	
33	Бизнис и административни стручни соработници					377		159
41	Службеници за општи канцелариски работи и секретари							
42	Службеници за услужни дејности							
43	Службеници во книговодство, финансии, статистика и евиденција на материјалите и во транспортот					931		
44	Други канцелариски службеници							
51	Работници во персонални служби					246	163	
52	Продавачи							
53	Занимања за лична нега и сродни занимања						48	
54	Занимања за заштита на лица и на имот							
61	Пазарно ориентираните стручни земјоделски работници							
71	Градежници и сродни градежни работници						16	
72	Обработувачи на метали, машински монтери и сродни занимања					59	53	
73	Прецизни механичари, изработувачи на ракотворби и печатари							
74	Работници со електротехнологија					48	1	
75	Преработувачи на храна, дрво, текстил, кожа и сродни занимања					406	118	
81	Ракувачи на машини и на постројки						9	
82	Составувачи на машини и на опрема							
83	Возачи на моторни возила, подвижни постројки и бродски екипаж							
91	Чистачи и помошници							
92	Општи работници во земјоделството, шумарството и во рибарството							
93	Општи работници во рударството, градежништвото, производството и во транспортот							
94	Помошници за подготовка на храна							
95	Улични продавачи и други услужни работници							
96	Општи работници, собирачи на смет и сродни занимања							
	Без занимање							
	Гимназија							

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија, пресметка на авторот

Легенда:

Соодветно вкрстување
 Значително суфицитарно
 Суфицитарно
 Дефицитарно
 Значително дефицитарно

ЗАКЛУЧОК И ПРЕПОРАКИ

Дијагностиката на пазарот на труд на општина Тетово покажа дека постои огромен јаз на поголема понуда од побарувачка за сите нивоа на образование. Тоа упатува на тоа дека во општина Тетово има значителен недостиг од генерирање работни места. На секој побаран работник од компаниите за Полошкиот регион, општина Тетово има 47 невработени лица. Овој јаз е најголем за лицата со основно образование. Кај лицата со високи вештини, суфицитарен јаз со драстично поголема понуда од побарувачка постои кај занимањата: стручњаци за образование; правни и општествени стручњаци и стручњаци од областа на културата; и стручњаци за наука и за инженеринг. Дефицитарен јаз со поголема побарувачка од понуда постои само за општи работници во рударството, градежништвото, производството и во транспортот и општи работници, собирачи на смет и сродни занимања со основно образование.

ПРЕПОРАКИ

Препораки за центрите за вработување и за АВРСМ

Да се дизајнираат активни мерки за вработување за невработените активни баратели на работа во општина Тетово, и тоа:

- Квалификација на лицата без занимање и со основно образование, во општи работници. Центрите за квалификација и за преквалификација во соработка со АВРСМ да дизајнираат и испорачаат курсеви и модули за лицата без занимање да добијат квалификација соодветна за занимања со вештини од ниво 1
- Доквалификација на лицата со основно образование од занимањето преработувачи на храна, дрво, текстил, кожа и сродни занимања и возачи на моторни возила, подвижни постројки и бродски екипаж

• Активни мерки за вработување за формализација на неформалната работа

• Општокорисна работа со различни потребни вештини за лицата што се класирани во занимања / образование со значаен суфицитарен јаз:

о Работа со потребни ниски вештини за лица без занимање (одржување хигиена во општината, собирање смет, собирање масивен отпад за рециклирање и слично)

о Работа со високи вештини за лицата со високи вештини од суфицитарните занимања (поддршка во учењето на ученици од ранлива категорија граѓани, поддршка во училиштата и градинките и слично)

За образовните институции и МОН

• На краток рок да се надмине јазот со дефицитарни занимања преку:

о Образовните институции што имаат воспоставени програми во дефицитарни занимања да ги зголемат атрактивноста и квотите за продуцирање повеќе кадар

о Центрите за квалификација и за преквалификација во соработка со АВРСМ и со Центарот за вработување да се стимулираат да го интензивираат своето дејствување

о Стручните средни училишта да ја подобрат соработката со приватниот сектор. Соработката може да се поттикне преку редовна практика за учениците од средните стручни училишта во соодветни компании

• На среден рок, неопходно е да се направи реосмислување на програмите / насоките и на вештините што ги создава здобиената диплома:

о Програмите и насоките на образовните институции да се дизајнираат во согласност со потребните занимања на пазарот на труд во општина Тетово

о Курикулумите да ги одразуваат бараните вештини на 21 век (на пр., вештини поврзани со СТЕМ-науките, аналитички вештини, критичко размислување и сл.)

о Советување за кариера и насочување на младите во изборот на занимањето, базирано на потребите на пазарот на труд

За Општина Тетово, регионалните комори и за бизнис-секторот

• Да се зголеми атрактивноста на општината за привлекување големи деловни субјекти и за создавање нови работни места, преку:

о Привлекување странски инвеститори

о Создавање повластени услови, локални даночни ослободување, уредување градежно земјиште и слични поволности за нови инвестиции и создавање работни места

• Да се интензивира соработката со средните стручни училишта и активно да учествува во потенцијално формирање дуално образование или пилот-занимања

- Во соработка со АВРСМ, да овозможи обука на работно место за општите работници што се без занимање, до нивна минимална квалификација

- Да се подобри квалитетот на работното место и квалитетот на практичната настава за учениците и за студентите, во рамки на компаниите

- Да се засили свеста на бизнис-секторот и на невработените лица за бенефитите од формалната работа

- Да се засили свеста кај младите за тоа кои образовни профили недостигаат а кои образовни профили се вишок, со цел при изборот на поле на образование, младите лица да донесуваат одлуки според информациите

За Државниот завод за статистика (ДЗС), Управата за јавни приходи (УЈП) и за Инспекторатот за труд

- ДЗС да собира и да објавува статистика на пазарот на труд на ниво на општина (стапки на вработеност, невработеност и активност)

- Редовни теренски проверки од Државниот инспекторат за труд

- Вонтеренски проверки со вкрстување административни податоци (УЈП) со анкетни податоци (ДЗС)

Дијагностика на пазарот на труд во општина Куманово

Бриф за политиките

Овој бриф за политиките препорачува да се преземат конкретни акции за намалување на јазот од недостиг на работни места и за намалување на јазовите во општина Куманово преку:

- Зголемување на атрактивноста на општината за привлекување големи деловни субјекти и отворање нови работни места
- Активни мерки за вработување за формализација на неформалната работа
- Општокорисна работа со различни потребни вештини за лицата што се класирани во занимања / образование со значајни суфицитарни јазови
- Советување за кариера и насочување на младите во изборот на занимањето, базирано на потребите на пазарот на труд

Во општина Куманово има значителен недостиг од генерирање работни места и изразени суфицитарни јазови кај занимањата со високи вештини. На секој еден побаран работник од компаниите за Североисточниот регион, општина Куманово има по 12 невработени лица. Сепак, јазот е најголем кај високото образование и овој сооднос е 36, потоа е основното, со сооднос 18 и најмал од сите три нивоа на образование е за средно со осум невработени лица за едно побарано работно место. Недостигот од нови работни места во општина Куманово е ургентен.

ЦЕЛ

Целта на овој бриф е да направи дијагностика на пазарот на труд во општина Куманово и да понуди конкретни препораки за подобрување на состојбата на пазарот на труд на локалното население и намалување на хоризонталните и на вертикалните јазови.

ВОВЕД

Општина Куманово е најголема општина според број на жители во Североисточниот регион, со 108.942¹ жители, и зафаќа 62 проценти од вкупниот број жители во Североисточниот регион. Во моментот, пазарот на труд во Североисточниот регион не е поволен; регионот има највисока стапка на невработеност,

најниска стапка на вработеност и трета² одзади стапка на активност во споредба со другите седум региони. Во 2019 година стапката на невработеност на популацијата од 15 години и повеќе е 33 проценти (32,2 процента за жени и 33,5 проценти за мажи), стапката на вработеност е 37 проценти и стапката на активност 55,2 проценти. Истовремено, оваа неповолна слика се одразува на просечната бруто-плата: со 29.131 денари, која е најниска во споредба со другите седум региони (Регионите во Република Северна Македонија, ДЗС, 2020 година). Овој регион се карактеризира со планински предели, поволни за развој на сточарство и на млечна индустрија. А, исто така, регионот има неколку наоѓалишта на олово-цинкова руда во кои се врши експлоатација.

¹Процени на населението на 31.12.2015 год., (НТЕС 3-2007 година), Скопје

²По Полошкиот (51,9 процент) и Скопскиот регион (53,5 проценти)

МЕТОДОЛОГИЈА И ПОДАТОЦИ

Методологијата се состои од дескриптивна анализа на:

- Понудата на пазарот на труд, преку анализа на невработените активни баратели на работа во општина Куманово
- Побарувачката на пазарот на труд, преку анализа на очекувани вработувања според занимања и степен на потребно знаење
- Потенцијал за продуцирање кадри, преку анализа на образовните институции во општината и
- Јазовите меѓу понудата и побарувачката според занимање и образование

Користени се административни податоци за: невработени лица, според различни карактеристики од Центарот за вработување на општина Куманово; анкета за очекувани побарувања од Агенцијата за вработување; податоци за образовни насоки и број на ученици / студенти по години од образовните институции во општина Куманово.

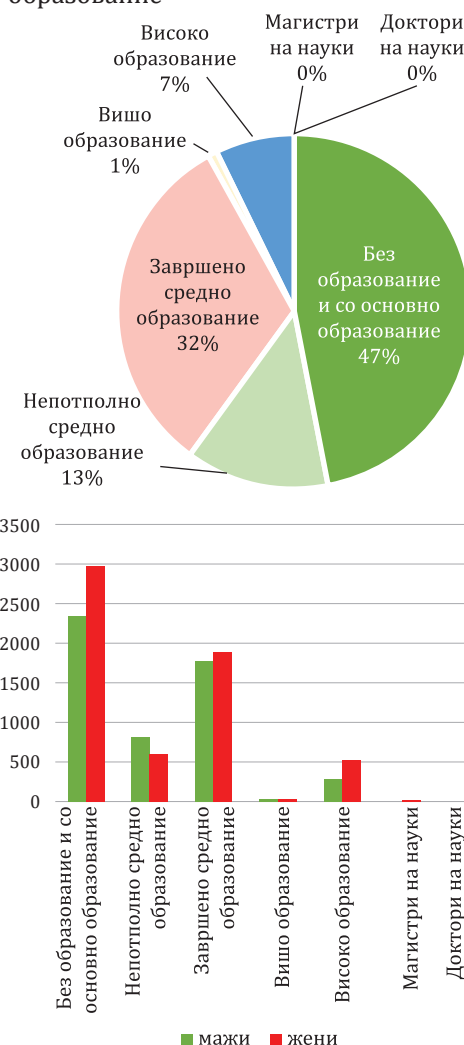
Недостиг на оваа анализа е што е недостапен податок за вработени лица и за работоспособно население на ниво на општина и оттука анализата е направена преку апсолутни бројки, а не преку стапки, во мера во која е возможно. Агенцијата за вработување на Република Северна Македонија регистрира вработени лица според договорот за вработување, што може да не ја одразува најпрецизната состојба поради потенцијално двојно регистрирање. Прецизна бројка за бројот на вработени може да се добие од Фондот за здравствено осигурување, но дезагрегиран податок се води на ниво на регионални единици (вкупно 30) и не соодветствува со општинското ниво. Државниот завод за статистика не продуцира податок за стапка на вработеност, невработеност и за активност на ниво на општина.

СТРУКТУРА НА ПАЗАР НА ТРУД

Понуда

Од регистрираните невработени лица што активно бараат работа во општина Куманово во 2020 година, 53 проценти се жени и 47 проценти се мажи. Од аспект на образование, доминираат лица со ниско образование. Повеќе од една половина (60 проценти) од невработените лица се без основно и со основно образование (47 проценти) и со нецелосно средно образование (графикон 1).

Графикон 1: Невработени лица во општина Куманово, според степен на образование

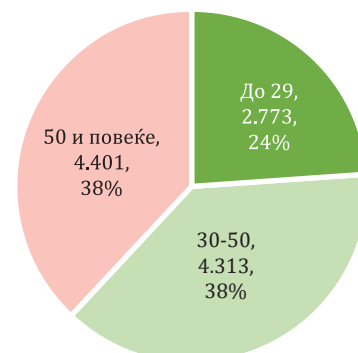

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија

Најголем дел од невработените се повозрасни од 30 години, и тоа еднакво се застапени лицата на возраст од 30 до 50 години и невработените со 50 и повеќе години (38 проценти) (графикон

2). Релативно ниското учество на младите во вкупната структура (24 проценти) веројатно се должи на подоцнежнo активирање на пазарот на труд заради школување, но и поради пропорционално помал опфат на население во групата млади.

Графикон 2: Структура на невработени според возраст

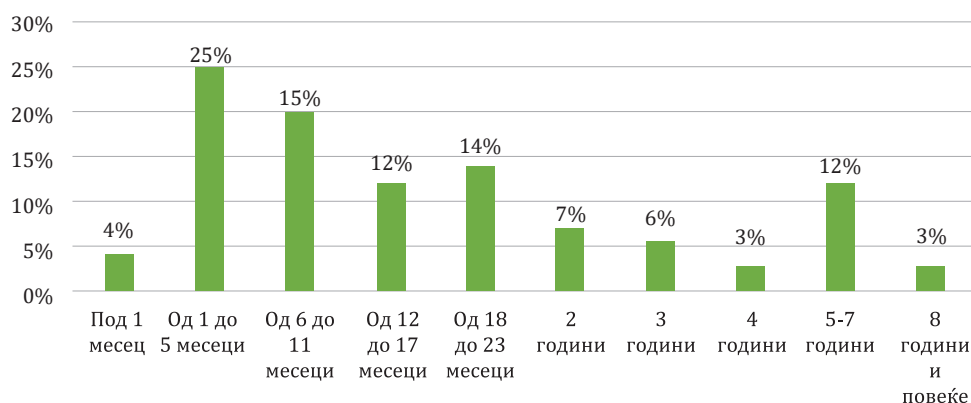

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија

44 проценти од невработените чекаат вработување до една година, од кои најголем дел од еден до пет месеци (графикон 3). Веројатно индивидуалните карактеристики на оваа група невработени (степен на образование, образовен профил, возраст) се посоодветни до побарувачката на пазарот на труд, во споредба со невработените што чекаат за вработување повеќе од една година. За оваа група има изгледи на фрикциска невработеност, која може да се објасни со потребниот период на транзиција од образование кон вработување, приспособување на резервациската плата, времето потребно за аплицирање за работа и процесот на регрутирање до вработување и слично. Иако ваквата структура изгледа охрабрувачка, една третина од невработените чекаат за вработување повеќе од две години, што упатува на веројатност за структурна невработеност.

Освен невработените активни баратели на работа, значаен контингент во општина Куманово се и лицата регистрирани како пасивни баратели на работа. Според Агенцијата за вработување, оваа категорија има 6.187 лица, што е околу една половина од вкупниот број активни баратели.

Графикон 3: Невработени за општина Куманово според време на чекање

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија

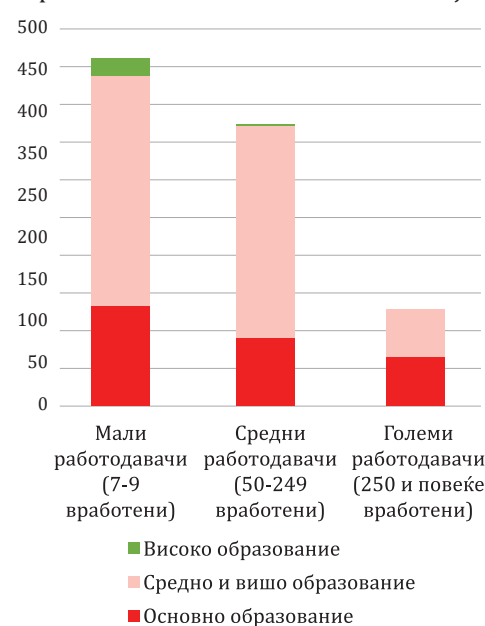
Причините за пасивно барање работа може да се од различна природа: лицата изгубиле надеж дека АВРСМ ќе им помогне да најдат работа, но притоа останале подготвени да прифатат работа надвор од државниот систем на посредување; имале повремени, привремена или хонорарна работа, неформална работа; како и лица што, евентуално, не биле присутни во државата; поради што ваквите подгрупи ги немало ниту во регистрираната вработеност ниту во активните баратели на работа при АВРСМ.

Побарувачка

Според регионалната анкета за побарувачка за 2020 година, вкупната побарувачка за Североисточниот регион изнесува 972 работни места, што претставува 8,5 проценти од невработената работна сила во општина Куманово. Оваа стапка е многу ниска и упатува на значајно неповолна состојба на пазарот на труд во општина Куманово. Ниската стапка е резултат на недоволно генерирани работни места. Тоа може да е резултат на низок потенцијал на деловните субјекти да генерираат нови работни места; недоволен број деловни субјекти, особено големи деловни субјекти со повеќе од 250 вработени (Регионите во Република Северна Македонија, ДЗС, 2020 година)³; но и потенцијална поголема застапеност на неформалната економија.

Графикон 4 прави преглед на побарувачката за работни места според образование и големина на компанија. Речиси една половина од празните работни места се очекува да бидат генерирани од малите работодавци и дополнителни 39 проценти од средно големи работодавци, а само 13 проценти од големи работодавци. Од аспект на потребата според образование, доминира потребата за работници со средно (67 проценти) и со основно образование (37 проценти).

Графикон 4: Побарувачка по образование и големина на компанија

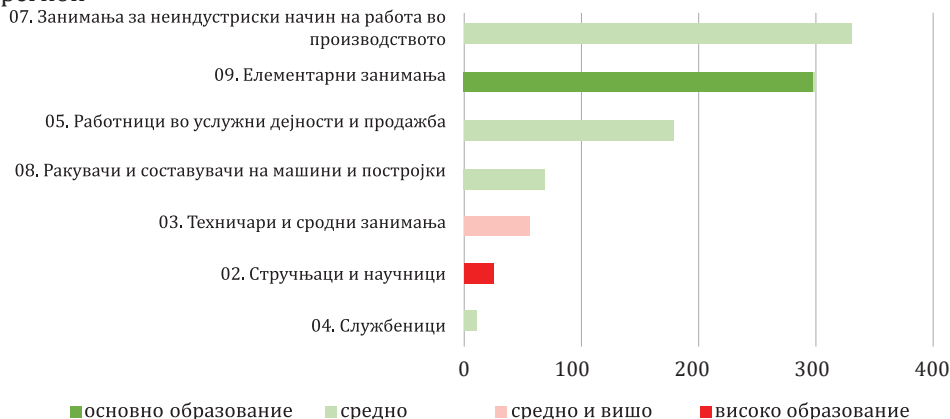

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија

Доколку ја вкрстиме побарувачката според образование и занимање (НКЗ-ISCO 08) (графикон 5), ќе забележиме дека целата побарувачката за работници со завршено основно образование е од групата елементарни занимања (доминантно за општ работник, работник за едноставни работи во преработката на тутун и работник на едноставни работи на товарење, претоварење и на пренос на товар). Побарувачката за работници со средно образование е похетерогена од аспект на занимања. Во апсолутен број, побарувачката за занимања со средно стручно образование е поголема во споредба со таа за средно општо образование. 16 проценти од вкупната побарувачката за работници и 40 проценти од побарувачката за работници со средно и со вишо образование е за техничари и за сродни занимања, и тоа речиси 90 проценти се однесува на техничар-оператор. Следни се занимања за индустриски начин на работа во производството и вклучуваат: шивач, продавач, возач на товарно возило, келнер, бравар, магационер, заварувач, готвач и слични занимања. Следни барани работници со средно образование се работници во услужни дејности и во продажба и ракувачи и поставувачи на машини и на постројки. Сите работници што се бараат со високо образование се во занимањето стручњаци и научници. Од нив, една третина се однесува на систем-администратор и 17 проценти за програмер.

³ Североисточниот регион е со најмалку големи деловни субјекти, пет, во 2019 година

Графикон 5: Побарувачка по занимање и образование за Североисточниот регион

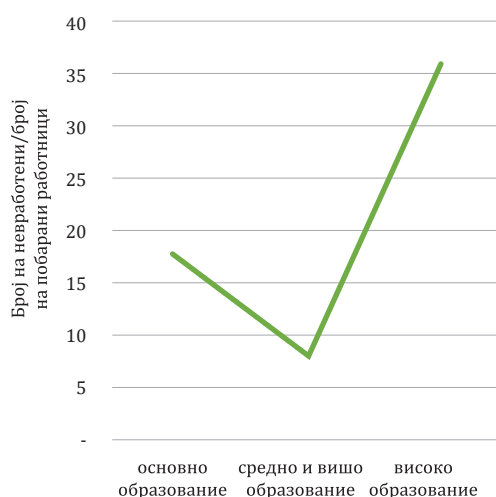

Извор: АВРСМ, регионална анкета за потреба од вештини на пазарот на трудот во РСМ за 2020 година ⁴

Јаз на пазарот на труд според образование и занимање

Јазовите на пазарот на труд во општина Куманово се идентификуваат со споредба на понудата и на побарувачката на работници земајќи го предвид нивото на образование и занимањето. Графикон 6 го прикажува бројот на понудени работници (што сакаат да работат) на секое побарано работно место, според степенот на образование. Резултатите покажаа дека вкупно постои голем јаз на поголема понуда од побарувачка за речиси сите нивоа на образование. На секој еден побаран работник од компаниите за Североисточниот регион, општина Куманово има по 12 невработени лица. Сепак, јазот е најголем кај високото образование каде што овој сооднос е 36, потоа е основното, со сооднос 18 и најмал од трите нивоа на образование е за средно, со осум невработени лица за едно побарано работно место.

Графикон 6: Јаз во понуда и побарувачка според образование

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија, 2020

Подетална слика за јазовите на пазарот труд се добива со вкрстување на бараните занимања на пазарот на труд со понудените профили на невработени активни баратели на работа. Јазовите може да се анализираат според степенот на образование во рамки на едно занимање (хоризонтално) и вертикално, за различни занимања. Сепак, во ваква ситуација, кога имаме значајно нарушување на пазарот на труд, со значително поголема понуда од побарувачка за работници во речиси сите занимања, тешко е да се направи подетална анализата на јазовите по занимања и

потребна е внимателност. Табела 1 прави дијагностика на јазовите на пазарот на труд според бараните занимања и профилот на невработени активни баратели на работа за општина Куманово. Поради вкупно поголема понуда од побарувачка, анализата ќе се фокусира на драстичните јазови каде што понудата е драстично поголема од побарувачката, означени со црвена боја, и драстични дефицитарни јазови, каде што побарувачката за работни места е поголема од понудата, означени со зелена боја.

Резултатите покажуваат дека кај високите вештини, драстични позитивни јазови постојат кај пет занимања. Кај две занимања со високо образование (стручњаци за образование и правни и општествени стручњаци и стручњаци од областа на културата) јазовите се продлабочуваат со зголемување на образованието и има потенцијална повисока квалификуваност. Драстични суфицитарни јазови има и кај занимањата помошни стручњаци за наука и за инженеринг; техничари и асистенти во здравството и бизнис и административни стручни соработници со средно образование. Карактеристично е што за овие занимања позитивниот јаз исчезнува кога се зголемува нивото на образование од средно кон вишо. Тоа упатува на тоа дека е потребна доквалификација на лицата со средно образование.

Кај занимањата со средни вештини, кај пет од седумнаесет занимања се идентификувани драстични јазови. Драстичен суфицитарен јаз на поголема понуда од побарувачка на работна сила има кај занимањата службеници за општи канцелариски работи и секретари; и други канцелариски службеници. Додека, кај занимањето обработувачи на метали, машински монтери и сродни занимања, драстичниот

⁴ Анкетата е на примерок од 3.295 работодавци во приватниот сектор со седум и повеќе вработени, стратификувана по регион и по сектор на работодавец. Примерокот ги вклучува сите средни и големи работодавци, а другиот дел се избрани по случаен избор до постигнување на целта

суфицитарен јаз исчезнува со зголемување на образованието од основно кон средно. Тоа упатува на потенцијална пониска квалификација. Драстичен дефицитарен јаз на поголема побарувачка од понуда има за

занимањата градежници и сродни градежни работници и за возачи на моторни возила, подвижни постројки и бродски екипаж, за лицата со завршено средно образование. Кај шест занимања има идентификувано умерени

суфицитарни или дефицитарни јазови. Кај две занимања работници во персонални служби; и преработувачи на храна, дрво, текстил, кожа и сродни занимања, позитивниот јаз исчезнува кога се зголемува

Табела 1: Јазови на пазарот на труд според занимање – образовен профил

Вештина	Шифра	Занимање/профил	Основно	Средно	Вишо	Високо
Висока вештина	21	Стручњаци за наука и за инженеринг				
	22	Стручњаци од областа на здравството				
	23	Стручњаци за образование				
	24	Стручњаци за бизнис и за администрација				
	25	Стручњаци за информатичка и за комуникациска технологија				
	26	Правни и општествени стручњаци и стручњаци од областа на културата				
	31	Помошни стручњаци за наука и за инженеринг				
	32	Техничари и асистенти во здравството				
	34	Правни, општествени и културни стручни соработници				
	35	Техничари за информатичка и за комуникациска технологија				
	33	Бизнис и административни стручни соработници				
Средна вештина	41	Службеници за општи канцелариски работи и секретари				
	42	Службеници за услужни дејности				
	43	Службеници во книговодство, финансии, статистика и евиденција на материјалите и во транспортот				
	44	Други канцелариски службеници				
	51	Работници во персонални служби				
	52	Продавачи				
	53	Занимања за лична нега и сродни занимања				
	54	Занимања за заштита на лица и на имот				
	61	Пазарно ориентираните стручни земјоделски работници				
	71	Градежници и сродни градежни работници				
	72	Обработувачи на метали, машински монтери и сродни занимања				
	73	Прецизни механичари, изработувачи на ракотворби и печатари				
	74	Работници со електротехнологија				
	75	Преработувачи на храна, дрво, текстил, кожа и сродни занимања				
	81	Ракувачи на машини и на постројки				
	82	Составувачи на машини и на опрема				
	83	Возачи на моторни возила, подвижни постројки и бродски екипаж				
Ниска вештина	91	Чистачи и помошници				
	92	Општи работници во земјоделството, шумарството и во рибарството				
	93	Општи работници во рударството, градежништвото, производството и во транспортот				
	94	Помошници за подготовка на храна				
	96	Општи работници, собирачи на смет и сродни занимања				
		Без занимање				
		Гимназија				

Извор: Агенција за Вработување на Република Северна Македонија, пресметка на авторот

Легенда:

■ Значително суфицитарно ■ Суфицитарно ■ Соодветно вклучување ■ Дефицитарно ■ Значително дефицитарно

нивото на образование од основно на средно. Кај занимањата со ниски вештини постои дефицит за општи работници во рударството, градежништвото, производството и во транспортот, и за општи работници, собирачи на смет и сродни занимања со основно образование. Од друга страна, суфицит на невработена работна сила има кај лицата без занимање и кај лицата со гимназиско средно образование.

Генералниот заклучок е дека во општина Куманово има значаен недостиг од генерирање работни места. Суфицитарните јазови (кога понудата е поголема од побарувачката) се доминантни, изразени кај занимањата со високи вештини. Драстични дефицитарни јазови постојат за општи работници со основно образование и за две занимања со средни вештини со средно образование. Сепак, кај занимањата со средни вештини, јазовите според образование се позастапени. Тоа упатува на тоа дека занимањата се соодветни, но е потребна доквалификација. Освен јазовите од аспект на формално образование и квалитетот на образование и здобиените вештини се, исто така, значајни. Истражувањето на Светска банка (2020) идентификува дека обуките понудени од образовниот систем

не се соодветни со потребите на компаниите. Во истата студија, идентификувано е дека учениците немаат и соодветни практични вештини на здобиената диплома⁵.

Образовното профилирање како фактор за надминување или засилување на јазовите

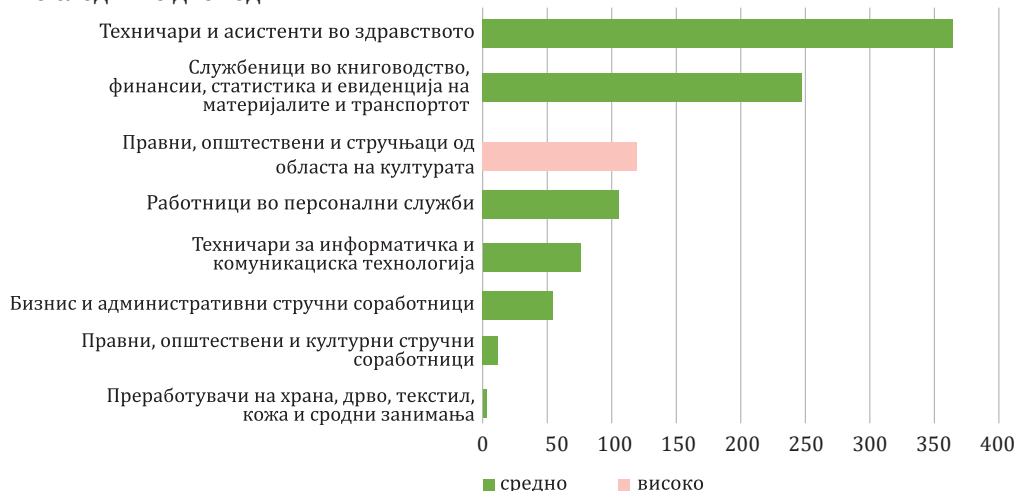
Во општина Куманово има четири средни училишта и една високообразовна институција и еден Центар за образование на возрасни⁶. Се очекува образовните институции во следните две години да продуцираат 1.496 профилирани кадри на пазарот на труд⁷. 75 проценти од вкупната понуда на образовни профили е во три занимања: службеници во книговодство, финансии, статистика и евиденција на материјалите и во транспортот; техничари и асистенти во здравството и помошни стручњаци за наука и за инженеринг.

Овие резултати упатуваат на тоа дека општина Куманово има релативно воспоставена образовна инфраструктура за продуцирање профилирана работна сила. Со цел да идентификуваме колку овие кадри се соодветни на пазарот на труд, во табела 2 ги вкрстуваме идентификуваните јазови со очекуваните образовни профили за следните две години.

Поради недостигот од генерирани работни места, се чини дека најголем дел од продуцираните нови кадри ќе ги продлабочат суфицитарните јазови. Таквиот заклучок би бил пресилен, сепак треба да се внимава во натамошно продуцирање образовни профили: правни и општествени стручњаци и стручњаци од областа на културата; и бизнис и административни стручни соработници и службеници во книговодство, финансии, статистика и евиденција на материјалите и на транспортот. За ваквите профили и во моментов суфицитарните јазови во општина Куманово се драстични. Дополнително, ова се профили што, генерално, се класифицираат како суфицитарни и во други општини, што може да индицира на потенцијални суфицитарни профили на национално ниво. Кај две занимања, помошни стручњаци за наука и инженеринг и техничари и асистенти во здравството, иако има суфицитарен јаз за лицата со средно образование, сепак процената е дека јазот е како резултат на нивото на образование, а истовремено постои и повисока мобилност за овие кадри. Оттука, продуцирањето на овие кадри иако е во суфицитарни јазови, не е загрижувачко.

Во однос на идентификуваните дефицитарни профили возачи на моторни возила, подвижни постројки и бродски екипаж; градежници и сродни градежни работници; општи работници во производството и во транспортот и општи работници, собирачи на смет и сродни занимања, не се продуцираат нови кадри. Кај возачи на моторни возила, постои потенцијал овој јаз да биде надоместен со профилите продуцирани од ОСТУ „Наце Буѓони“ - Куманово. Додека кај занимањата со ниски вештини и со потребно основно образование, дефицитарниот јаз може да се надмине со понуда на доквалификација преку Центарот за образование на возрасни.

Графикон 7: Понуда на профилирана работна сила од образовните институции во следните две години

Извор: Образовни институции на територија на општина Куманово, собрани од Општина Куманово

⁵Светска банка (2020 година) [Наоѓање решенија за невработеноста на младите во Северна Македонија](http://komspi.mk/category/imateliinfo/obrazovniinstitucii/)

⁶<http://komspi.mk/category/imateliinfo/obrazovniinstitucii/>

⁷Оваа бројка не ги вклучува продуцираните кадри од СОУ гимназија „Гоце Делчев“ - Куманово и од Центарот за образование на возрасни, за кои нема доставен податок.

Бриф за политиките

Табела 2: Вкрстување на јазот и на понудата на профилирани кадри од образовните институции во следните две години

Шифра	Занимање/образовен профил	Јазови				Понуда од образовни институции		
		Основно	Средно	Вишо	Високо	Средно	Вишо	Високо
21	Стручњаци за наука и за инженеринг							
22	Стручњаци од областа на здравството							
23	Стручњаци за образование							
24	Стручњаци за бизнис и за администрација							
25	Стручњаци за информатичка и за комуникациска технологија							
26	Правни и општествени стручњаци и стручњаци од областа на културата							120
31	Помошни стручњаци за наука и за инженеринг					514		
32	Техничари и асистенти во здравството					365		
34	Правни, општествени и културни стручни соработници					11		
35	Техничари за информатичка и за комуникациска технологија					106		
33	Бизнис и административни стручни соработници					54		
41								
42	Службеници за услужни дејности							
43	Службеници во книговодство, финансии, статистика и евиденција на материјалите и во транспортот					247		
44	Други канцелариски службеници							
51	Работници во персонални служби					76		
52	Продавачи							
53	Занимања за лична нега и сродни занимања							
54	Занимања за заштита на лица и на имот							
61								
71	Градежници и сродни градежни работници							
72	Обработувачи на метали, машински монтери и сродни занимања							
73	Прецизни механичари, изработувачи на ракотворби и печатари							
74	Работници со електротехнологија							
75	Преработувачи на храна, дрво, текстил, кожа и сродни занимања					3		
81	Ракувачи на машини и на постројки							
82								
83	Возачи на моторни возила, подвижни постројки и бродски екипаж							
91	Чистачи и помошници							
92	Општи работници во земјоделството, шумарството и во рибарството							
93	Општи работници во рударството, градежништвото, производството и во транспортот							
94								
96	Општи работници, собирачи на смет и сродни занимања							
	Без занимање							
	Гимназија							

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија, Општина Куманово (за нови кадри по образовни институции), пресметка на авторот

Легенда:

■ Значително суфицитарно
 ■ Суфицитарно
 ■ Соодветно вкрстување
 ■ Дефицитарно
 ■ Значително дефицитарно

ЗАКЛУЧОК И ПРЕПОРАКИ

Дијагностиката на пазарот на труд на општина Куманово покажа дека има значаен недостиг од генерирање работни места. На секој еден побаран работник од компаниите за Североисточниот регион, општина Куманово има по 12 невработени лица. Овој јаз е најголем за лицата со високо образование. Суфицитарните јазови се доминантни, изразени кај занимањата со високи вештини. Дрстични дефицитарни јазови постојат за општи работници со основно образование и за две занимања со средни вештини со средно образование. Сепак, кај занимањата со средни вештини, јазовите според образование се позастапени. Тоа упатува на тоа дека занимањата се соодветни, но е потребна доквалификација.

ПРЕПОРАКИ

Препораки за Центрите за вработување и АВРСМ

Да се дизајнираат активни мерки за вработување за невработените активни баратели на работа во општина Куманово, и тоа:

- Квалификација на лицата без занимање и со основно образование во општи работници. Центарот за образование на возрасни, во соработка со АВРСМ, да дизајнира и да испорача курсеви и модули за лицата без занимање да добијат квалификација соодветна за занимања со вештини од ниво 1
- Доквалификација на лицата со основно образование од занимањата градежници и сродни градежни работници и возачи на моторни возила, подвижни постројки и бродски екипаж
- Активни мерки за вработување за формализација на неформалната работа

- Општокорисна работа со различни потребни вештини за лицата што се класирани во занимања / образование со значајни суфицитарни јазови:

о Работа со потребни ниски вештини за лица без занимање (одржување хигиена во општината, собирање смет, собирање масивен отпад за рециклирање и слично)

о Работа со високи вештини за лицата со високи вештини од суфицитарните занимања (поддршка во учењето на ученици од ранлива категорија граѓани, поддршка во училиштата и во градинките и слично)

За образовните институции и МОН

- На краток рок да се надминат јазовите со дефицитарни занимања преку:

о Образовните институции што имаат воспоставени програми во дефицитарни занимања да ја зголемат атрактивноста и квотите за продуцирање повеќе кадар

о Стручните средни училишта да ја подобрат соработката со приватниот сектор. Соработката може да се поттикне преку редовна практика за учениците од средните стручни училишта во соодветни компании

- На среден рок, неопходно е да се направи реосмислување на програмите / насоките и на вештините што ги создава здобиената диплома:

о Програмите и насоките на образовните институции да се дизајнираат во согласност со потребните занимања на пазарот на труд во општина Куманово

о Курикулумите да ги одразуваат бараните вештини на 21 век (на пр., вештини поврзани со СТЕМ-науките, аналитички вештини, критичко размислување и сл.)

о Советување за кариера и насочување на младите во изборот на занимањето базирано на потребите на пазарот на труд

За Општина Куманово, регионалните комори и за бизнис-секторот

- Да се зголеми атрактивноста на општината за привлекување големи деловни субјекти и за отворање нови работни места, преку:

о Привлекување странски инвеститори

о Создавање повластени услови, локални даночни ослободување, уредување градежно земјиште и слични поволности за нови инвестиции и отворање работни места

- Да се интензивира соработката со средните стручни училишта и активно да се учествува во потенцијално формирање дуално образование или пилот-занимања

- Да се подобри квалитетот на работното место и квалитетот на практичната настава за учениците и за студентите во рамки на компаниите

- Во соработка со АВРСМ, да се овозможи обука на работно место за општите работници што се без занимање, до нивна минимална квалификација

- Да се засили свеста на бизнис-секторот и на невработените лица за бенефитите од формалната работа

- Да се засили свеста кај младите за тоа кои образовни профили недостигаат, а кои образовни профили се вишок, со цел при изборот на поле на образование, младите лица да донесуваат одлуки според информациите

За Државниот завод за статистика (ДЗС), Управата за јавни приходи (УЈП) и за Инспекторатот за труд

- ДЗС да собира и да објавува статистика на пазарот на труд на ниво на општина (стапка на вработеност, невработеност и на активност)
- Редовни теренски проверки од Државниот инспекторат за труд
- Вонтеренски проверки со вкрстување административни податоци (УЈП) со анкетни податоци (ДЗС)

Дијагностика на пазарот на труд во општина Кичево

Бриф за политиките

Овој бриф за политиките препорачува да се преземат конкретни акции за намалување на јазовите меѓу образованието и занимањето на пазарот на труд во општина Кичево преку:

- Квалификација на невработените лица без занимање во општи работници (во соработка со АВРСМ)
- Зголемување на атрактивноста на општината за привлекување странски инвеститори во слободната ТИРЗ
- Засилување на соработката меѓу средните стручни училишта со бизнис-секторот, особено со странските инвеститори во општина Кичево, вклучително со пилот-проект за дуално образование на две до три занимања (во линија со стратегијата на Министерство за образование и наука)
- Реосмислување на програмите / насоките и на вештините што ги нуди здобиената диплома во согласност со потребните занимања на пазарот на труд на општина Кичево и според потребни вештини (на пример, вештини поврзани со СТЕМ-науките, аналитички вештини, критичко размислување и слично)
- Советување за кариера и насочување на младите во изборот на занимање базирано на потребите на пазарот на труд

Во општина Кичево се присутни недостиг од генерирање работни места, пониска квалификација и недостиг од работна сила со средни вештини. На секој побаран работник со основно образование за Југозападниот регион, општина Кичево има по 11 невработени лица. Поголема понуда од побарувачка постои кај занимањата со високи вештини: стручњаци за образование; правни и општествени стручњаци и стручњаци од областа на културата. Кај сите други занимања, каде што се појавуваат суфицитарни јазови, тие исчезнуваат или се трансформираат во дефицитарни со зголемување на образованието. Тоа упатува на тоа дека занимањата се соодветни, но е потребна доквалификација. Образовните институции во општина Кичево имаат потреба од значајно реструктурирање за да ги адресираат јазовите кај дефицитарните занимања, а дел од нив дополнително ги продлабочуваат кај суфицитарните занимања со интензивно и масовно продуцирање суфицитарни профили.

ЦЕЛ

Целта на овој бриф е да направи дијагностика на пазарот на труд во општина Кичево и да понуди конкретни препораки за подобрување на состојбата на пазарот на труд на локалното население и за намалување на хоризонталните и на вертикалните јазови.

ВОВЕД

Општина Кичево е една од поголемите општини во Југозападниот регион, со 57.107¹ жители и зафаќа 26 проценти од вкупниот број жители во регионот. Во моментот пазарот на труд во Југозападниот регион е умерено неповолен; регионот има трета² по висина стапка на невработеност и трета³ одзади стапка на вработеност и четврта стапка на активност во

споредба со другите седум региони. Во 2019 година стапката на невработеност на популацијата од 15 години и повеќе е 24,4 проценти (26,4 проценти за жени и 23,1 проценти за мажи), стапката на вработеност е 43,1 проценти, и стапката на активност е 57 проценти. Умерено неповолниот тренд се одразува и врз просечната бруто-плата со 33.099 денари (Регионите во Република Северна Македонија, ДЗС, 2020 година). Сепак, регионот има поволна местоположба, голем и недоволно искористен хидропотенцијал, како и развиен туризам во делот на Охридско Езеро. Исто така, овој регион е атрактивен за странските инвестиции и во непосредна близина на Кичево се лоцирани неколку големи компании, со што значително придонесуваат за вработеноста во регионот и во општина Кичево.

¹Процени на населението на 31.12.2015 год., (НТЕС 3-2007 година), Скопје

²По Североисточниот регион (33 проценти) и Полошкиот регион (28,5 проценти)

³По Југоисточниот (63,3 проценти)

МЕТОДОЛОГИЈА И ПОДАТОЦИ

Методологијата се состои од дескриптивна анализа на:

- Понудата на пазарот на труд, преку анализа на невработените активни баратели на работа во општина Кичево
- Побарувачката на пазарот на труд, преку анализа на очекувани вработувања според занимања и степен на потребно знаење
- Потенцијал за продуцирање кадри, преку анализа на образовните институции во општината и
- Јазовите меѓу понудата и побарувачката, според занимање и образование

Користени се административни податоци за: невработени лица, според различни карактеристики од Центарот за вработување на општина Кичево; анкета за очекувани побарувања од Агенцијата за вработување; податоци за образовни насоки и број на ученици / студенти по години од образовните институции во општина Кичево.

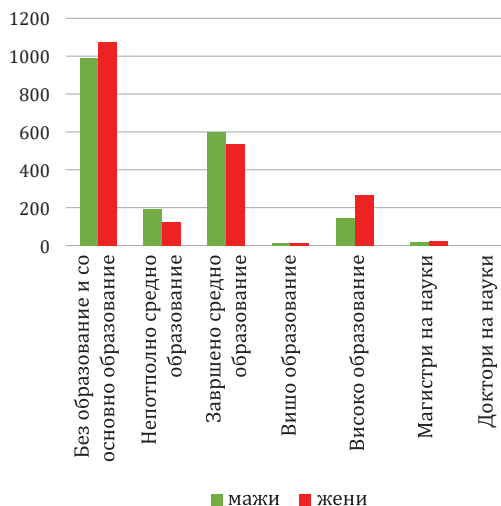
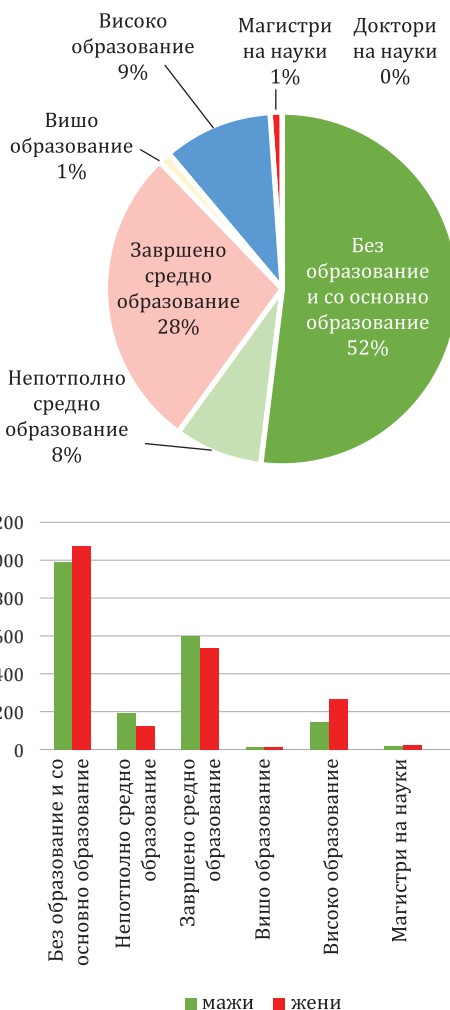
Недостиг на оваа анализа е што е недостапен податок за вработени лица и за работоспособно население на ниво на општина и оттука анализата е направена преку апсолутни бројки, а не преку стапки, во мера во која е тоа возможно. Агенцијата за вработување на Република Северна Македонија регистрира вработени лица според договорот за вработување, што може да не ја одразува најпрецизната состојба поради потенцијално двојно регистрирање. Прецизна бројка за бројот на вработени може да се добие од Фондот за здравствено осигурување, но дезагрегиран податок се води на ниво на регионални единици (вкупно 30) и не соодветствува со општинското ниво. Државниот завод за статистика не продуцира податок за стапка на вработеност, невработеност и на активност на ниво на општина.

СТРУКТУРА НА ПАЗАР НА ТРУД

Понуда

Од регистрираните невработени лица што активно бараат работа во општина Кичево во 2020 година, еднакво се и мажи и жени. Од аспект на образование, доминираат лица со ниско образование. Повеќе од една половина (60 проценти) од невработените лица се без основно и со основно образование (52 проценти) и со нецелосно средно образование (графикон 1).

Графикон 1: Невработени лица во општина Кичево, според степен на образование

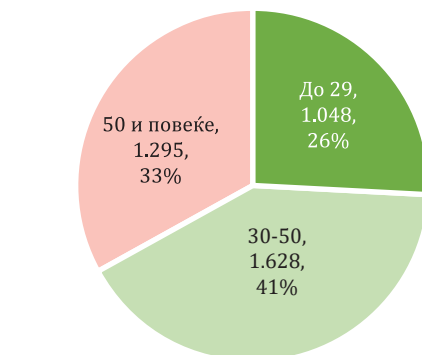

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија

Најголем дел од невработените се на возраст од 30 до 50 години (41 проценти), потоа се невработените со 50 и повеќе години (33 проценти) (графикон 2). Релативно ниското учество на младите во вкупната структура (26 проценти) веројатно се должи

на подоцнежното активирање на пазарот на труд поради школување, но и пропорционално помал опфат на население во групата млади.

Графикон 2: Структура на невработени според возраст

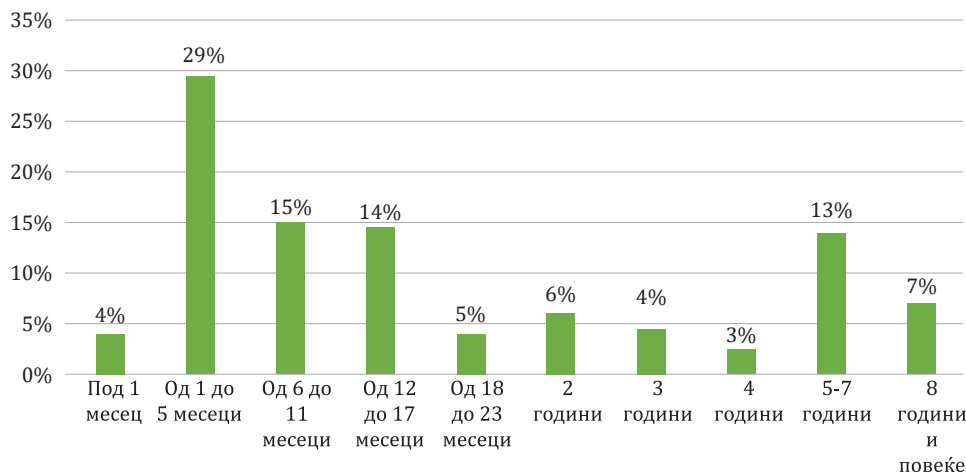

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија

48 проценти од невработените чекаат вработување до една година, од кои најголем дел од еден до пет месеци (графикон 3). Веројатно индивидуалните карактеристики на оваа група невработени (степен на образование, образовен профил, возраст) се посоодветни до побарувачката на пазарот на труд, во споредба со невработените лица што чекаат за вработување повеќе од една година. За оваа група има изгледи на фрикциска невработеност, која може да се објасни со потребниот период на транзиција од образование кон вработување, приспособување на резервациската плата, времето потребно за аплицирање за работа и процесот на регрутирање до вработување и слично. Иако ваквата структура изгледа охрабрувачки, една третина од невработените чекаат за вработување повеќе од две години, што упатува на веројатност за структурна невработеност.

Освен невработените активни баратели на работа, значаен контингент во општина Кичево се и лицата регистрирани како пасивни баратели на работа. Според Агенцијата за вработување, оваа категорија има 2.817 лица, што е околу 70 проценти од вкупниот број активни баратели. 57 проценти од пасивните баратели на работа се со основно образование, а

Графикон 3: Невработени за општина Куманово според време на чекање

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија

дополнителни девет проценти се со нецелосно средно образование. Тоа упатува на тоа дека овие лица се, главно, со ниско образование. Само пет проценти од оваа група лица се со завршено високо образование. Причините за пасивно барање работа може да се од различна природа: лицата изгубиле надеж дека АВРСМ ќе им помогне да најдат работа, но притоа останале подготвени да прифатат работа надвор од државниот систем на посредување; имале повремени, привремена или хонорарна работа, неформална работа; како и лица што, евентуално, не биле присутни во државата; поради што ваквите подгрупи ги немало ниту во регистрираната вработеност ниту во активните баратели на работа при АВРСМ.

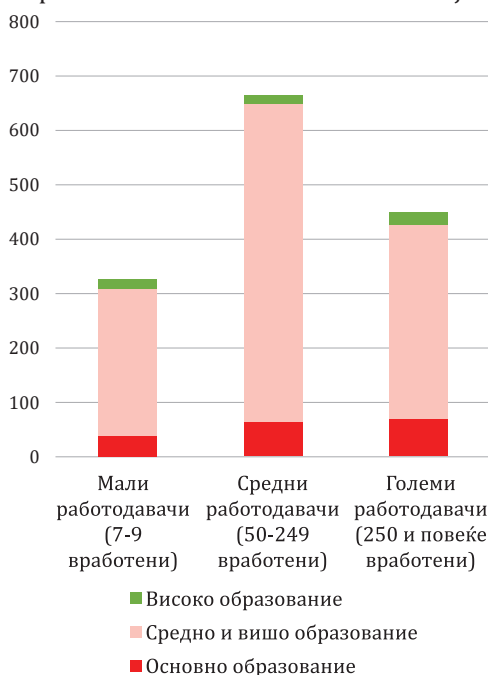
Побарувачка

Според регионалната анкета за побарувачка за 2020 година, вкупната побарувачка за Југозападниот регион изнесува 1.448 работни места, што претставува 36,4 проценти од невработената работна сила во општина Кичево.

Графикон 4 прави преглед на побарувачката за работни места според образование и големина на компанија. Речиси една половина (46 проценти) од празните работни места се очекува да бидат генерирани од средноголеми работодавци, дополнителни 31 процент од големи компании и 23

проценти од мали работодавци. Од аспект на потребата според образование, доминира потребата за работници со средно образование (83 проценти), додека за основно образование (12 проценти) и за високо образование (четири проценти) побарувачката е релативно мала.

Графикон 4: Побарувачка по образование и големина на компанија

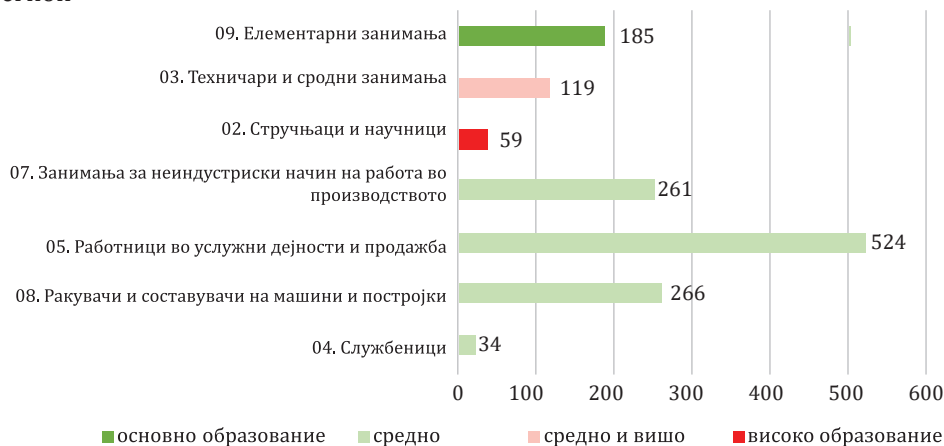

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија

Доколку ја вкрстиме побарувачката според образование и занимање (НКЗ-ISCO 08) (графикон 5), ќе забележиме дека целата побарувачката за работници со завршено основно образование е од групата елементарни

занимања (доминантно за општ работник). Побарувачката за работници со средно образование е похетерогена од аспект на занимања. 36 проценти од вкупната побарувачката за работници и 78 проценти од побарувачката за работници со средно образование е за работници во услужни дејности и продажба (келнер, продавач, продавач преку телефон, готвач, шанкер и слично). Следни барани работници со средно образование се ракувачи и поставувачи на машини и на постројки. Потоа се барани работници со занимања за индустриски начин на работа во производство и вклучуваат: шивач, пекар, екохигиеничар, бравар, градежен работник, армирач, електроинсталатер и слично. Сите барани работници со високо образование се во занимањето техничари и сродни занимања и се похетерогени занимања вклучувајќи: машински инженер, сметководител, инженер-технолог, програмер, електроинженер-проектант, инженер за електроодржување и слично.

Графикон 5: Побарувачка според занимање и образование за Југозападниот регион

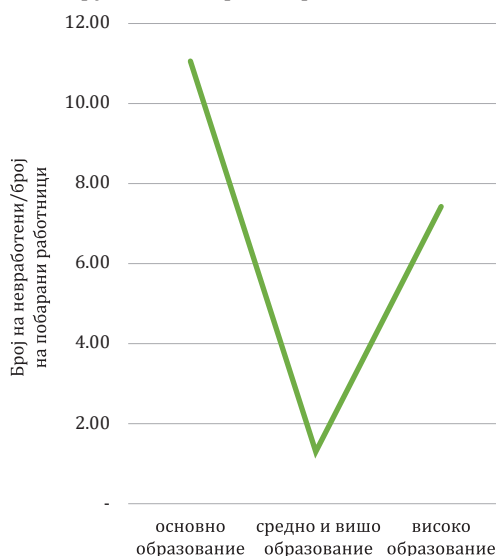

Извор: АВРСМ, регионална анкета за потреба од вештини на пазарот на трудот во РСМ за 2020 година⁴

Јаз на пазарот на труд според образование и занимање

Јазовите на пазарот на труд во општина Кичево се идентификуваат со споредба на понудата и на побарувачката на работници земајќи го предвид нивото на образование и на занимање. Графикон 6 го прикажува бројот на понудени работници (што сакаат да работат) на секое побарано работно место, според степенот на образование. Резултатите покажаа дека јазот е најголем кај основното образование. На секој еден побаран работник со основно образование од компаниите за Југозападниот регион, општина Кичево има по 11 невработени лица, за средно и за вишо образование овој сооднос е 1,2, а за високо е 7,5.

Графикон 6: Јаз во понуда и побарувачка според образование

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија, 2020

Подетална слика за јазовите на пазарот труд се добива со вкрстување на бараните занимања на пазарот на труд со понудените профили на невработени активни баратели на работа.

Табела 1 прави дијагностика на јазовите на пазарот на труд според побаруваните занимања и профилот на невработени активни баратели на работа за општина Кичево. Јазовите може да се анализираат според степенот на образование во рамки на едно

занимање (хоризонтално) и вертикално, за различни занимања. Јазовите каде што понудата е поголема од побарувачка се означени со црвени нијанси (интензивна црвена – драстичен јаз, бледа црвена - умерен јаз). Бледожолта боја означува дека вкрстувањето на понудата и на побарувачката е речиси целосно и нема јаз. Зелените нијанси означуваат дефицитарен јаз, каде што побарувачката за работни места е поголема од понудата (интензивна зелена – драстичен јаз, бледозелена - умерен јаз).

Резултатите покажуваат дека кај високите вештини јазови постојат кај пет од единаесет занимања. Кај две занимања јазовите се позитивни и драстични, без разлика на нивото на образование (стручњаци за образование и правни и општествени стручњаци; и стручњаци од областа на културата). Тоа упатува на тоа дека постои поголема понуда од побарувачка за тие занимања. Кај три занимања има драстични суфицитарни јазови кај занимањата помошни стручњаци за наука и за инженеринг; техничари и асистенти во здравството и бизнис и административни стручни соработници со средно образование, но магнитудата на јазот се намалува или преминува во дефицитарен јаз со транзиција кон вишо образование. Тоа упатува на занимања со потенцијална пониска квалификација. Умерен дефицитарен јаз се појавува кај едно занимање, стручњаци и техничари за информатичка и за комуникациска технологија.

Кај занимањата со средни вештини, најголем дел од занимањата имаат дефицитарни јазови (седум од тринаесет), кои се изразени за лицата со средно образование. Тоа упатува на тоа дека постои недостиг од работници со средно образование за занимања со средни вештини. Драстични дефицитарни јазови има кај занимањата со

⁴ Анкетата е на примерок од 3.295 работодавци во приватниот сектор со седум и повеќе вработени, стратификувана по регион и по сектор на работодавец. Примерокот ги вклучува сите средни и големи работодавци, а другиот дел се избрани по случаен избор до постигнување на целта

средно образование за: работници во персонални служби; продавачи; занимања за заштита на лица и на имот; и ракувачи на машини и на постројки. Умерени дефицитарни јазови постојат кај занимањата: службеници за услужни дејности; службеници во книговодство, финансии, статистика и евиденција на материјалите и на транспортот; градежници и сродни градежни работници; и прецизни механичари, изработувачи на

ракотворби и печатари. Драстичен суфицитарен јаз на поголема понуда од побарувачка на работна сила има кај три од 13 занимања (обработувачи на метали, машински монтери и сродни занимања; преработувачи на храна, дрво, текстил, кожа и сродни занимања; и возачи на моторни возила, подвижни постројки и бродски екипаж), за лица со основно образование. Сепак, за овие занимања јазот преминува

во дефицитарен кога се зголемува нивото на образование. Тоа упатува дека е потребна доквалификација на лицата со основно образование.

Кај занимањата со ниски вештини постои дефицит за општи работници и собирачи на смет и сродни занимања со основно образование. Од друга страна, суфицит на невработена работна сила има кај лицата без занимање и кај лицата со гимназиско

Табела 1: Јазови на пазарот на труд според занимање – образовен профил

Вештина	Шифра	Занимање/профил	Основно	Средно	Вишо	Високо
Висока вештина	21	Стручњаци за наука и за инженеринг				
	22	Стручњаци од областа на здравството				
	23	Стручњаци за образование				
	24	Стручњаци за бизнис и за администрација				
	25	Стручњаци за информатичка и за комуникациска технологија				
	26	Правни и општествени стручњаци и стручњаци од областа на културата				
	31	Помошни стручњаци за наука и за инженеринг				
	32	Техничари и асистенти во здравството				
	34	Правни, општествени и културни стручни соработници				
	35	Техничари за информатичка и за комуникациска технологија				
	33	Бизнис и административни стручни соработници				
Средна вештина	41	Службеници за општи канцелариски работи и секретари				
	42	Службеници за услужни дејности				
	43	Службеници во книговодство, финансии, статистика и евиденција на материјалите и во транспортот				
	51	Работници во персонални служби				
	52	Продавачи				
	54	Занимања за заштита на лица и на имот				
	71	Градежници и сродни градежни работници				
	72	Обработувачи на метали, машински монтери и сродни занимања				
	73	Прецизни механичари, изработувачи на ракотворби и печатари				
	74	Работници со електротехнологија				
	75	Преработувачи на храна, дрво, текстил, кожа и сродни занимања				
	81	Ракувачи на машини и на постројки				
	83	Возачи на моторни возила, подвижни постројки и бродски екипаж				
Ниска вештина	91	Чистачи и помошници				
	92	Општи работници во земјоделството, шумарството и во рибарството				
	93	Општи работници во рударството, градежништвото, производството и во транспортот				
	96	Општи работници, собирачи на смет и сродни занимања				
	94	Помошници за подготовка на храна				
		Без занимање				
		Гимназија				

Извор: Агенција за Вработување на Република Северна Македонија, пресметка на авторот

Легенда:

■ Значително суфицитарно ■ Суфицитарно ■ Соодветно вкрстување ■ Дефицитарно ■ Значително дефицитарно

средно образование. Оттука, јазот во занимањата со ниски вештини би можел да се намали доколку лицата без занимање се квалификуваат до ниво на општ работник и соодветно да се вкрстат со потребите за тоа занимање. Кај лицата со гимназиско образование, неопходно е да се преземат акции за доквалификација и / или преквалификација.

Генералниот заклучок е дека во општина Кичево има недостиг од работници за различни занимања со средни вештини со средно образование. Суфицитарни јазови (кога понудата е поголема од побарувачката) се појавуваат кај занимањата со високи вештини, особено кај општествени и образовни занимања. Додека, кај занимањата со ниски вештини дефицитарни јазови постојат за општи работници, но истовремено постојат драстични суфицитарни јазови за лицата без занимање. Иако, во споредба со високите вештини, кај средните и ниските вештини се позастапени јазови според образование. Тоа упатува на тоа дека занимањата се соодветни, но е потребна доквалификација. Освен јазовите од аспект на формално образование, квалитетот на образование и здобиените вештини се, исто така, значајни. Истражувањето на Светска банка

(2020 година) идентификува дека обуките понудени од образовниот систем не соодветствуваат со потребите на компаниите. Во истата студија, идентификувано е дека учениците немаат и соодветни практични вештини на здобиената диплома⁵.

Образовното профилирање како фактор за надминување или засилување на јазовите

Во општина Кичево има две средни училишта и еден центар за доквалификација и преквалификација. Се очекува овие институции во следните две години да продуцираат 1.704 профилирани кадри на пазарот на труд. Една половина од вкупната понуда на образовни профили се со гимназиско образование и се класификувани како без занимање.

Овие резултати упатуваат на тоа дека општина Кичево има скромна воспоставена образовна инфраструктура за продуцирање профилирана работна сила. Со цел да идентификуваме колку овие кадри се соодветни на пазарот на труд, во табела 2 ги вкрстуваме идентификуваните јазови со очекуваните образовни профили за следните две години. Резултатите покажуваат дека јазовите што постојат нема да може да се надминат со моментната

поставеност на образовната инфраструктура. Четири од петте занимања што ги продуцираат образовните институции во општина Кичево се занимања со суфицитарни јазови. Единствено продуцираните кадри во образовен профил службеници во книговодство, финансии, статистика и евиденција на материјалите и во транспортот ќе придонесат во затворање на умерениот дефицитарен јаз. Но, истовремено прекумерното продуцирање кадри може да го трансформира во умерен суфицитарен јаз доколку создавањето нови работни места за ова занимање е побавен од продуцирањето нови кадри. Дефицитарните кадри за занимања со средни вештини и со средно образование и понатаму остануваат непокриени. Тоа создава можност за размислување за создавање образовни струки за кои има драстични дефицитарни јазови на пазарот на труд. Во однос на профилирање со општо гимназиско образование, можностите на пазарот на труд ќе зависат само од тоа дали овие лица ќе се допрофилираат во дефицитарни или во суфицитарни занимања, но останувањето само со општо гимназиско образование ги затвора перспективите на овие лица. На крај, центрите за доквалификација и за преквалификација се релативно малку застапени и треба да бидат стимулирани за развој на програми што ќе помогнат да се продуцираат кадри во дефицитарните занимања, особено кај занимањата со ниски вештини.

Графикон 7: Понуда на профилирана работна сила од образовните институции во следните две години⁶

Извор: Образовни институции на територија на општина Кичево, собрани од Општина Кичево

⁵Светска банка (2020 година) [Наоѓање решенија за невработеноста на младите во Северна Македонија](#)

⁶Податоците за дисперзирани студии на територија на општина Кичево не се доставени од високообразовни институции

Табела 2: Вкрстување на јазот и на понудата на профилирани кадри од образовните институции во следните две години

Шифра	Занимање/образовен профил	Јазови				Понуда од образовни институции		
		Основно	Средно	Вишо	Високо	Средно	Вишо	Високо
21	Стручњаци за наука и за инженеринг							
22	Стручњаци од областа на здравството							
23	Стручњаци за образование							
24	Стручњаци за бизнис и за администрација							
25	Стручњаци за информатичка и за комуникациска технологија							
26	Правни и општествени стручњаци и стручњаци од областа на културата					124		
31	Помошни стручњаци за наука и за инженеринг					260		
32	Техничари и асистенти во здравството					335		
34	Правни, општествени и културни стручни соработници							
35	Техничари за информатичка и за комуникациска технологија							
33	Бизнис и административни стручни соработници							
41	Службеници за општи канцелариски работи и секретари							
42	Службеници за услужни дејности							
43	Службеници во книговодство, финансии, статистика и евиденција на материјалите и во транспортот					181		
44	Други канцелариски службеници							
51	Работници во персонални служби							
52	Продавачи							
54	Занимања за заштита на лица и на имот							
71	Градежници и сродни градежни работници							
72	Обработувачи на метали, машински монтери и сродни занимања							
73	Прецизни механичари, изработувачи на ракотворби и печатари							
74	Работници со електротехнологија							
75	Преработувачи на храна, дрво, текстил, кожа и сродни занимања							
81	Ракувачи на машини и на постројки							
83	Возачи на моторни возила, подвижни постројки и бродски екипаж							
91	Чистачи и помошници							
92	Општи работници во земјоделството, шумарството и во рибарството							
93	Општи работници во рударството, градежништвото, производството и во транспортот							
96	Општи работници, собирачи на смет и сродни занимања							
94	Помошници за подготовка на храна							
	Без занимање							
	Гимназија					804		

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија; општина Кичево за новопродуцирани кадри, пресметка на авторот

Легенда:

■ Значително суфицитарно
 ■ Суфицитарно
 ■ Соодветно вкрстување
 ■ Дефицитарно
 ■ Значително дефицитарно

ЗАКЛУЧОК И ПРЕПОРАКИ

Дијагностиката на пазарот на труд на општина Кичево покажа дека најголем јаз образование – занимање постои кај лицата со основно образование. На секој побаран работник со основно образование за Југозападниот регионот, општина Кичево располага со по 11 невработени лица. Кај лицата со високи вештини, суфицитарен јаз со драстично поголема понуда од побарувачка постои кај занимањата: стручњаци за образование и правни и општествени стручњаци и стручњаци од областа на културата. Исто така, драстични суфицитарни јазови постојат за лицата без занимање и само со завршена гимназија. Кај сите други занимања, каде што се појавуваат суфицитарни јазови, тие исчезнуваат или се трансформираат во дефицитарни со зголемување на образованието. Тоа упатува на тоа дека занимањата се соодветни, но е потребна доквалификација. Општина Кичево има недостиг од работници за различни занимања со средни вештини со средно образование. Образовните институции во општина Кичево имаат потреба од значајно реструктурирање за да ги адресираат јазовите кај дефицитарните занимања, а дел од нив дополнително ги продлабочуваат јазовите кај суфицитарните занимања со интензивно и масовно продуцирање суфицитарни профили.

ПРЕПОРАКИ

Препораки за Центрите за вработување и АВРСМ

Да се дизајнираат активни мерки за вработување за невработените активни баратели на работа во општина Кичево и тоа:

- Квалификација на лицата без занимање и со основно образование во општи работници. Центрите за квалификација и за

преквалификација, во соработка со АВРСМ, да дизајнираат и испорачаат курсеви и модули за лицата без занимање да добијат квалификација соодветна за занимања со вештини од ниво 1

- До/преквалификација на лицата со завршено општо гимназиско образование во некои од дефицитарните занимања (на пример, ракувач со полуавтоматски и со автоматски шивач, шивач, келнер, продавач)

- Доквалификација на лицата со основно образование од занимањата: преработувачи на храна, дрво, текстил, кожа и сродни занимања; и возачи на моторни возила, подвижни постројки и бродски екипаж

- Општокорисна работа со различни потребни вештини за лицата што се класирани во занимања / образование со значајни суфицитарни јазови:

о Работа со потребни ниски вештини за лица без занимање (одржување хигиена во општината, собирање смет, собирање масивен отпад за рециклирање и слично)

о Работа со високи вештини за лицата со високи вештини од суфицитарните занимања (поддршка во учењето на ученици од ранлива категорија граѓани, поддршка во училиштата и градинките, и слично)

За образовните институции и МОН

- На краток рок да се надминат јазовите со дефицитарни занимања преку:

о Центрите за квалификација и за преквалификација, во соработка со АВРСМ и со Центарот за вработување, да се стимулираат да го интензивираат своето дејствување

о Стручните средни училишта да ја подобрат соработката со

приватниот сектор, особено со големите компании и со странските инвеститори лоцирани во општина Кичево, слободната зона во Кичево (на пример „Ки сејфти системс“ и сл.). Соработката може да се поттикне преку:

- Редовна практика за учениците од средните стручни училишта во соодветни компании

- Пилот-програми за дефицитарни занимања (на пример, преработувачи на храна, дрво, текстил, кожа и сродни занимања и ракувачи на машини и на постројки)

- На среден рок, неопходно е да се направи реосмислување на програмите / насоките и на вештините што ги создава здобиената диплома:

о Програмите и насоките на образовните институции да се дизајнираат во согласност со потребните занимања на пазарот на труд во општина Кичево

о Курикулумите да ги рефлектираат бараните вештини на 21 век (на пример, вештини поврзани со СТЕМ-науките, аналитички вештини, критичко размислување и сл.)

о Советување за кариера и насочување на младите во изборот на занимањето базирано на потребите на пазарот на труд

За бизнис-секторот

- Да се зголеми атрактивноста на општината за привлекување странски инвеститори во слободната ТИРЗ
- Да се интензивира соработката со средните стручни училишта и активно да се учествува во потенцијално формирање дуално образование или пилот-занимања

- Да се подобри квалитетот на работното место и квалитетот на практичната настава за учениците и за студентите во рамки на компаниите

- При барање општи работници да се прошират огласите со можност да аплицираат и лица без занимање

- Во соработка со АВРСМ, да се овозможи обука на работно место за општите работници што се без занимање, до нивна минимална квалификација

За Општина Кичево, регионалните комори, средните училишта

- Да се засили свеста кај младите за тоа кои образовни профили недостигаат, а кои образовни профили се вишок, со цел при изборот на поле на образование младите лица да донесуваат одлуки според информациите

За Државниот завод за статистика

- Да собира и да објавува статистика на пазарот на труд на ниво на општина (стапка на вработеност, невработеност и на активност)

Дијагностика на пазарот на труд во општина Штип

Бриф за политиките

Овој бриф за политиките препорачува да се преземат конкретни акции за намалување на јазовите меѓу образованието и занимањето на пазарот на труд во општина Штип преку:

- Образовните институции што имаат воспоставени програми во дефицитарни занимања, кои треба да ги зголемат атрактивноста и квотите за продуцирање повеќе кадар

- Да се стимулира и интензивира делувањето на верификацијата на програмите за образование на возрасни во соработка со АВРСМ и Центарот за вработување

- Засилување на соработката меѓу средните стручни училишта и бизнис-секторот

- Реосмислување на програмите / насоките и на вештините што ги нуди здобиената диплома, во согласност со потребните занимања на пазарот на труд на општина Штип и според потребните вештини (на пример, вештини поврзани со СТЕМ-науките, аналитички вештини, критичко размислување и слично)

- Советување за кариера и насочување на младите во изборот на занимањето базирано на потребите на пазарот на труд

Во општина Штип се присутни пониска квалификација, недостиг од квалификувана работна сила, дефицитарен јаз за занимањата со средни и со ниски вештини и драстичен суфицитарен јаз кај одредени занимања со високо образование. На секој побаран работник со основно образование за Источниот регион, општина Штип располага со по шест невработени лица. Но, овој јаз исчезнува кај лицата со средно образование. А тоа упатува на тоа дека постои потенцијална пониска квалификација. Образовните институции во општина Штип имаат потенцијал делумно да го адресираат јазот кај дефицитарните занимања. Иако, потребен е поголем напор за надминување на проблемот со недостиг од работна сила, кој е ургентен (особено за занимањата со ниски и со средни вештини).

ЦЕЛ

Целта на овој бриф е да направи дијагностика на пазарот на труд во општина Штип и да понуди конкретни препораки за подобрување на состојбата на пазарот на труд на локалното население и намалување на хоризонталните и на вертикалните јазови.

ВОВЕД

Општина Штип е најголема општина во Источниот регион, со 48.657¹ жители, и зафаќа 28 проценти од вкупниот број жители во Источниот регион. Во моментот, пазарот на труд во Источниот регион е поволен; регионот има втора по ред стапка на невработеност² и трета по ред стапка на вработеност³ и на активност во споредба со другите седум региони.

Во 2019 година стапката на невработеност на популација од 15 години и повеќе е 7,8 проценти (7,9 проценти за жени и 7,8 проценти за мажи), стапката на вработеност е 54,3 проценти, и стапката на активност е 58,9 проценти. Сепак, поволниот тренд не се одразува врз просечната бруто-плата, која е умерена и изнесува 30.407 денари. Со тоа, Источниот регион е во средина според просечната плата (Регионите во Република Северна Македонија, ДЗС, 2020 година). Регионот се карактеризира со поволни климатски и хидролошки предиспозиции, и, веројатно, доминантноста на овој сектор влијае врз нивото на просечната плата. Дополнително, општина Штип има централна географска локација, што ја прави атрактивна за странските инвеститори.

¹Процени на населението на 31.12.2015 год., (НТЕС 3-2007 година), Скопје

²По Југоисточниот регион (6,3 проценти)

³По Југоисточниот регион (63,3 проценти и Вардарскиот регион (55,2 проценти)

МЕТОДОЛОГИЈА И ПОДАТОЦИ

Методологијата се состои од дескриптивна анализа на:

- Понудата на пазарот на труд, преку анализа на невработените активни баратели на работа во општина Штип
- Побарувачката на пазарот на труд, преку анализа на очекувани вработувања според занимања и степен на потребно знаење
- Потенцијалот за продуцирање кадри, преку анализа на образовните институции во општината и
- Јазот меѓу понудата и побарувачката според занимање и образование

Користени се административни податоци за: невработени лица, според различни карактеристики од Центарот за вработување на општина Штип; анкета за очекувани побарувања од Агенцијата за вработување; податоци за образовни насоки и за број на ученици / студенти по години од образовните институции во општина Штип.

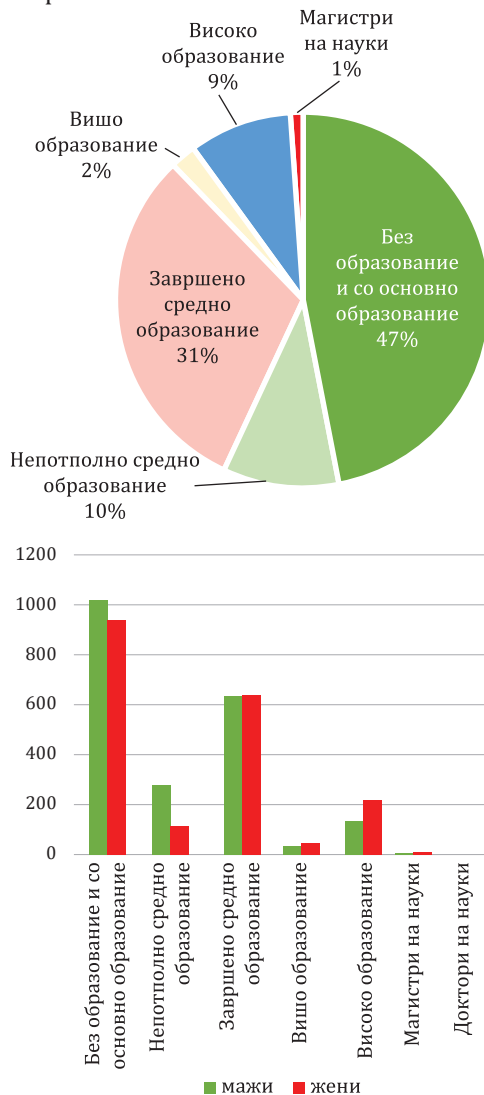
Недостиг на оваа анализа е што е недостапен податок за вработени лица и за работоспособно население на ниво на општина и оттука анализата е направена преку апсолутни бројки, а не преку стапки, во мера во која е тоа возможно. Агенцијата за вработување на Република Северна Македонија регистрира вработени лица според договорот за вработување, што може да не ја одразува најпрецизната состојба поради потенцијално двојно регистрирање. Прецизна бројка за бројот на вработени може да се добие од Фондот за здравствено осигурување, но дезагрегиран податок се води на ниво на регионални единици (вкупно 30) и не соодветствува со општинското ниво. Државниот завод за статистика не продуцира податок за стапка на вработеност, невработеност и за активност на ниво на општина.

СТРУКТУРА НА ПАЗАР НА ТРУД

Понуда

Од регистрираните невработени лица што активно бараат работа во општина Штип во 2020 година, 52 процента се жени и 48 процента се мажи. Од аспект на образование, доминираат лица со ниско образование. Повеќе од една половина (57 проценти) од невработените лица се без основно и со основно образование (47 проценти) и со нецелосно средно образование (10 проценти) (графикон 1).

Графикон 1: Невработени лица во општина Штип според степен на образование

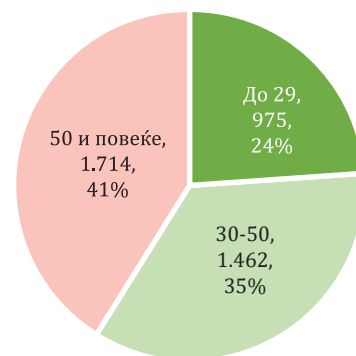

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија

Најголем дел од невработените се на возраст од 50 години и повеќе (41 процент). Потоа се лицата

на возраст од 30 до 50 години. И најмало е учеството кај младите до 29 години (графикон 2).

Графикон 2: Структура на невработени според возраст

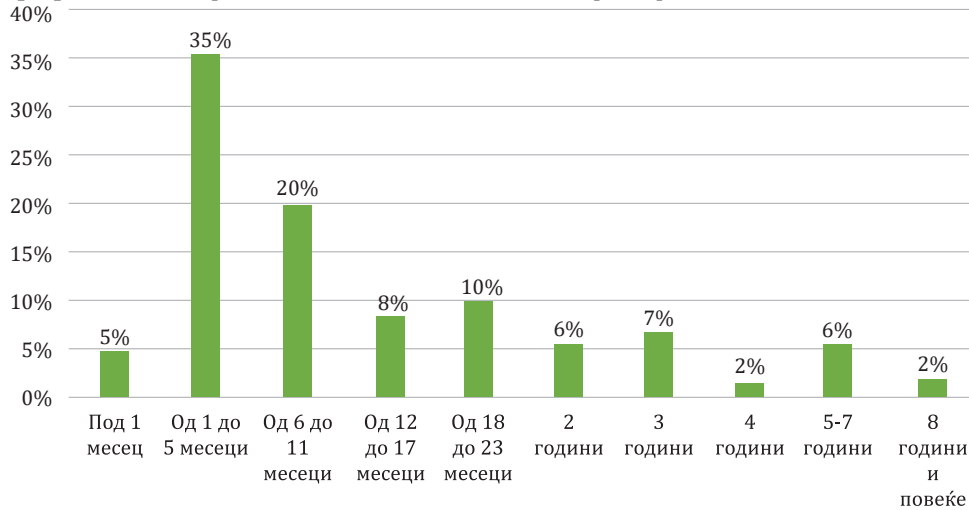

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија

60 проценти од невработените лица чекаат вработување до една година, од кои најголем дел од еден до пет месеци (графикон 3). Веројатно индивидуалните карактеристики на оваа група невработени (степен на образование, образовен профил, возраст) се посоодветни до побарувачката на пазарот на труд, во споредба со невработените лица што чекаат за вработување повеќе од една година. За оваа група има изгледи на фрикциска невработеност, која може да се објасни со потребниот период на транзиција од образование кон вработување, приспособување на резервациската плата, времето потребно за аплицирање за работа и процесот на регрутирање до вработување и слично. Учеството на невработени опаѓа како што се зголемува времето на чекање, што е позитивен тренд. Сепак, 21 процент од невработените чекаат за вработување повеќе од две години, што упатува на веројатност за структурна невработеност кај овие лица.

Освен невработените активни баратели на работа, умерена резерва на невработени во општина Штип се и лицата регистрирани како пасивни баратели на работа. Според Агенцијата за вработување, оваа категорија има 1.076 лица, што е 25 проценти од вкупниот број активни баратели. Една половина од нив се без образование и со основно

Графикон 3: Невработени за општина Штип според времето на чекање

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија

образование (35 проценти), и со нецелосно средно образование (14 проценти). Тоа упатува на тоа дека овие лица се, главно, со ниско образование. Истовремено, 14 проценти од оваа група лица се со завршено високо образование. Причините за пасивно барање работа може да се од различна природа: лицата изгубиле надеж дека АВРСМ ќе им помогне да најдат работа, но притоа останале подготвени да прифатат работа надвор од државниот систем на посредување; имале повремена, привремена или хонорарна работа, неформална работа; како и лица што, евентуално, не биле присутни во државата; поради тоа ваквите подгрупи ги немало ниту во регистрираната вработеност ниту во активните баратели на работа при АВРСМ.

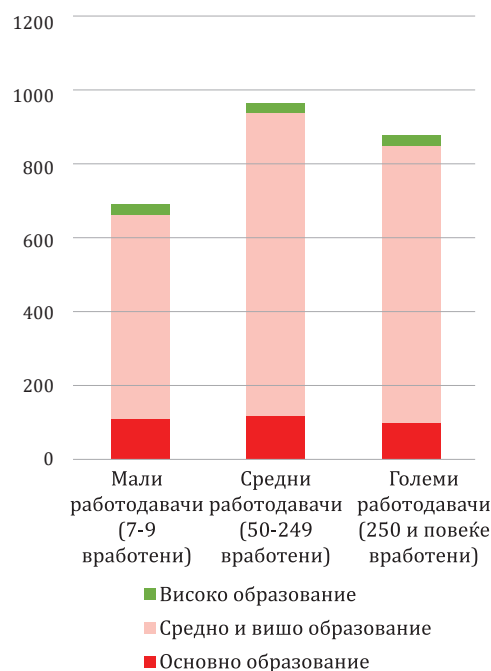
Побарувачка

Според регионалната анкета за побарувачка за 2020 година, вкупната побарувачка за Источниот регион изнесува 2.546 работно место, што претставува 61 процент од невработената работна сила во општина Штип.

Графикон 4 прави преглед на побарувачката за работни места според образование и големина на компанија. Во општина Штип постои значајна рамномерност во генерирањето на работните места во зависност од големината на компанијата. 38 проценти од празните работни места се очекува

да бидат генерирани од средни компании, и дополнителни 35 проценти од големи компании, и 27 проценти од мали работодавци. Тоа може да ја објаснува и структурата на работодавците во општина Штип, каде што има солидна диверзификација на компаниите во зависност од нивната големина. Од аспект на потребата според образование, доминира потребата за работници со средно образование (84 проценти) и со основно образование (13 проценти).

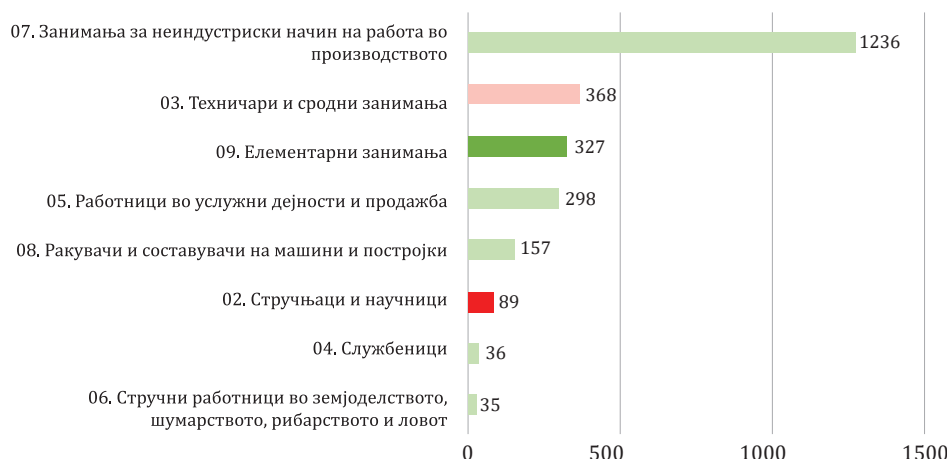
Графикон 4: Побарувачка по образование и големина на компанија

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија

Доколку ја вкрстиме побарувачката според образование и занимање (НКЗ-ISCO 08) (графикон 5), ќе забележиме дека целата побарувачката за работници со завршено основно образование е од групата елементарни занимања (доминантно за општ работник, потоа се работник за едноставни работи на производствена линија, рударски работник и пеглач на алишта и слично). Побарувачката за работници со средно образование е похетерогена од аспект на занимања. 49 проценти од вкупната побарувачка за работници и 70 проценти од побарувачката за работници со средно образование е за неиндустриски начин на работа во производство и вклучуваат: шивач, заварувач, шивач на текстил, столар, чевлар, тапетар, ткајач и слично. Следни се занимања за работници во услужни дејности и вклучуваат: продавач, касиер, келнер, готвач и слични занимања. Кај лицата со завршено средно и вишо образование, цела побарувачка е за занимањето техничари и сродни занимања, кои вклучуваат: оператор за машинско одржување, техничар-оператор, машински техничар. Сите барани работници со високо образование се во занимањето стручњаци и научници. Од нив, една половина се однесува на машински инженер и инженер-технолог за преработка на дрво.

Графикон 5: Побарувачка по занимање

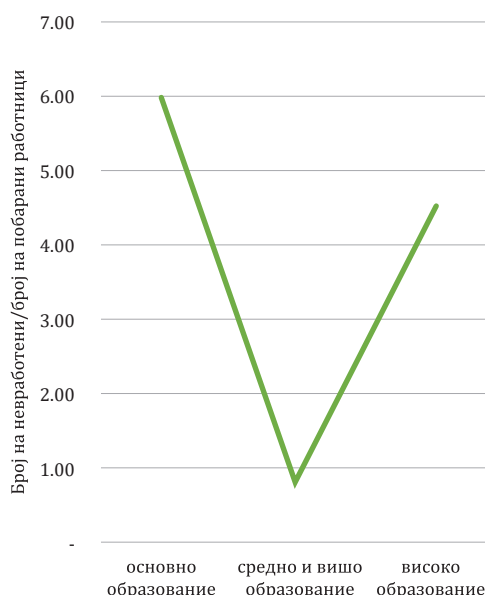

Извор: АВРСМ, регионална анкета за потреба од вештини на пазарот на трудот во РСМ за 2020 година ⁴

Јаз на пазарот на труд според образование и занимање

Јазовите на пазарот на труд во општина Штип се идентификуваат со споредување на понудата и на побарувачката на работници земајќи го предвид нивото на образование и занимањето. Графикон 6 го прикажува бројот на понудени работници (што сакаат да работат) на секое побарано работно место, според степенот на образование. Резултатите покажаа дека јазот е најголем кај основното образование. На секој еден побаран работник со основно образование од компаниите за Источниот регион, општина Штип има по шест невработени лица, за средно и за високо образование постои целосно вкрстување и соодносот е 0,84, а за високо е 4,5.

Графикон 6: Јаз во понуда и побарувачка според образование

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија, 2020

Подетална слика за јазовите на пазарот труд се добива со вкрстување на бараните занимања на пазарот на труд со понудените профили на невработени активни баратели на работа.

Табела 1 прави дијагностика на јазовите на пазарот на труд според побаруваните занимања и профилот на невработени активни баратели на работа за општина Штип. Јазовите може да се анализираат според степенот на образование во рамки на едно

занимање (хоризонтално) и вертикално, за различни занимања. Јазовите каде што понудата е поголема од побарувачка се означени со црвени нијанси (интензивна црвена – драстичен јаз, бледа црвена - умерен јаз). Бледожолта боја означува дека вкрстувањето на понудата и на побарувачката е речиси целосно и нема јаз. Зелените нијанси означуваат дефицитарен јаз, каде што побарувачката за работни места е поголема од понудата (интензивна зелена – драстичен јаз, бледозелена - умерен јаз).

Резултатите покажуваат дека кај високите вештини, јазови постојат кај осум од десет занимања, доминантно позитивни. Кај пет занимања јазовите се драстични. Кај занимањата со високо образование, кај две занимања има драстични суфицитарни јазови: правни и општествени стручњаци и стручњаци од областа на културата и стручњаци за образование. Исто така, кај овие занимања драстичните јазови се појавуваат за кое било ниво на образование, што упатува на тоа дека пазарот на труд во општина Штип нема доволна побарувачка за тоа занимање. Кај занимањата со високи вештини и со средно образование позитивните јазови се поради помала побарувачка. Драстичен јаз постои за занимањето техничари и асистенти во здравство. Но, мобилноста на овој кадар е повисока, а, исто така, треба да се има предвид и побарувачката за ова занимање на национално ниво. Оттука, овој јаз не треба да се смета за загрижувачки. Суфицитарен јаз на поголема понуда од побарувачка на работна сила за лицата со средно образование се појавува и за занимањата: бизнис и административни стручни занимања и помошни стручњаци за наука и за инженеринг. Но, и кај двете занимања јазот преминува во дефицитарен со зголемување на степенот на образование, што упатува на потенцијална пониска квалификуваност.

⁴ Анкетата е на примерок од 3.295 работодавци во приватниот сектор со седум и повеќе вработени, стратификувана по регион и по сектор на работодавец. Примерокот ги вклучува сите средни и големи работодавци, а другиот дел се избрани по случаен избор до постигнување на целта

Кај занимањата со средни вештини доминираат дефицитарните јазови. Умерен суфицитарен јаз на поголема понуда од побарувачка на работна сила има само кај едно од 14 занимања (работници со електротехнологија). Умерени суфицитарни јазови постојат и кај занимањата: преработувачи на храна, дрво, текстил, кожа и сродни занимања и ракувачи на машини и на постројки, за лицата со основно образование. Но, тие исчезнуваат и преминуваат во драстични дефицитарни за лицата со завршено средно образование,

што индицира дека се работи за занимања каде што има пониска квалификација и дека е потребна доквалификација на лицата со основно образование. Освен кај овие занимања, за лицата со завршено средно образование драстични дефицитарни јазови се појавуваат и кај дополнителни четири занимања, и тоа: продавачи; градежници и сродни градежни работници; возачи на моторни возила, подвижни постројки и бродски екипаж и составувачи на машини и на опрема.

Кај занимањата со ниски вештини постојат драстични дефицитарни јазови за општи работници во рударството, градежништвото, производството и во транспортот; и општи работници, собирачи на смет и сродни занимања, но истовремено постои драстичен суфицит на невработена работна сила кај лицата без занимање и кај лицата со гимназиско средно образование. Оттука, јазот во занимањата со ниски вештини би можел да се намали доколку лицата без занимање се квалификуваат до ниво на општ

Табела 1: Јазови на пазарот на труд според занимање – образовен профил

Вештина	Шифра	Занимање/профил	Основно	Средно	Вишо	Високо
Висока вештина	21	Стручњаци за наука и за инженеринг				
	22	Стручњаци од областа на здравството				
	23	Стручњаци за образование				
	24	Стручњаци за бизнис и за администрација				
	25	Стручњаци за информатичка и за комуникациска технологија				
	26	Правни и општествени стручњаци и стручњаци од областа на културата				
	31	Помошни стручњаци за наука и за инженеринг				
	32	Техничари и асистенти во здравството				
	35	Техничари за информатичка и за комуникациска технологија				
	33	Бизнис и административни стручни соработници				
Средна вештина	43	Службеници во книговодство, финансии, статистика и евиденција на материјалите и во транспортот				
	51	Работници во персонални служби				
	52	Продавачи				
	54	Занимања за заштита на лица и на имот				
	61					
	62					
	71	Градежници и сродни градежни работници				
	72	Обработувачи на метали, машински монтери и сродни занимања				
	73	Прецизни механичари, изработувачи на ракотворби и печатари				
	74	Работници со електротехнологија				
	75	Преработувачи на храна, дрво, текстил, кожа и сродни занимања				
	81	Ракувачи на машини и на постројки				
	82					
	83	Возачи на моторни возила, подвижни постројки и бродски екипаж				
Ниска вештина	92	Општи работници во земјоделството, шумарството и во рибарството				
	93	Општи работници во рударството, градежништвото, производството и во транспортот				
	96	Општи работници, собирачи на смет и сродни занимања				
		Без занимање				
		Гимназија				

Извор: Агенција за Вработување на Република Северна Македонија, пресметка на авторот

Легенда:

■ Значително суфицитарно ■ Суфицитарно ■ Соодветно вкрстување ■ Дефицитарно ■ Значително дефицитарно

работник и соодветно да се вкрстат со потребите за тоа занимање. Кај лицата со гимназиско образование, неопходно е да се преземат акции за доквалификација и / или преквалификација.

Генералниот заклучок е дека во општина Штип пазарот на труд има недостиг од работна сила, главно за занимањата со средни вештини, недостиг за општи работници и пониска квалификуваност кај лицата со основно образование и без занимање. Ова во одредена мера може да се должи и на трендот на емиграција во земјата. Суфицитарни јазови (кога понудата е поголема од побарувачката) со високи вештини постојат кај општествените и образовни занимања, што е резултат на општата образовна стратегија во изминатата деценија на национално ниво. Освен јазовите од аспект на формално образование, квалитетот на образование и здобиените вештини се, исто така, значајни. Истражувањето на Светска банка (2020 година) идентификува дека обуките понудени од образовниот систем не се соодветни со потребите на компаниите. Во истата студија е идентификувано дека учениците немаат и соодветни практични вештини на здобиената диплома⁵.

Образовното профилирање како фактор за надминување или засилување на јазовите

Во општина Штип има шест средни училишта, еден универзитет со 16 факултети, верификација на возрасни за доквалификација и за преквалификација. Се очекува овие институции во следните две години да продуцираат 4.881 профилирани кадри на пазарот на труд. 80 проценти од вкупната понуда на образовни профили е во пет занимања, доминантно со високо образование: правни и општествени стручњаци и стручњаци од областа на културата; стручњаци од областа на здравството; стручњаци за наука и за инженеринг; стручњаци за бизнис и за администрација и техничари и асистенти во здравството.

Овие резултати упатуваат на тоа дека општина Штип има значајна воспоставена образовна инфраструктура за продуцирање профилирана работна сила. Со цел да идентификуваме колку овие кадри се соодветни на пазарот на труд, во табела 2 ги вкрстуваме идентификуваните јазови со очекуваниот образовен профил за следните две години.

Резултатите покажуваат дека стручните училишта и верификацијата на возрасни може да бидат активни фактори во надминувањето на дел од дефицитарните јазови во општина

Штип. Па така, дефицитарниот јаз кај преработувачи на текстил (шивач и шивач на текстил), може да се ублажат со продуцирање кадар од СОУ „Димитар Мирасчиев“, со доквалификација до средно образование на невработените лица од тоа занимање, а со завршено основно образование. Јазот за занимањата: продавачи и градежници и сродни градежни работници, може да се ублажи со зголемување на бројот на лица доквалификувани во ова занимање од страна на Отворен граѓански универзитет „Јоска Свештарот“ од Струмица од програмата за верификација на возрасни.

Дел од образовните институции во Штип, кои продуцираат кадар со високи вештини, како што се стручњаци и техничари и асистенти во здравство, создаваат умерен суфицитарен јаз. Но, земајќи предвид дека е занимање за кое има повисока мобилност на пазарот на труд и веројатноста дека дел од лицата со завршено средно образование ќе продолжат со образование, овој притисок не претставува закана. Но, натамошното продуцирање образовни профили: правни и општествени стручњаци и стручњаци од областа на културата; помошни стручњаци за наука и инженеринг и бизнис и административни стручни соработници, ќе ги продлабочи суфицитарните јазовите и ќе создава дополнителни нарушувања на пазарот на труд.

Во однос на профилирање со општо гимназиско образование, можностите на пазарот на труд ќе зависат само од тоа дали овие лица ќе се допрофилираат во дефицитарни или суфицитарни занимања, но останувањето само со општо гимназиско образование ги затвара перспективите на овие лица. На крај, програмата за верификација на возрасни може да ја засили својата улога и активно да се вклучи во ублажување на јазовите во дефицитарните занимања за општи работници со основно образование преку доквалификација и преквалификација на невработените лица без занимање.

Графикон 7: Понуда на профилирана работна сила од образовните институции во следните две години

Извор: Министерство за образование и наука на Република Северна Македонија

Табела 2: Вкрстување на јазот и на понудата на профилирани кадри од образовните институции во следните две години

Вештина	Шифра	Занимање/образовен профил	Јазови				Понуда од образовни институции	
			Основно	Средно	Вишо	Високо	Средно	Високо
Висока вештина	21	Стручњаци за наука и за инженеринг						735
	22	Стручњаци од областа на здравството						926
	23	Стручњаци за образование						131
	24	Стручњаци за бизнис и за администрација						680
	25	Стручњаци за информатичка и за комуникациска технологија						237
	26	Правни и општествени стручњаци и стручњаци од областа на културата					84	1034
	31	Помошни стручњаци за наука и за инженеринг					338	
	32	Техничари и асистенти во здравството					426	
	35	Техничари за информатичка и за комуникациска технологија						
	33	Бизнис и административни стручни соработници						
Средна вештина	43	Службеници во книговодство, финансии, статистика и евиденција на материјалите и во транспортот						
	51	Работници во персонални служби					30	
	52	Продавачи						
	54	Занимања за заштита на лица и на имот						
	61							
	62							
	71	Градежници и сродни градежни работници						
	72	Обработувачи на метали, машински монтери и сродни занимања						
	73	Прецизни механичари, изработувачи на ракотворби и печатари						
	74	Работници со електротехнологија						
	75	Преработувачи на храна, дрво, текстил, кожа и сродни занимања						
	81	Ракувачи на машини и на постројки						
	82							
	83	Возачи на моторни возила, подвижни постројки и бродски екипаж						
Ниска вештина	92	Општи работници во земјоделството, шумарството и во рибарството						
	93	Општи работници во рударството, градежништвото, производството и во транспортот						
	96	Општи работници, собирачи на смет и сродни занимања						
		Без занимање						
		Гимназија					260	

Извор: Агенција за вработување на Република Северна Македонија, пресметка на авторот

Легенда: ■ Значително суфицитарно ■ Суфицитарно ■ Соодветно вкрстување ■ Дефицитарно ■ Значително дефицитарно

ЗАКЛУЧОК И ПРЕПОРАКИ

Дијагностиката на пазарот на труд на општина Штип покажа дека најголем јаз образование – занимање постои кај лицата со основно образование. На секој побаран работник со основно образование за Источниот регион, општина Штип располага со шест невработени лица. Но, овој јаз исчезнува кај лицата со средно образование. Што упатува на тоа дека постои потенцијална пониска квалификација. Во општина Штип доминираат дефицитарни јазови, кои укажуваат на недостиг од квалификувана работна сила, особено изразени за занимањата со ниски и со средни вештини. Но, истовремено, кај лицата со високи вештини се идентификувани суфицитарни јазови со драстично поголема понуда од побарувачка, кои постојат кај занимања што претставуваат предизвик и на национално ниво. Образовните институции во општина Штип имаат потенцијал делумно да ги адресираат јазовите кај дефицитарните занимања. Иако, потребен е поголем напор за надминување на проблемот со недостиг од работна сила, кој потенцијално може да се ублажи преку доквалификација на невработените лица без квалификација и со активирање на пасивните баратели на работа.

ПРЕПОРАКИ

Препораки за надминување на проблемот со недостиг од квалификувана работна сила за Центарот за вработување и за АВРСМ

Да се дизајнираат активни мерки за вработување за невработените активни баратели на работа во општина Штип, и тоа:

- Квалификација на лицата без занимање и со основно образование во општи работници. Верификацијата на програми за образование на возрасни, во соработка со АВРСМ, да дизајнира и да испорача курсеви и модули за лицата без занимање да добијат квалификација соодветна за занимања со вештини од ниво 1
- До/преквалификација на лицата со завршено општо гимназиско образование во некои од дефицитарните занимања со средно образование (на пример продавач, заварувач, касиер)
- Активација на работоспособните пасивни баратели на работа. Центарот за вработување да спроведе кампања за активирање на пасивните баратели за работа и за идентификување на

причините за пасивизацијата. Да се зацврстат механизмите што ќе оневозможат манипулација на системот и ќе овозможат доследна примена на законот за прекинување на минималната гарантирана помош во случај на одбивање понудена работа

За образовните институции и МОН

- На краток рок да се надминат јазовите со дефицитарни занимања преку:

о Образовните институции што имаат воспоставени програми во дефицитарни занимања да ја зголемат атрактивноста и квотите за продуцирање повеќе кадар. На пример, дефицитарниот јаз за занимањето преработувачи на текстил (шивач и шивач на текстил) може да се ублажи со продуцирање кадар од СОУ „Димитар Мирасчиев“, со доквалификација до средно образование на невработените лица од тоа занимање, а со завршено основно образование

о Да се стимулира и интензивира делувањето на верификацијата на програмите за образование на возрасни во соработка со АВРСМ и Центарот за вработување

о Стручните средни училишта да ја подобрат соработката со приватниот сектор. Соработката може да се поттикне преку:

- Редовна практика за учениците од средните стручни училишта во соодветни компании

- Пилот-програма за дефицитарни занимања

- На среден рок е неопходно да се направи реосмислување на програмите / насоките и на вештините што ги создава здобиената диплома:

о Програмите и насоките на образовните институции да се дизајнираат во согласност со потребните занимања на пазарот на труд во општина Штип

о Курикулумите да ги одразуваат бараните вештини на 21 век (на пример, вештини поврзани со СТЕМ-науките, аналитички вештини, критичко размислување и сл.)

о Советување за кариера и насочување на младите во изборот на занимањето базирано на потребите на пазарот на труд.

За бизнис-секторот

- Да се интензивира соработката со средните стручни училишта

• При барање општи работници да се прошират огласите со можност да аплицираат и лица без занимање

• Да се подобри квалитетот на работното место и квалитетот на практичната настава за учениците и за студентите во рамки на компаниите

• Во соработка со АВРСМ, да се овозможи обука на работно место за општите работници што се без занимање, до нивна минимална квалификација

За Општина Штип, регионалните комори, средните училишта

- Да се засили свеста кај младите за тоа кои образовни профили недостигаат, а кои образовни профили се вишок, со цел при изборот на поле на образование, младите лица да донесуваат одлуки според информации

За Државниот завод за статистика

- Да собира и објавува статистика на пазарот на труд на ниво на општина (стапка на вработеност, невработеност и на активност)

Finance Think е Институт за економски истражувања и политики.

Нашата Визија

Да поттикнеме економско размислување за подобра благосостојба утре.

Нашата Мисија

Да го подобриме влијанието на економските и социјалните трендови и политики врз граѓаните во Северна Македонија и регионот на Западниот Балкан, преку економски истражувања, застапување базирано на докази и водено од податоци, и поттикнување критичка дебата за економските процеси.

Истражувањето на Finance Think им помага на носителите на политиките, застапниците на политиките, креаторите на мислење, економските новинари и јавноста да ги разберат прашањата кои влијаат врз обичните граѓани.

Ул. Фредерик Шопен 1/2,
1000 Скопје
+389 2 6156 168,
www.financethink.mk,
info@financethink.mk

International
Labour
Organization

Овие брифови за политиките се подготвени како поддршка на Локалниот економско-социјален совет Битола, во рамки на проектот на Меѓународната организација на трудот, Зајакнување на социјалниот дијалог, финансиран од Европската Унија. Резултатите се претходно прегледани и одобрени од локалните економско-социјални совети. Содржината е единствена одговорност на авторите и не ги одразува ставовите на Европската Унија.

